

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

La Pau i Treva, un element clau en el naixement (o renaixement) d'Europa

**Anàlisi de l'origen i del desenvolupament de la institució
al sínode de Toluges de 1027 i als de Vic de 1030 i 1033**

Treball de final de grau de Dret

Doble grau d'Administració i Direcció d'Empreses i Dret

Autora: Núria SOLER I IBÁÑEZ

Tutora: Stefania GIOMBINI

20 de maig de 2020

“But what has been Catalonia? Catalonia has been the greatest nation in the world. I will tell you why. Catalonia has had the first parliament, much before England. Catalonia had the beginning of the United Nations. All the authorities of Catalonia in the eleventh century met in a city of France, at that time Catalonia, to speak about peace. At the eleventh century! Peace in the world and against, against, against war, the inhumanity of war. This was Catalonia.”

Fragment del discurs de Pau Casals a la seu de les Nacions Unides.

Nova York, 24 d'octubre de 1971.

Resum

Aquest treball és un estudi dels tres primers sínodes de Pau i Treva documentats: el sínode de Toluges de 1027 i els sínodes de Vic de 1030 i 1033. L'objectiu principal és analitzar el desenvolupament de la institució en aquests tres concilis. La informació s'ha recopilat dels textos que contenen les disposicions dels concilis i de les obres dels principals estudiosos de la qüestió, d'entre els quals destaquen Eduard Junyent, Pierre Bonnassie i Gener Gonzalvo. S'estudia el precedent històric de la Pau i Treva i el seu naixement com a eina de l'Església contra els abusos de la noblesa feudal. Es presenten una transcripció i una descripció dels textos dels tres concilis i es constaten els canvis en la Pau i Treva al llarg del període 1027-1033. S'analitza l'evolució de la institució des d'una perspectiva històrica i jurídica, en què destaca el creixement del moviment com a sistema legal, el rol decisiu de promotor de l'abat i bisbe Oliba, els mètodes per garantir l'eficàcia del moviment i la seva importància com a mecanisme per reconduir els conflictes bèl·lics cap a un estat de pau.

Paraules clau: abat i bisbe Oliba, assemblea, bisbat, comtat, concili, conflicte, diòcesi, Església, excomunió, feudalisme, Pau, segle X, segle XI, sínode, Treva.

Resumen

Este trabajo es un estudio de los tres primeros sínodos de Paz y Tregua documentados: el sínodo de Toluges de 1027 y los sínodos de Vic de 1030 y 1033. El objetivo principal es analizar el desarrollo de la institución en estos tres concilios. La información se ha recopilado de los textos que contienen las disposiciones de los concilios y de las obras de los principales estudiosos de la cuestión, entre los cuales destacan Eduard Junyent, Pierre Bonnassie y Gener Gonzalvo. Se estudia el precedente histórico de la Paz y Tregua y su nacimiento como instrumento de la Iglesia contra los abusos de la nobleza feudal. Se presentan una transcripción y una descripción de los textos de los tres concilios y se constatan los cambios en la institución de la Paz y Tregua durante el período 1027-1033. Se analiza la evolución de la institución desde una perspectiva histórica y jurídica, en la que destaca el crecimiento del movimiento como sistema legal, el rol decisivo de promotor del abad y obispo Oliba, los métodos para garantizar la eficacia del movimiento y su importancia como mecanismo para reconducir los conflictos bélicos hacia un estado de paz.

Palabras clave: abad y obispo Oliba, assemblea, concilio, condado, conflicto, diócesis, excomunió, feudalismo, Iglesia, obispado, Paz, siglo X, siglo XI, sínodo, Tregua.

Abstract

This thesis examines the first three documented synods of Peace and Truce: the synod of Toluges in 1027 and the synods of Vic in 1030 and 1033. The primary objective of the thesis is to analyze the development of the institution along the three councils. The information on the matter has been compiled from the texts that contain the councils' provisions and from the studies of the main scholars in the field, in particular Eduard Junyent, Pierre Bonnassie and Gener Gonzalvo. The historical precedent of the Peace and Truce is studied, as well as the origin of the institution as a tool for the Church against the abuses carried out by the feudal nobility. A transcription and a description of the three councils' texts is presented and the changes in the Peace and Truce institution throughout the 1027-1033 period are established. The evolution of the institution is analyzed from a historical and juridical perspective, in which the key factors are the growth of the movement as a system of law, the critical role as promoter of the abbot and bishop Oliba, and the methods to ensure the efficacy of the movement, as well as the importance of the Peace and Truce institution as a procedure to redirect war and violent conflicts towards a situation of peace.

Keywords: 10th century, 11th century, abbot and bishop Oliba, assembly, bishopric, Church, conflict, council, county, diocese, excommunication, feudalism, Peace, synod, Truce.

Índex

Agraïments	7
Introducció.....	8
1. Precedent històric: la consolidació de la societat feudal	11
2. Les institucions de la Pau i la Treva	13
2.1. La Pau de Déu	13
2.1.1. Precedents de la institució	13
2.1.2. Pax Dei	16
2.2. La Treva de Déu	19
3. Pau i Treva a Catalunya.....	21
3.1. Impuls de la Pau i Treva a Catalunya	21
3.2. L'abat i bisbe Oliba	23
4. Les assemblees de Pau i Treva	27
4.1. El concili de Toluges del 1027	28
4.1.1. Transcripció i descripció de l'acta de Toluges	30
4.2. El concili de Vic del 1030.....	33
4.2.1. Transcripció i descripció de la lletra que recull el concili de Vic del 1030 ..	35
4.3. El concili de Vic del 1033	37
4.3.1. Transcripció i descripció de les constitucions de Pau i Treva promulgades a l'assemblea de Vic del 1033.....	39
5. Fitxes de síntesi de les assemblees.....	50
FITXA DE SÍNTESI DEL SÍNODE DE TOLUGES DEL 1027.....	51
FITXA DE SÍNTESI DEL SÍNODE DE VIC DEL 1030	52
FITXA DE SÍNTESI DEL SÍNODE DE VIC DEL 1033	53
6. Anàlisi de l'evolució de la Pau i la Treva del 1027 al 1033	55
Conclusions	65
Glossari	70

Bibliografia.....	88
Llibres.....	88
Articles de revistes	90
Recursos i publicacions en línia.....	91
Annex 1. Mapa de l'Europa cristiana (segles X-XII)	94
Annex 2. Mapa de l'extensió de l'imperi carolingi	95
Annex 3. Mapa de la divisió territorial occitana vers l'any 1030.....	96
Annex 4. Mapa dels comtats catalans entre els segles VIII i XII	97
Annex 5. Acta del Sínode de Toluges del 1027	98
Annex 6. Carta d'Oliba als monjos de Ripoll sobre el sínode celebrat a Vic el 1030 ..	101
Annex 7. Constitucions de Pau i Treva promulgades a l'assemblea de Vic del 1033 ..	103

Agraïments

En primer lloc, vull expressar el meu agraïment a la doctora Stefania Giombini per haver acceptat de ser la tutora d'aquest treball amb tant d'entusiasme, per la seva bona orientació i per la seva predisposició per a ajudar-me sempre que l'he necessitada.

Vull també agrair al doctor Sebastià Solé i Cot la visió que ha aportat a aquest treball de final de grau. Moltes gràcies per tot el material, els recursos i la informació que m'ha facilitat per tirar endavant aquest projecte; per la seva atenció, ajuda i disposició en tot moment; per totes les correccions, esmenes i suggeriments; per haver donat als aspectes lingüístics i d'estil la importància que mereixen, i per totes les estones que ha dedicat a aquest treball.

Finalment, vull donar les gràcies a la meva família pel seu suport incondicional, i especialment a la meva estimada padrina Montserrat Prat Colom, per haver-me fet sempre costat.

Introducció

Quan l'any 1971 Pau Casals va pronunciar el seu discurs a les Nacions Unides, va parlar de pau i de Catalunya. Casals va situar l'origen de les Nacions Unides en una reunió de les autoritats catalanes feta al segle XI en una ciutat francesa que en aquells temps era catalana. Aquesta reunió va ser una assemblea que es va celebrar a Toluges l'any 1027, i és el punt de partida d'aquest treball.

L'any 1027, a Toluges, es va començar a gestar una institució que acabaria de definir-se l'any 1033 a Vic i que, al cap de pocs anys, s'estendria per tot l'[Occident cristià](#). Aquesta institució va ser la Pau i Treva, i l'objectiu d'aquest treball és estudiar-ne el naixement i la consolidació al llarg de les tres primeres assemblees que se'n coneixen: el sínode de Toluges de l'any 1027 i els sínodes de Vic dels anys 1030 i 1033. Amb la intenció d'estudiar a fons l'evolució de la Pau i Treva al llarg d'aquesta etapa d'origen i consolidació entre els anys 1027 i 1033, hem fet una recerca de material sobre el tema, l'hem exposat de manera sintètica al treball i, seguidament, hem ordenat la informació per tal de poder analitzar el progrés de la institució en aquestes primeres assemblees.

A *El nacimiento de Europa*, Robert Sabatino López situà vora l'any 1000 un període decisiu de canvi en els àmbits econòmic, social i espiritual europeus. L'esfondrament de l'[imperi carolingi](#) havia derivat en una situació d'anarquia [feudal](#) i, en aquest context de conflictes, l'actitud reformadora de l'[Església](#) va contribuir a un cessament de les guerres i a la vinguda d'un temps de prosperitat. En aquest treball estudiarem un dels factors d'aquest procés, el moviment de la Pau i Treva, que va iniciar el desenvolupament de la justícia pública i d'un sistema legislatiu innovador que va afavorir el progrés econòmic i social a Europa. A *Europa y el Derecho Romano*, Paul Koschaker manifestà la importància del dret romà com a arrel històrica, jurídica i cultural europea. D'aquesta manera, l'acció cristianitzadora que efectuà més endavant l'Església, institució impulsora de la Pau i Treva, pot ser considerada la continuació de la romanització, i el procés de canvi que hem exposat es pot interpretar, d'acord amb aquesta visió, com un renaixement europeu.

Ens ha semblat important començar aquest treball posant en situació el lector en el context històric immediatament previ al moment que estudiem. Així, el primer apartat d'aquest treball consisteix en una síntesi de les característiques més remarcables de la consolidació

de la societat [feudal](#), que dugueren a la necessitat d'intervenció de l'[Església](#) per garantir la pau i foren, per tant, el precedent del naixement de la Pau i Treva.

El segon apartat del nostre estudi tracta per separat els moviments de la Pau i la Treva. Expliquem l'origen de la Pau i la posterior incorporació del moviment de la Treva en aquest primer corrent, així com els trets característics de cadascuna d'aquestes institucions.

El tercer apartat del treball tracta l'evolució de la Pau i Treva a Catalunya, i se centra especialment en la figura de l'[abat](#) i [bisbe](#) Oliba i en el seu paper com a promotor de la institució.

Seguidament, al quart apartat del treball, tractem les tres assemblees per separat. Presentem una breu contextualització de cadascuna i una transcripció del text que les conté, a més de la descripció d'alguns dels aspectes d'aquest text que hem considerat que eren més rellevants o que requerien algun aclariment.

A continuació, al cinquè apartat del treball, presentem una síntesi de la informació de l'apartat quart en forma de fitxes. Cadascuna d'aquestes fitxes de síntesi que hem elaborat consta de les mateixes seccions per tal de facilitar, posteriorment, la comparació per matèries entre els tres concilis.

A partir de la classificació de la informació que hem extret de cada assemblea a les fitxes de síntesi, al sisè apartat del treball hem elaborat una anàlisi temàtica d'aquests sínodes. En aquesta anàlisi, comentem les semblances i diferències entre les disposicions de cada concili i fem èmfasi en els canvis que aporta cada assemblea. D'aquesta manera, podem constatar l'evolució de la institució de la Pau i Treva des de l'assemblea del 1027 fins a la del 1033, on s'acabà de consolidar plenament.

A les conclusions del treball, presentem una síntesi de l'anàlisi que hem dut a terme, així com una reflexió sobre la importància de la institució de la Pau i Treva des del punt de vista històric i jurídic.

Al llarg del treball hem subratllat i marcat determinades paraules de color blau. Aquest senyal significa que aquestes paraules, que hem considerat que poden no ser conegudes

pel lector o que potser requereixen una contextualització que no podíem situar dins del cos del treball, tenen un enllaç que condueix a la seva definició dins del glossari que precedeix la bibliografia del treball.

Seguidament, podem consultar les referències bibliogràfiques detallades a l'apartat de bibliografia. D'entre les diverses fonts que citem al llarg del treball i que podem trobar en aquesta bibliografia, ens hem centrat especialment en les obres d'Eduard Junyent, Pierre Bonnassie i Gener Gonzalvo. Hem d'esmentar que a causa de l'estat d'alarma general i el consegüent tancament de les biblioteques, no ens ha estat possible consultar alguns llibres que haguessin pogut ser útils per complementar aquest treball. Així, també presentem a la bibliografia la referència d'aquestes obres, que hem considerat que eren rellevants pel nostre estudi i que serien d'interès pel lector.

Finalment, presentem un total de set annexos que hem considerat que resultaven útils per complementar el nostre estudi. Els primers quatre annexos són mapes que permeten situar el moviment de la Pau i Treva, els seus precedents històrics i la seva extensió geogràfica i política. Els darrers tres annexos són els textos en llatí de les assemblees de Pau i Treva, en què ens hem basat per elaborar part de les transcripcions i descripcions dels concilis.

1. Precedent històric: la consolidació de la societat feudal

Trobem diversos antecedents que poden explicar l'origen del moviment de Pau i Treva, com poden ser els ideals de pau formulats per l'[Església carolíngia](#) –pau a l'interior de l'imperi i guerra als pagans–, la pràctica del [dret d'asil](#) i la institució de les [immunitats eclesiàstiques](#), el desig de protegir els pobres, o la veneració de sants protectors de la pau. Tot i això, l'origen més immediat de la institució de la Pau i Treva es troba en el clima social de les darreries del segle X, condicionat per la consolidació de la societat [feudal](#). Al segle X, a la gran majoria de l'[Occident cristià](#) medieval, hi regnava un clima de pau relatiu que permetia als pagesos conrear les seves terres lliurement i sense intromissions. Tot i això, l'autoritat pública establerta es trobava cada cop més afeblida com a conseqüència de les lluites de poder internes que en feien minvar de mica en mica la seva presència i autoritat, i que conduïen irremeiablement a un buit de poder, fet que deixaria la població afeblida i desemparada¹.

Durant la darrerria del segle X i la primera meitat del segle XI, com a conseqüència de la decadència progressiva de l'antiga monarquia carolíngia, a la qual estaven vinculats els [comtats](#) catalans, es produí una dissolució de l'autoritat pública que causà un esmicolament del poder en diverses sobiraniaes i poders locals. El poder públic va acabar desapareixent i Europa va caure en un estat de desordre i violència general. Les petites sobiraniaes que sorgiren foren regides pels antics funcionaris reials, delegats locals de la reialesa que controlaven els antics béns públics –dels quals se n'apoderaren com si fossin del seu domini particular– i que foren els que van encapçalar aquesta revolució. Els nous sobirans van introduir en els seus cercles els *milites*, un grup social sorgit de la baixa aristocràcia, que eren cavallers encarregats de dur a terme l'exercici del poder dels dirigents [feudals](#), especialment de cara als grups socials inferiors, i que eren professionals de la guerra. Així, els castells es convertiren en pràcticament els únics centres de comandament, i es van poblar amb aquests guerrers privats. Els nous senyors i els seus *milites* es caracteritzaven per ser agents de dominació, perseguïen un enriquiment ràpid i es mobilitzaren a base d'accions guiades generalment per agressions, violència, destrucció i una extorsió generalitzada, fet que dugué a un estat general de desordre social,

¹ GONZALVO I BOU, Gener, "Les assemblees de Pau i Treva", *Revista de Dret Històric Català (Societat Catalana d'Estudis Jurídics)*, Vol. 10 (2010), p.95; BONNASSIE, Pierre, "Paz (de Dios)", dins: *Vocabulario básico de la historia medieval*, Trad.: SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel, Barcelona: Crítica, 1999, p.172.

anarquia i violència [feudal](#) que es va sumar a la situació de buit de poder del moment.² El despotisme de la classe dominant es va agreujar i la figura del cavaller començà a actuar amb tota mena d'abusos sobre els súbdits del seu territori feudal.³ Per tal d'apropiar-se de les terres que abans eren lliures utilitzaren sense fre “la força, la violència, la destrucció i l'assassinat”, i anaren així formant un seguit de territoris o dominis que “ja es consideraren seus amb caràcter general”.⁴ En fragmentar-se la sobirania es va afavorir la creació d'aquests exèrcits privats per part de la [noblesa](#) local, i això va fomentar les guerres privades i les cavalcades de pillatge o saqueig. Les categories socials més sobresortints, com [ducs](#), [marquesos](#), [comtes](#) i [vescomtes](#), s'apropriaren del seu càrrec convertint-lo en hereditari, i controlaven, mitjançant la [simonia](#), fins i tot els càrrecs eclesiàstics^{0,5}

D'aquesta manera, la [noblesa feudal](#) practicava de manera indiscriminada i fins i tot compulsiva, amb excusa o sense, la violència contra altres nobles però també contra burgesos i pagesos. Homes, dones i nens, indefensos i sense armes, foren objecte d'aquesta violència, i també més rarament actuaren contra eclesiàstics. Saquejaven, destruïen i incendiaven tota mena d'edificacions i allò que continguessin, tant collites com altra mena de béns. En aquest sentit, el valor de la vida i el patiment de les persones, especialment de les de l'estament més inferior de la societat, no tenia consideració de cap mena per la noblesa feudal.⁶ L'autoritat pública deixà pràcticament d'existir, i els habitants de les terres es van convertir en [serfs](#) dels nous senyors i van ser sotmesos als anomenats mals usos, pràctiques arbitràries consistents en obligacions i gravàmens abusius.⁷

² GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", pp.11,14; GONZALVO, Gener, "La Pau i Treva a Catalunya", dins: GONZALVO, Gener (ed.), *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (Segles XI-XIII)*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 1994, pp.XIX-XX; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", pp.172-173.

³ ALBERT I CORP, Esteve, *L'obra social i política de l'abat-bisbe Oliba*, 2a ed., Barcelona: Ed. Rafael Dalmau, 1999, p.8.

⁴ GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.95.

⁵ GONZALVO, *La Pau i la Treva a Catalunya: Origen de les Corts Catalanes*, Barcelona: Edicions de La Magrana, 1986, p.14.

⁶ SOLÉ I COT, Sebastià, *Lliçons d'Història del Dret i de les Institucions, I. Introducció, Antiguitat i Edat Mitjana*, 102019, p.97.

⁷ GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.95; MORENO CULLELL, Vicente, "La societat feudal a Catalunya", *Ciències socials en xarxa*, Revista Sàpiens, 4.6 Història Medieval de Catalunya (2010), a: <http://scur.cat/NPPCP7>.

Aquest malestar social va ser descrit per Ramon d'Abadal d'una manera tan il·lustradora que ens ha semblat adequat reproduir-ne la descripció:

A la crisi profunda que acompanyà en l'occident d'Europa l'extinció definitiva de la casa reial carolíngia a darrers del segle X, l'Estat, el poder públic organitzat, que feia temps que anava afeblint-se i fraccionant-se, acabà per dissoldre's. El fet d'aquesta dissolució anava acompanyat d'una confusió en les idees bàsiques sobre l'autoritat, confusió motivada per l'ensorrament del legitimisme. En la pràctica s'instaurà el regne de la força i de la violència; la vida esdevingué dura i perillosa per a tothom. Àdhuc l'autoritat dels [comtes](#) es debilità; inexistents els exèrcits permanents que havia conegut l'Estat romà i menyspreada la noció contenidora de la jerarquia, els [nobles](#) i potents de cada comarca, ajudats per llurs fidels i per colles mercenàries de trinxeraires, llauraren a llur albir en el saqueig dels béns d'altri; els pagesos, vilatans, marxants, eren despullats arreu; els més febles sucumbien a les esgarrapades del veí més fort. Àdhuc els humils tenien llur manera de reacció: quan ja eren despullats completament, se sumaven a les colles de perdularis que es dedicaven al pillatge o bé a les dels potents que el feien amb més envergadura. En rigor, qui rebia sempre era la bona gent, els febles, els ancians, les dones i les criatures i els frares de bona fe, possessors pacífics.⁸

El sorgiment del [feudalisme](#) a Catalunya es va produir durant les primeres dècades del segle XI, aprofitant el buit de poder causat per la debilitat del [comte](#) de Barcelona Berenguer Ramon I (1017-1035). Tal com hem descrit anteriorment, la irrupció del feudalisme a Catalunya dugué també ràpidament a un clima de violència i d'extorsió⁹.

2. Les institucions de la Pau i la Treva

2.1. La Pau de Déu

2.1.1. Precedents de la institució

Cada vegada la violència dels nous senyors fou més difícil de suportar, i és aquí on s'originà un moviment de pau consistent en l'organització de la població de diverses ciutats franceses per fer-hi front.¹⁰ Al nord i al migdia de l'actual França –que es

⁸ JUNYENT, Eduard, *La Pau i Treva*, Barcelona: Rafael Dalmau, 1975, pp.11-12 (citant ABADAL, Ramon d', *L'Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona: Rafael Salvà, 1948).

⁹ GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", p.XXI.

¹⁰ SOLÉ, *Lliçons...*, p.97; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.173.

correspon a la França de l'època i a Occitània¹¹– hi havia una gran influència del [monestir benedictí](#) de [Cluny](#), que era la segona potència eclesial després de la [seu](#) romana. El moviment [cluniacenc](#) era format per una xarxa de monestirs dependents de la gran abadia de la Borgonya. D'acord amb Gonzalvo, els [monjos](#) d'aquest centre monàstic varen ser els qui iniciaren les assemblees de Pau juntament amb diversos [bisbes](#) de [diòcesis](#) importants. El moviment castigava espiritualment les persones violentes que atemptaven contra persones i béns, tant eclesiàstics com també laics. Un cop el moviment va haver començat a Cluny, es va anar estenent cap al sud i cap a altres direccions.¹² Tal com recorda Junyent, hi ha escasses referències a la inquietud per esbossar els principis de l'establiment de la Pau i Treva amb anterioritat a la tasca del bisbe Oliba, i les podem situar principalment en un parell de reunions celebrades al centre de la França actual. El 989 se celebrà un concili¹³ purament eclesiàstic a Charroux –prop de Poitiers–, convocat per l'[arquebisbe](#) de Bordeus, i és aquesta la primera assemblea de Pau de què es conserven els [estatuts](#).¹⁴ D'acord amb Bonnassie, el moviment de la Pau de Déu nascut a Charroux va tenir un doble objectiu. En primer lloc, perseguia frenar la violència que exercia l'aristocràcia guerrera i, en segon terme, cercava la protecció de les víctimes d'aquesta aristocràcia. Les [exaccions nobiliàries](#) que patien l'[Església](#) –en un primer moment– i els plebeus van conduir a una aliança circumstancial, com la qualifica Bonnassie, entre el clergat i el poble no privilegiat. Així, les actes d'aquest concili es divideixen en tres capítols: el primer atorga protecció a les [esglésies](#) i als seus béns, el segon protegeix els pagesos i els seus béns, i el tercer prohibeix atacar clergues desarmats, especificant que les armes censurades al baix clergat eren l'escut, l'espasa, la llança i el casc, reservades a l'alta jerarquia.¹⁵

D'acord amb Bonnassie, cal distingir dues fases en la història de la institució de la Pau. La primera fase s'estén des de finals del segle X fins, com a màxim, l'any 1040. Aquesta

¹¹ A l'Annex 3 del treball hi podem trobar un mapa per situar geogràficament i políticament els pobles i regions que mencionem en aquest apartat.

¹² GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.96.

¹³ Aquest concili és considerat com el primer dels concilis de la Pau de Déu (GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.15).

¹⁴ A partir d'aquest moment, als arxius europeus s'hi poden trobar nombrosos actes d'assemblees i concilis en què s'estableixen acords de pau i treva similars entre si. (GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.96).

¹⁵ JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.15-16; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.15-17; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.172.

primera fase és qualificada per l'autor de breu i dinàmica, i Bonnassie considera que és l'única fase que es pot considerar com la més "autènticament popular". La segona fase va durar fins ben entrat el segle XIII, i es caracteritzà per la institucionalització del moviment i el seu pas al control exclusiu dels sobirans i de l'episcopat.¹⁶ Com que la intenció d'aquest treball és estudiar l'origen i la formació del moviment de la Pau i Treva a partir de les tres assemblees celebrades a Catalunya entre els anys 1027 i 1033, podem dir que ens centrarem en la Pau que pertany a aquesta primera fase.

El segon dels concilis de Pau més destacables va ser el 990, en què se celebrà una reunió a Lo Puèi de Velai –en francès, Le Puy-en-Velay– on també hi participaren laics. En aquest concili s'ampliaren els preceptes de Pau, [condemnant](#) els agressors dels mercaders i la invasió de les sagreres, i per primer cop es creà una milícia per garantir l'efectivitat de les disposicions, jurades per cavallers i plebeus. D'aquesta manera, en ambdós concilis es tractà l'extensió del [dret d'asil](#) eclesiàstic a persones i coses lligades amb el servei de l'[Església](#), així com es formularen les [penes](#) d'[excomunió](#) imposades com a càstig de les infraccions per raó del [sacrilegi](#) que comportava atemptar contra la integritat dels béns eclesiàstics. En el fons, explica Junyent, se cercava una tutela de la [immunitat eclesiàstica](#), que sovint no era respectada tot i els preceptes reials que l'atorgaven i les [butlles](#) de confirmació papal que [bisbes](#) i [abats](#) obtenien de Roma. A més de fer referència als béns eclesiàstics, en aquelles dues reunions s'estengué també l'excomunió a tot aquell qui atemptés contra la seguretat personal de pobres, pagesos i clergues, sempre que anessin desarmats. Per tant, s'estengué la protecció a les persones indefenses. Per tal de fer més eficaç el resultat d'aquests pactes, s'establí que les infraccions quedessin sotmeses a la justícia episcopal o comtal.¹⁷

Altres concilis que tingueren lloc en aquella època van ser el d'Anse i el de Limòtges, ambdós celebrats l'any 994. Tal com destaca Bonnassie, més que concilis en el sentit tradicional de la paraula, es tractava de grans assemblees que sovint es reunien a camp obert i que congregaven masses considerables d'homes i dones. Les decisions d'aquests concilis es recollien als canons conciliars, i tenien l'objectiu principal de protegir de les operacions guerreres les persones i els béns de clergues no armats, pagesos i mercaders

¹⁶ BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.172.

¹⁷ JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.15-16; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.15-17.

(els no-bel·ligerants). Els participants dels concilis feien un jurament de pau que equivalia a un compromís solemne i que garantia el compliment de les decisions dels concilis – l'amenaça per prevenir l'incompliment eren sancions eclesiàstiques i, especialment, l'[excomunió](#)–, i és per aquest motiu que s'intentava sobretot obtenir el jurament dels [nobles](#) de cada contrada.¹⁸

Finalment, van ser també importants els concilis de Poitiers que es van celebrar entre els anys 1011 i 1014, en què el [duc](#) d'[Aquitània](#) convocà l'assemblea per a “la restauració de l'[Església](#), el renovellament de la Pau i la justícia”. Aquests concilis estableixen que els conflictes es resolguin per la via del dret i la justícia del príncep, i conformen les primeres [constitucions de Pau](#) amb caràcter laic.¹⁹

Per tant, els precedents de la institució de la Pau de Déu els trobem a l'[Aquitània](#), que va ser escenari de les primeres manifestacions de la Pau com a conseqüència de la marcada manca de poder públic i d'ordre social de la regió. Tot i això, la situació era bastant genèrica i la Pau s'anà estenent en tres principals línies d'expansió: cap al nord de França –de la França d'avui dia–, cap a la Borgonya i cap a Catalunya, i és al nostre país on es donaria un nou caire a la institució.²⁰

2.1.2. *Pax Dei*

La institució de la Pau de Déu va arribar a Catalunya com a resultat de l'adopció per part d'alguns prelatos del territori dels principis de les assemblees de la Pau de Déu sorgides al sud de la França actual. Aquest moviment de pau que hem descrit prèviament tingué tal èxit que l'[Església](#), que en aquells moments era la institució que tenia més poder, riquesa i que estava més ben organitzada de la societat, s'hi afegí –encara que, segons Bonnassie, ho fes a desgrat i perquè les autoritats laiques no eren capaces de garantir la pau civil. D'aquesta manera, es situà com a directora de l'anomenada consegüentment Pau de Déu

¹⁸ BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.173.

¹⁹ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.16; SERRANO DAURA, Josep, "Recensió sobre *Pratique juridique de la Paix et Trêve de Dieu à partir du concile de Charroux (989-1250)*, de Thomas Gergen", *Revista de Dret Històric Català*, núm. 4 (2005), p.164.

²⁰ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.16-17.

o *pax Dei* –tot i això, hem de destacar que els textos dels sínodes dels anys 1027, 1030 i 1033 designen la Pau amb termes com *pax*, *pace*, *pacis* o *pacem*, i és només al text del 1033 on trobem l'expressió *pro pace aut pro treva Dei*. Així, foren les altes autoritats eclesiàstiques les que convocaren la població a les assemblees i les que les presidiren.²¹

El moviment de la Pau de Déu pretenia, sense qüestionar la legitimitat de les lluites [feudals](#), assegurar la percepció per l'[Església](#) dels delmes, primícies i dels drets dominicals, així com assegurar la seguretat dels sectors socials més indefensos i dels llocs essencials de la vida social, i per tant significava essencialment la prohibició de la violència sobre determinades persones o sobre certs llocs o objectes. Així, en diverses assemblees de Pau es decidí prohibir la violència sobre clergues, dones i nens –vídues i orfes, especialment, en considerar-los amb un nivell d'indefensió major–, i persones desarmades en general, com ara pagesos, habitants de les viles i ciutats, mercaders o pelegrins. Pel que fa a la prohibició de la violència sobre llocs, es pretenia la seguretat d'[esglésies](#), [monestirs](#), cases, masos, camps, collites, arbres fruiters, pallers i graners. És en aquest àmbit on aparegueren les sagreres.²²

Una sagrera era un terreny [sagrat](#) que envoltava les [esglésies](#) i que es posava sota la protecció i immunitat eclesiàstica. D'acord amb Gonzalvo, el mot deriva de *sacraria*, que és el territori que envolta les esglésies i que es considera sagrat, és a dir, inviolable. La sagrera comprenia l'església, el cementiri i l'espai de l'entorn comprès dins de les trenta passes que el [bisbe](#) concedia a l'església el dia de la seva consagració. L'espai tenia [immunitat eclesiàstica](#) i envair-lo o profanar-lo comportava la [pena](#) d'[excomunió](#). Mitjançant les sagreres, per tant, es prohibí la violència sobre els llocs sagrats –com temples, cementiris, dependències parroquials i algunes dependències particulars– i els seus entorns fins a trenta passes. Com a resultat, la població va edificar cases i magatzems en aquests espais per tal de mantenir-los sota la protecció de les sagreres. Aquests magatzems eren anomenats sagrers o cellers, que consistien en petits graners on es guardaven les collites dels masos.²³

²¹ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.11; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.174.

²² GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.12; GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", p.XXI.

²³ Sagrera. (2018). Dins *Gran enciclopèdia catalana* [en línia]; SOLÉ, *Lliçons...*, pp.97-98; MALLORQUÍ, Elvis, "Les Celleres Medievals de Les Terres de Girona", *Quaderns de La Selva*, Núm. 21 (2009), p.118; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.22-23.

D'acord amb Bonnassie, l'[Església](#) havia assumit a desgrat aquesta tasca de defensa de la pau civil perquè les autoritats laiques no eren capaces de dur a terme el rol de defensa. Així, quan més endavant [comtes](#), [ducs](#) i reis van recuperar prou poder com per tornar a exercir la funció, l'Església els va tornar volenterosament la missió de convocar i de presidir les assemblees de Pau, així com la tasca de fer-ne complir les decisions. És en aquest moment que la terminologia per referir-nos a la Pau de Déu canvia. Així, a partir del concili de Caen de l'any 1047, passà a anomenar-se Pau del [Duc](#) a Normandia, a partir del concili de Barcelona de l'any 1064 s'anomenà Pau del Comte, i més endavant, al segle XII, es convertí en la Pau del Rei quan, a l'assemblea de Soissons de l'any 1155, Lluís VII va proclamar una "pau general del regne" i la va fer jurar als seus barons.²⁴

Més endavant, es nomenaren uns oficials anomenats *paciarii* o paers²⁵ que tenien per funció mantenir la pau i vetllar perquè es complissin les decisions preses a les assemblees, fent complir localment els acords dels concilis. Podien imposar multes i la [pena](#) d'[excomunió](#) als infractors, així com altres penes de naturalesa espiritual i eclesiàstica. D'acord amb Bonnassie, aquests oficials tingueren l'origen al sud d'Occitània, on la fragmentació profunda del poder públic va provocar que cap sobirà fos prou fort com per recuperar el moviment tot sol. Així, nasqueren aquestes associacions de Pau o *paces*, que posseïen tropes armades pròpies i finances pròpies que s'alimentaven amb un impost especial. Aquestes associacions no sempre tingueren un caràcter popular i, segons els llocs, les dirigien [bisbes](#), magnats o *maiores paciarii*, o també els Templers –que van ser promoguts el 1155 pel papa Adrià IV com a garants de la pau rural. L'existència dels paers a Catalunya consta en diverses ciutats, com Barcelona, Tortosa o Lleida, on l'edifici del segle XIII de la Paeria encara hi és, essent la Casa de la Ciutat, seu del consell municipal. Aquests funcionaris tingueren un rol important en els orígens de l'administració municipal catalana. Els paers també existiren a Itàlia –*pacieri*–, a França –*apaisseurs*– a Anglaterra –*custos pacis*–, i a l'Aragó, però no a Castella.²⁶ També foren d'importància, a partir del segle XIV, els tractats de *ligas* i *patzarias* o *patzeries*, que eren tractats entre valls de banda i banda del Pirineu (a la Vall d'Aran s'anomenaven *lies e*

²⁴ BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.174.

²⁵ Esmentats per primera vegada el 1214 en una de les constitucions de la Cort General de Lleida d'aquell any.

²⁶ RENYER, Jaume (2008, juliol 26), La Pau i Treva de 1065 [entrada blog], recuperat de: <http://scur.cat/KCY70M>; SOLÉ, *Lliçons...*, p.100; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.174.

passeries) per regular i permetre la subsistència i el desenvolupament de la ramaderia dels pobles de muntanya –el nom occità subratlla l’aliança (*ligas*) i la pau (*patzariás* o *patzeries* prové de l’occità *patz*, que significa pau).²⁷ Aquesta institució també va ser de gran importància a Navarra, on les *facerías* encara són avui dia regulades pel dret foral.²⁸

2.2. La Treva de Déu

A l’apartat anterior hem vist com la Pau de Déu aparegué a finals del segle X. Posteriorment, dins d’aquest primer moviment, hi va néixer la Treva de Déu. Tal com recorda Bonnassie, al llarg del anys 1020-1040, un cop la Pau ja s’havia difós més enllà de l’[Aquitània](#), aquest moviment es va veure acompanyat per un altre corrent molt poderós, que va ser la Treva de Déu. L’origen de la Treva el trobem més al sud, i Bonnassie el situa en els concilis de Toluges de l’any 1027 i el de Vic del 1033. Així, la institució de la Treva tenia un objecte diferent. Principalment, la Treva perseguia limitar la pràctica de la guerra tractant d’imposar als promotors de la violència un [armistici](#). En aquest sentit, mentre la institució de la Pau cercava la protecció de persones, llocs i objectes sense qüestionar la legitimitat de les guerres [feudals](#), la Treva sí que en qüestionava els mètodes. La institució de la Treva nasqué en els sectors reformistes de l’[Església](#) i, tal com comenta Gonzalvo, “és inqüestionable avui dia atribuir a Oliba de Vic el paper de forjador de l’estructura clàssica de la Treva de Déu”. És més, considerant l’expansió de la Treva per tot l’[Occident cristià](#), l’obra d’Oliba encara s’engrandeix més.²⁹

Les paraules *treuva*, *treuga*, *treva* i *tregua* són mots que deriven de la paraula franca *triuwa*, presa en el sentit de seguretat però també de pacte o cessament d’hostilitats per un període limitat de temps.³⁰ D’aquesta manera, la Treva s’entengué com una mena de

²⁷ POUJADE, Patrice, "Les relacions transpirinenques a la Catalunya Moderna: els tractats de "Ligues i Patzeries"", *Pedralbes: Revista d’història moderna*, Núm. 18, 1 (1998), pp.189-190; CLOSA, Francesc; MARTÍNEZ, Josep Manuel (Eds.), *Relacions històriques entre Aragó i Catalunya. Visions interdisciplinars*, Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2004, p.25.

²⁸ ZUBIRI, Amparo, "Facerías y faceros: una perspectiva histórico-jurídica", *Iura vasconiae: revista de derecho histórico y autonómico de Vasconia*, Núm. 1 (2004), pp.276-281.

²⁹ GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", p.XXI; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.173.

³⁰ MARTÍ, Joan, *Estudi lingüístic dels Usatges de Barcelona: el codi a mitjan segle XII*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2002, p.180; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.12-13.

pacte per tal d'aturar les hostilitats i cessar la violència, combatent així els sectors [feudals](#) més violents i els *milites*, i representa un dels primers moviments pertorbadors de la cohesió del poder feudal. La Treva prohibia tota acció armada durant determinats períodes, fixats per la mateixa [Església](#). En un principi, la Treva va prohibir les pràctiques bèl·liques durant els diumenges amb motiu del caràcter [sagrat](#) del dia del Senyor. La regulació es va anar ampliant amb posterioritat, establint-se també la Treva els dissabtes, pel fet de ser el dia de la Resurrecció del Senyor; i així progressivament a altres dies de la setmana, fins arribar a una Treva de quatre dies sencers, des del dimecres al vespre fins a la matinada del dilluns. Posteriorment, va anar-se estenent als períodes més importants del calendari litúrgic, com ara l'Advent, Nadal, la Quaresma o Pasqua, així com a festivitats concretes, com les dels dotze Apòstols³¹ o les de santa Maria.³²

Als textos que hem consultat, la Treva hi apareix anomenada de maneres diferents. A l'acta de l'assemblea del 1027 s'hi fa referència com a *pactum sive treguam*. Al text que conté l'assemblea del 1030 no s'hi fa referència expressa, mentre que al text de l'assemblea del 1033 és on per primera vegada apareixen les expressions *treva Dei* i *pactum Domini* per fer-hi referència. Els autors que hem consultat s'hi refereixen en la majoria dels casos com a Treva de Déu i, en alguna ocasió, com a Pacte del Senyor. Així, hem de destacar que, d'acord amb els documents que hem pogut consultar, no és fins més endavant en el temps que apareix l'expressió *treuga Domini* (Treva del Senyor) per primera vegada. Concretament, és a partir de l'any 1064³³ que hem trobat aquest nou terme en uns [estatuts](#) de Pau i Treva, i és també a partir d'aleshores que es parla clarament de *pace et tregua* (Pau i Treva) com a institució conjunta. Així, al text dels sínodes que hem analitzat, no hi trobem una terminologia que designi clarament la Pau i Treva com a institució conjunta, encara que al text del concili del 1033 hi trobem l'expressió *pro pace*

³¹ Hem considerat l'extensió de la Treva a les festes de cadascun dels dotze apòstols d'acord amb la interpretació dels textos dels sínodes que fan Gonzalvo i Junyent, però hem d'aclarir que seria possible que la disposició de Treva que fa referència a aquest període es referís únicament a la festivitat de la Dispersió dels Dotze Apòstols (GONZALVO, Origen de les Corts Catalanes, p.25; JUNYENT, La Pau i Treva, p.36.).

³² GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", p.XXI; MORENO CULLELL, "La societat feudal a Catalunya"; SOLÉ, *Lliçons...*, p.98; BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.173.

³³ Ho hem pogut constatar consultant els textos de l'assemblea de Barcelona de l'any 1064, de l'assemblea de Vic i la de Toluges, celebrades ambdues vora els anys 1064-1066 (GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, pp.12-35).

aut pro treva Dei. Així mateix ho estableix Bonnassie, determinant que el doble moviment de Pau i Treva arribà al seu apogeu immediatament després de l'any 1033.³⁴

És interessant destacar com s'intentà promoure un moviment de reivindicació popular com a afegitó al moviment de Pau i Treva. Aquest ànim de reivindicació contra servituds i [exaccions nobiliàries](#) havia previst la creació de milícies de pau populars, però fou ràpidament combatut de forma radical per la [noblesa](#) i es va desvincular del moviment de la Pau. Per l'aristocràcia era intolerable veure com aquelles milícies de pau, que eren bàsicament integrades per plebeus, tinguessin per objectiu oposar-se a les [exaccions senyorials](#). Aquesta oposició radical i reeixida de la noblesa fou deguda també al fet que les reivindicacions populars no pertanyien a les inquietuds de l'[Església](#), que tenia d'antuvi com a preocupació el manteniment dels nombrosos i importants drets [feudals](#) i dominicals de què era titular i, especialment, pel fet que els alts eclesiàstics fossin els fills segons³⁵ dels grans llinatges nobiliaris –de manera que els interessos dels prelats i dels senyors laics eren essencialment comuns, i pràcticament només divergien en la forma (pacífica o bé violenta) d'exercir els seus drets sobre la pagesia. Per tant, la impugnació global de l'ordre social opressiu que els plebeus pretenien fer mitjançant les milícies de Pau no podia ser acceptada per l'Església de cap manera. L'objectiu de l'Església no era, doncs, destruir el feudalisme, sinó simplement eliminar-ne algunes característiques que no eren beneficioses ni desitjables per a l'estament eclesiàstic.³⁶

3. Pau i Treva a Catalunya

3.1. Impuls de la Pau i Treva a Catalunya

La Pau i Treva a Catalunya va ser impulsada per Oliba, [bisbe](#) de Vic i [abat](#) dels [monestirs benedictins](#) de Santa Maria de Ripoll i de Sant Miquel de Cuixà. Oliba fou un dels prelats més destacables de la Catalunya medieval i dugué a terme un relleu important de

³⁴ BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", p.173.

³⁵ Tradicionalment, els fills primogènits eren els hereus de la casa, i els fills segons solien entrar al servei de l'Església com a eclesiàstics.

³⁶ BONNASSIE, *Vocabulario...*, "Paz (de Dios)", pp.173-174; SOLÉ, *Lliçons...*, p.98

l'espiritualitat monàstica, de la cultura i de l'art. La seva obra en relació amb la Pau i Treva tingué un paper profund i decisiu en el camp social. La situació que dugué Oliba a impulsar el moviment de la Pau i Treva fou el buit de poder en els [comtats](#) catalans durant les primeres dècades del segle XI. Aquest buit de poder, coincident amb l'assentament de les noves estructures [feudals](#), provocà un clima de violència creixent, així com també un increment dels pillatges nobiliaris. La violència consegüent al nou sistema social i econòmic va ser molt freqüent als comtats de Barcelona i Osona, i també als comtats del Rosselló i la Cerdanya. Els estralls es feien evidents arreu i els pagesos estaven atemorits i sotmesos als mals usos dels nous senyors. Aquesta situació va causar la reacció de l'[Església](#) catalana, especialment per part de sectors propers al moviment reformista, que fou el corrent que promogué la Pau de Déu. És en aquest àmbit on Oliba emprengué el rol d'introduïdor de la Pau de Déu a les contrades on tenia més influència, que foren les [diòcesis](#) de Vic –presidida per ell mateix– i d'Elna, al Rosselló. És per aquest motiu que la primera assemblea de Pau i Treva que es coneix és la de Toluges, al Rosselló, de l'any 1027, seguida dels concilis celebrats a Vic el 1030 i el 1033, que tractarem més endavant.³⁷

Tal com ja hem indicat, és després d'aquestes assemblees que apareix als documents el concepte de la Treva del Senyor o *treuga Domini*, que fou el que va caracteritzar la institució de la Pau de Déu d'Occitània i de Catalunya.³⁸ Com ja hem descrit, la institució de la Pau tingué origen a l'[Aquitània](#) i s'estengué des d'allí per l'Europa [feudal](#), i va arribar a Catalunya com a conseqüència de l'impuls que li va donar Oliba. En canvi, la Treva va suposar una creació genuïna de l'[abat](#) i [bisbe](#), no se'n troben precedents a l'[Occident cristià](#) medieval i fou un model per a l'Europa feudal. A més, tot i que la Pau i la Treva no es van iniciar com a moviment conjunt, a partir de l'actuació d'Oliba la institució de la Treva es va integrar en la de la Pau i varen evolucionar conjuntament, essent difoses de manera força ràpida en nombrosos concilis que se celebraren en terres occitanes.³⁹

³⁷ GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", pp.XXI-XXII; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.13,14,18; GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.97.

³⁸ SOLÉ, *Lliçons...*, p.98.

³⁹ FERRAN, Elisabet, "L'abat Oliba, personatge i conflicte", *Revista de Dret Històric Català*, Vol.16 (2017), p.143-144.

D'acord amb Gonzalvo, les condicions que expliquen aquesta millor integració dels [comtats](#) catalans dins del context europeu de la Pau i Treva són la millor disposició geogràfica de la [Catalunya Vella](#), el fet d'haver pertangut antigament al reialme [carolingi](#) i, especialment, el fet de formar part de la [província eclesiàstica narbonesa](#). La millor disposició geogràfica fa referència a la situació propera a altres comtats i regions –d'entre els quals destaca el contacte amb els musulmans, que eren científicament, tècnicament i econòmicament molt avançats–, així com el fet de limitar amb el mar Mediterrani, que afavorí les relacions amb les regions mediterrànies i l'Europa cristiana d'[Occident](#). Així, la Catalunya Vella tingué una gran importància en aquella època, i influí notablement l'Occident cristià en els àmbits econòmic, cultural i polític. Per altra banda, el fet d'haver format part de la província eclesiàstica narbonesa va afavorir i facilitar el contacte amb els eclesiàstics del migdia de la França actual, és a dir, de l'Occitània del moment. Tal com ens recorda Gonzalvo, és complicat dissociar el món occità i el món català pels volts de l'any mil i, considerant a més el gran buit de poder a Catalunya durant la primera meitat del segle XI, no és d'estranyar que les futures [constitucions de Pau i Treva](#), que van ser elaborades sota el guiatge reial, es considerin com a pròpies de l'estructura política i jurídica del Principat de Catalunya. El resultat jurídic d'aquest fet és la incorporació de diverses constitucions de Pau i Treva als [Usatges de Barcelona](#) i a les [Constitucions de Catalunya](#).⁴⁰

3.2. L'abat i bisbe Oliba

La situació social i política en què es trobava Europa a principis del segle XI i que hem exposat en el primer apartat d'aquest treball va persistir fins que Oliba, [abat](#) de Cuixà i Ripoll i [bisbe](#) de Vic, va promulgar les disposicions de Pau i Treva, primer a Toluges l'any 1027 i més tard a Vic. Aquests “decrets apostòlics de protecció de l'humil, del comerciant i del clergue”, com els anomena Albert i Corp, van ser tan revolucionaris que es van acabar implantant a tot l'[Occident cristià](#) en menys de quaranta anys.⁴¹

⁴⁰ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.13.

⁴¹ ALBERT, *Obra social i política*, pp.5-6.

Oliba nasqué l'any 971 i va ser el tercer fill dels [comtes](#) Oliba Cabreta i Ermengarda, que eren comtes de Cerdanya i Besalú. Per tant, va viure en temps de canvi polític, en què els [comtats](#) catalans s'independitzaren políticament de la monarquia carolíngia –moment que s'ha datat en l'any 985, quan el comte Borrell decidí no rendir més homenatge a l'emperador [carolíngi](#) per no haver rebut la seva ajuda per combatre els atacs sarraïns–, en què trobem una reorganització jeràrquica sota la figura del comte de Barcelona i en què es va consolidant un sistema [feudal](#) i de dret senyorial. Aquesta època de canvis territorials va comportar també una falta d'estructuració del poder polític, que es reflectí també en el terreny jurídic, en l'exercici de l'[autotutela](#) o [violència privada](#). És contra aquesta concepció del dret, en què prevalia la llei del més fort, que Oliba volgué actuar i en què centrà els esforços de la seva obra pacificadora.⁴²

L'any 1003, Oliba va entrar al [monestir](#) de Santa Maria de Ripoll per esdevenir [monjo](#), moment en què renuncià als [comtats](#) del Berguedà i del Ripollès que havia heretat. Albert destaca que Oliba era un home dotat d'una intel·ligència extraordinària i de capacitat de treball i d'acció, i que mentre era monjo anava reflexionant sobre com redreçar la situació social del moment. Tal com indica Solé, el fet que Oliba renunciés als comtats que havia heretat i es fes monjo no és d'estranyar, ja que cal tenir en compte el paper de l'[Església](#) a l'edat mitjana. Especialment entre els segles XI i XIV, l'Església era la institució més poderosa, rica, avançada i influent de la societat europea. És per aquest motiu que en aquell temps les persones més intel·ligents, capacitades i ambicioses es feien clergues.⁴³ Així, Oliba es va estar formant al monestir de Ripoll durant uns cinc anys, des que en tenia trenta-dos fins als trenta-set. En aquests anys, va poder observar totes les incidències de la vida social, política i religiosa en els diversos països d'Europa.⁴⁴

L'any 1008 Oliba va ser escollit [abat](#) dels [monestirs](#) de santa Maria de Ripoll i de sant Miquel de Cuixà “per aclamació de tots els germans”, tal com destaca Albert, fent èmfasi en l'estima unànime de què gaudia. Va regentar els dos monestirs durant deu anys, en què es va centrar especialment a impulsar-hi la vida espiritual i cultural. L'any 1017, la situació del país es va veure agreujada per la mort del [comte](#) de Barcelona, Girona i Osona

⁴² FERRAN, “L'abat Oliba”, pp.138-141.

⁴³ SOLÉ (Comunicació personal, maig 2020).

⁴⁴ ALBERT, *Obra social i política*, pp.9-16; JUNYENT, *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona: Curial, 1976, p.48.

Ramon Borrell. Amb la seva mort, el seu únic fill Berenguer Ramon, un adolescent malaltís, va heretar tots els dominis, i mentre no fos major d'edat, la tutela dels béns va ser encarregada a la seva mare, Ermessenda de Carcassona. Davant de l'imminent buit de poder com a conseqüència de la gravetat de la salut del nou comte, la situació a la [Catalunya Vella](#) va empitjorar perquè els altres comtes es proposaren desbancar Berenguer Ramon i assenyalaven el seu millor dret a la successió comtal que preveien. L'any 1017, Ermessenda –que era aleshores regent dels [comtats](#) de Barcelona, Girona i Osona– va escollir Oliba com a [bisbe](#) de la [diòcesi](#) de Vic. Cap a l'any 1018, Oliba fou ordenat bisbe de Vic després de la mort del seu antecessor, el bisbe Borrell. D'acord amb Albert, no es conserva l'acta d'elecció i consagració de l'[abat](#) Oliba com a bisbe de Vic, però és conegut que ja exercia aquest càrrec a les darreries del gener de l'any 1018.⁴⁵

Des que va ser elegit [bisbe](#), Oliba volgué solucionar els problemes de les depredacions de què solien ser víctimes els [bisbats](#) com a conseqüència de les usurpacions de béns per part dels senyors [feudals](#), amb la voluntat de construir una nova [catedral](#) a Vic. En aquell temps, Oliba també va començar a ser requerit per intervenir en conflictes públics externs al bisbat. Així, com expressa Albert:

Als cinc anys, doncs, del seu episcopat s'havia convertit no solament en la major autoritat moral de l'arxidiòcesi, en el gran pacificador del país, sinó que a ell, a l'hora d'una greu decisió religiós-política, es dirigia el més puixant dels reis peninsulars.⁴⁶

Aquest fet fa referència a l'any 1023, en què el rei Sanç Garcés de Navarra es dirigí a Oliba perquè aquest darrer assentís al casament de la seva germana amb el seu nebot, previst pel rei amb objectius clarament polítics i augurant a Oliba beneficis per a l'[Església](#). Oliba s'hi negà, responent al rei amb una lletra que evidència que era un “subtilíssim diplomàtic”, expressant la seva oposició a una unió incestuosa i fins i tot posant en dubte les promeses de béns. Aquest exemple testimonia les nombroses relacions internacionals que tenia Oliba, fet que el situa entre els grans eclesiàstics europeus del seu temps⁴⁷.

⁴⁵ ALBERT, *Obra social i política*, pp.17-21; Museu Episcopal de Vic. (4 desembre 2018). Exposició "Oliba episcopus" [Vídeo]. Recuperat de: <http://scur.cat/NG7HG8>.

⁴⁶ ALBERT, *Obra social i política*, p.33.

⁴⁷ ALBERT, *Obra social i política*, p.34; Museu Episcopal de Vic. (4 desembre 2018). Exposició "Oliba episcopus" [Vídeo]. Recuperat de: <http://scur.cat/NG7HG8>.

Una altra anècdota de la vida d'Oliba que denota la seva gran influència és relatada per Albert de la següent manera:

Pacífic, per temperament i autodomini, Oliba fou dels pocs [bisbes](#) de les [marques](#) que no accediren mai a vestir la cota de malla, ni empunyaren l'espasa. [...] Oliba precisament determinà el canvi d'actitud dels prelats catalans respecte de les accions bèl·liques [...] l'any 1043, el nebot d'Oliba, el bel·licós Guifré, [arquebisbe](#) de Narbona, reuní un concili al qual [Guifré] comparegué armat i, enmig de l'expectació general, s'arrencà les armes i arreus de cavaller, es postrà i decretà l'[excomunió](#) contra ell mateix i tots els bisbes que repreneu les armes. Així acabava una època. Els bisbes de la [Narbonesa](#) no les reprendrien, ni quan pocs anys després de la mort d'Oliba, el papa donà caràcter de croada a les guerres contra els sarraïns.⁴⁸

Aquests són tan sols un parell d'exemples de la tasca de conciliador i pacificador que Oliba seguí fent per tot el Principat al llarg del temps –en diverses ocasions, Oliba va actuar com a àrbitre, jutge o conseller en disputes [feudals](#) entre poderosos governants de Catalunya, tant laics com eclesiàstics–, en què no ens podem estendre en no tractar-se estrictament de l'objecte d'aquest treball.⁴⁹ A més, hem de mencionar que la tasca d'Oliba no es va limitar només a aquests temes que hem esmentat. D'acord amb Albert, també va treballar per “el millorament de les forces armades”, per propulsar els treballs públics, per promoure la unitat política i el sentit col·lectiu, i també va contribuir en els àmbits cultural i escolar.⁵⁰

En un context mancat d'ordre i de pau, en què els senyors [feudals](#) es mantenien en conflicte constant amb veïns i súbdits, vora l'any 1022 l'[abat](#) i [bisbe](#) Oliba, juntament amb el bisbe d'Elna Berenguer de Gurb, van intentar d'imposar ordre i tranquil·litat al [bisbat](#) d'Elna –iniciativa que, com veurem més endavant, no va reeixir. L'any 1027, el bisbe Berenguer va encomanar la cura de la [diòcesi](#) a Oliba per anar en pelegrinatge a Terra Santa, i Oliba va decidir d'intentar de nou un procediment d'aquella mena.⁵¹ D'aquell concili que se celebraria a Toluges en deriva l'inici del moviment de la Pau i Treva, que va evolucionar al cap de pocs anys en un parell de sínodes que se celebrarien a Vic.

⁴⁸ ALBERT, *Obra social i política*, pp.44-45.

⁴⁹ ALBERT, *Obra social i política*, pp.31-36.; FERRAN, "L'abat Oliba", p.141.

⁵⁰ Sobre aquests aspectes, vegeu ALBERT, *Obra social i política*, pp.44-59.

⁵¹ ALBERT, *Obra social i política*, p.40.

Així, Oliba va començar a forjar la institució de la Pau i Treva l'any 1027 al concili de Toluges, i als concilis de Vic de 1030 i 1033, i va ser en aquest darrer sínode on la institució va adquirir una forma definitiva. Als següents apartats del treball, tractarem cadascun d'aquests concilis per separat. Abans, però, és interessant destacar els motius que dugueren Oliba a decidir de començar l'obra d'aplicació del moviment de la Pau a la [diòcesi](#) d'Elna, a Toluges, i no a la d'Osona, que era la seva pròpia seu episcopal. Segons Gonzalvo, i d'acord amb Pere Ponsich, aquest fet obeí possiblement a les tenses relacions entre les cases comtals de Cerdanya –a què pertanyia Oliba– i Barcelona –de què depenia el [comtat](#) d'Osona. A part d'això, Gonzalvo també menciona que Ramon d'Abadal esmenta indicis d'una relació estreta entre els [bisbats](#) d'Elna i de Lo Puèi, que fou la diòcesi que va proclamar la Pau de Déu l'any 990, a més del fet que el [bisbe](#) d'Elna Fredol participés l'any 1004 en un segon concili de Pau a Lo Puèi. També segons Abadal, la tasca d'Oliba es veié probablement facilitada per l'estreta amistat que l'unia amb el bisbe d'Elna.⁵²

Finalment, hem de comentar que al llarg d'aquest treball ens hem referit i ens referirem a Oliba amb els qualificatius d'[abat](#), [bisbe](#), o d'abat i bisbe, indistintament. Com ja hem vist, Oliba era abat de Ripoll i Cuixà des de l'any 1008, i bisbe de Vic des de l'any 1018. Per tant, als sínodes que estudiarem, que són dels anys 1027, 1030 i 1033, Oliba era ja bisbe i abat. Els autors que hem consultat s'hi refereixen indistintament amb els tres termes que hem presentat, i és per aquest motiu que hem optat per fer el mateix.

4. Les assemblees de Pau i Treva

En aquest apartat del treball, tractarem les assemblees de Pau i Treva que hem presentat prèviament: el concili de Toluges de l'any 1027 i els concilis de Vic de 1030 i 1033. Per cadascuna d'aquestes assemblees, farem una presentació del seu context i contingut i, seguidament, farem una descripció del seu text.

⁵² GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.20.; JUNYENT, *La Pau i Treva.*, p.22.

Hem d'aclarir que en aquest treball estem fent referència a aquestes assemblees amb els mots *assemblea*, *sínode* i *concili*. Tot i que d'entre els textos on consten aquestes assemblees només el del concili de Vic fa referència a *sinodo* per referir-se a la reunió celebrada, els autors que hem consultat utilitzen els tres termes com a sinònims, i és per aquest motiu que ens hem decantat per fer el mateix.

4.1. El concili de Toluges del 1027

Oliba va introduir per primera vegada la institució de la Pau i Treva al concili de Toluges, al Rosselló, l'any 1027. Va ser a Toluges, a la [diòcesi](#) d'Elna, on varen ser promulgats els primers [estatuts](#) de Pau i Treva coneguts a Catalunya. Com ja hem avançat prèviament, durant les primeres dècades del segle XI el buit de poder als [comtats](#) catalans havia conduït a un clima de violència que va fer necessària la reacció de l'[Església](#) catalana. Així, Oliba va decidir d'introduir la Pau de Déu a les contrades on podia tenir més influència, que eren les diòcesis de Vic i Elna, i és per això que la primera assemblea de Pau i Treva que es coneix va ser a Toluges.⁵³

L'assemblea de Toluges va ser presidida per Oliba per autoritat pròpia i en nom de Berenguer de Gurb, el titular de la [diòcesi](#) d'Elna, que en aquell moment era en pelegrinatge a Terra Santa. És important destacar, com recorda Junyent, que l'objectiu del concili de Toluges era ratificar uns [estatuts](#) de Pau que havien establert Oliba i Berenguer en una assemblea que probablement tingué lloc cap a l'any 1022.⁵⁴ Aquest primer sínode celebrat vora el 1022 al prat de Toluges fou presidit pel [bisbe](#) Berenguer de Gurb amb l'assistència d'Oliba, i cinc anys més tard l'acta de l'assemblea del 1027 fa referència a un decret que es va fer en aquest primer sínode, per tal de renovar-lo i tornar-lo a posar en vigor.⁵⁵

⁵³ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.18.

⁵⁴ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.18.

⁵⁵ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.19.

A grans trets, en aquest concili, Oliba va ratificar la Pau de Déu i la protecció de les sagreres. A més, és on va instituir els inicis de la Treva de Déu⁵⁶ manant el respecte del diumenge, prohibint en aquest dia sant de la setmana l'assalt de qualsevol habitant del [comtat](#) i del [bisbat](#). Oliba pretenia garantir la seguretat personal durant el “legítim descans dominical”, pretensió a què “fins els més inquietos i bel·licosos podien comprometre-s’hi... i així fou convingut”, tal com comenta Albert. De la mateixa manera, la institució de la Treva protegia els [monjos](#) i els clergues que anessin desarmats, així com les famílies que anessin o vinguessin de l'[església](#). La pena amb què s'amenaçava les persones que violessin aquestes directrius era la [pena canònica](#) de l'[excomunió](#), així com també altres sancions de caràcter espiritual. Les amenaces espirituals als contraventors tenien l'objectiu de dissuadir-los de les violències i rapinyes contra les quals volgué actuar Oliba. Així, al Rosselló, els acords de Toluges es van complir, fet que Albert qualifica com “un petit pas que s'afermà en un petit comtat de gent més aviat dúctil”.⁵⁷

El concili de Toluges mostra com la prioritat és la defensa dels homes i dels béns de l'[Església](#), essent aquesta darrera la clara beneficiada de les disposicions que s'hi establiren. Cal tenir en compte que, amb la revolució [feudal](#), la lluita pel domini de la terra era una de les principals causes d'enfrontament entre l'Església i la [noblesa](#) laica – és a dir, els senyors feudals–, les dues faccions dominadores. De la mateixa manera, la idea de Treva que sorgeix d'aquest concili respon a la imposició eclesiàstica del respecte del diumenge, el dia del Senyor. Tal com destaca Gonzalvo, “la prohibició de fer la guerra en diumenge pot inscriure's dins una sèrie d'activitats (sobretot els treballs servils) proscriutes en els dies de solemnitat i culte per respecte a la Paraula de Déu, que mana aquest repòs dominical”. Segons Albert, aquest sínode va ser la “primera assemblea democràtica, reunida per a la protecció dels humils i la regeneració del país” perquè, a més de les observances sobre Pau i Treva pròpiament, s'hi varen promulgar disposicions d'altra naturalesa, com veurem més endavant.⁵⁸

⁵⁶ Tal com destaca Gonzalvo, la importància de les constitucions de Toluges ve donada per la seva innovació de desenvolupar la institució de la Treva de Déu, fet que atorga a Oliba una preeminència clara en aquest afer (GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", pp.XXI-XXII).

⁵⁷ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.22.; ALBERT, *Obra social i política*, p.41.

⁵⁸ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.21; ALBERT, *Obra social i política*, p.41.

Tot i que el document de l'acta especifica clarament la data en què es va celebrar el sínode de Toluges, hem de destacar que aquesta data ha estat contradita i fins i tot esmenada per alguns autors. Concretament, la data fou posada en dubte perquè volia atribuir-se a Odiló, [abat](#) de [Cluny](#), la creació de la Treva de Déu en el concili de Niça de l'any 1041. Tot i això, avui en dia és indubtable la data del 1027, i tal com indica Gonzalvo, trobem un estudi de Pere Ponsich⁵⁹ que justifica com la data del 1027 concorda amb el temps en què el [bisbe](#) d'Elna Berenguer, que abans havia estat [canonge](#) de Vic, emprengué un viatge a Palestina, i deixà aleshores encarregada la seva [diòcesi](#) al bisbe Oliba.⁶⁰

4.1.1. Transcripció i descripció de l'acta de Toluges⁶¹

En primer lloc, el document de l'acta explicita la data de la reunió, que és el 16 de maig de l'any 1027⁶². Seguidament, presenta la presidència de l'assemblea, integrada per Oliba –pontífex d'Osona, en representació del [bisbe](#) d'Elna Berenguer, que és en peregrinació a terres transmarines–, l'[arxiprest](#) Idalguer, l'[ardiaca](#) Gauslí, el [sagristà](#) El-lemar, el [cabiscol](#) Gausbert⁶³ i altres [canonges](#) de la [seu](#) d'Elna, els clergues i els fidels –no només homes, sinó també dones– de la [diòcesi](#). L'acta descriu com tots es reuniren al [comtat](#) del

⁵⁹ PONSICH, Pierre, "Oliba et la Trêve de Dieu", *Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, Núm. 3 (1972), pp.31-42.

⁶⁰ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, pp.18-19; ALBERT, *Obra social i política*, p.41.

⁶¹ Vegeu l'acta a l'Annex 5. Transcripció i descripció elaborades a partir de les traduccions de l'acta de Ramon d'Abadal a JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.19-22; de les traduccions de JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992, pp.146-147; de la descripció de GONZALVO, "La Pau i Treva a Catalunya", pp.18-23, de la traducció de PONSICH, Pere. (s.d.). Acta del sínode de Toluges, convocat pel bisbe Oliba en representació del bisbe d'Elna, en què es confirma la Pau i Treva. Dins *Catalunya romànica* [en línia], a: <http://scur.cat/Y3CZHL>; de la descripció del regest que encapçala l'edició de l'acta a GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.3; i de traduccions pròpies fetes mitjançant IGLESIAS, J. M.; SANTOS, J., *Vademecum para la epigrafía y numismática latinas*, 2a ed., Santander: IGLESIAS; SANTOS (Eds.), 2008 i *Diccionario ilustrado latino-español español-latino*, 12a ed., Barcelona: Biblograf, 1979.

⁶² La conversió de la data l'hem feta d'acord amb la fórmula de càlcul sobre calendació romana que ofereix el grup de recerca en Història Medieval i Innovació Docent Universitària [contra]TAEDIUM, de la Universitat de Barcelona. El document descriu la data en llatí com a "Anno Dominicae Incarnationis XXVII post millesimum, XVII kalendas iunii". Com que el document diu XVII kalendes de juny, sabem que serà un document del mes de maig. Per trobar la data exacta, apliquem la fórmula de sumar 2 al nombre de dies del mes (maig) i restar-hi el nombre de kalendes que hi ha al document: $31 + 2 - 17 = 16$. Per tant, la data del document és el 16 de maig de l'any 1027. [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Calendació romana*. Recuperat de: <http://scur.cat/XA6XXF>.

⁶³ Des del segle X i fins el segle XVI, "les antigues dignitats i prelacies catalanes eren l'ardiaca, l'arxiprest, el sagristà i el cabiscol". Canonge. (2018). Dins *GEC* [en línia].

Rosselló, al prat de Toluges⁶⁴. Per tant, tal com destaca Gonzalvo, hi tingueren un clar protagonisme els eclesiàstics i hi hagué una absència de les autoritats laiques.⁶⁵

Seguidament, després d'encomanar-se a Déu i demanar-li encert i misericòrdia, s'examina com havien estat observats els [estatuts](#) i les [constitucions](#) que havien decretat en una altra reunió –que hem establert anteriorment en data del 1022–, presidida pels [bisbes](#) Oliba i Berenguer. L'acta descriu com aquests estatuts havien estat no només [conculcats](#), sinó que es tenien oblidats, i es tornen a ratificar en la mateixa forma en què havien estat promulgats, tornant-los a donar l'autoritat de l'assemblea i l'obligació en l'observança que s'imposava des d'aquesta. Per tant, les constitucions que s'aproveïssin serien un revifament de les disposicions que ja existien i que s'havien promulgat en un sínode anterior. Així, en recaure sobre Oliba el pes del govern de la [diòcesi](#), aquest volgué que aquelles disposicions fossin acomplertes sota el pes de les censures de l'[Església](#).

La primera de les disposicions dels [estatuts](#) passats que cal actualitzar fa referència a com els dos [bisbes](#) havien establert, juntament amb la clerecia i el poble fidel, la formulació de la Treva per al [bisbat](#) d'Elna, manant que:

Cap habitant del sobredit [comtat](#) i [bisbat](#) no assaltés el seu enemic des de l'[hora nona](#) del dissabte fins a l'[hora prima](#) del dilluns, a fi que tothom pogués complir amb els deures del dia dominical; que ningú no assaltés de cap manera els clergues ni [monjos](#) que anessin sense armes, ni aquells homes que amb la seva família anessin o tornessin de l'[església](#); ni aquells homes que acompanyessin dones, i que ningú no gosés assaltar ni violar les esglésies ni les cases posades dintre un circuit de trenta passes, ni les persones que s'hi haguessin refugiat. Constituïren aquest pacte o treva, segons es llegeix, perquè, prescindint de la llei divina i de la religió cristiana, abundava la iniquitat, i la caritat es refredava.⁶⁶

Per tant, la Treva que s'instaura protegeix el dia del diumenge, els [monjos](#) i clergues desarmats i les famílies que anessin o vinguessin de l'[església](#), així com mana el respecte per les sagreres de les esglésies en un circuit de trenta passos al seu voltant.

⁶⁴ Tal com destaca Gonzalvo, la reunió va ser celebrada en un ampli prat de Toluges, on pràcticament hi havia tota la població adulta, perquè l'assemblea no cabia a l'església (GONZALVO, "Les assemblees de Pau i Treva", p.98).

⁶⁵ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.20.

⁶⁶ CASELLAS, Oriol, "Història de Vic: L'Abat Oliba (Tercera part)", *Revista de Vic* (2015), pp.12-13, citant ALBAREDA, Anselm M., *L'Abat Oliba, fundador de Montserrat (971?-1046): assaig biogràfic*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1972.

La segona [constitució](#) estableix com el [bisbe](#) Oliba i els clergues presents al sínode, davant de Déu, ordenen i prohibeixen que cap home o dona infringeixi temeràriament res del que s'hi ha establert, o que envaeixi els béns de l'[església](#) d'Elna o els de qualsevol altra [església](#), parròquia o [monestir](#).

El sínode va aprovar algunes disposicions que no corresponen al tema de la Pau però que eren habituals en els documents [canònics](#) de l'època⁶⁷. Una altra [constitució](#) estableix que ningú no resti en incest fins al sisè grau, és a dir, la prohibició de contraure matrimoni entre parents fins al sisè grau, i que ningú no repudii la pròpia esposa i en prengui una altra. El document estableix que, qui ho fes o ho hagués fet, si no anés a [penedir-se'n](#) i a [esmenar-ho](#) a plena [satisfacció](#) de la Santa Mare [Església](#) davant els [canonges](#) esmentats en el termini de tres mesos, seria [excomunicat](#) del cercle de l'Església i de la comunitat de cristians.

Als infractors d'aquestes [constitucions](#) de Toluges se'ls imposava la [pena](#) de l'[excomunió](#), separant-los per tant del culte i de la resta de fidels. Per tal que tothom sàpiga en què consisteix l'excomunió, l'acta prescriu que cap cristià no pot menjar ni beure amb els excomunicats, ni donar-los l'[òscul de pau](#) –que fou un símbol litúrgic que s'utilitzava en aquestes assemblees–, ni saludar-los, ni parlar-hi, a no ser que sigui sobre la [satisfacció](#) del mal comès o del [penediment](#) de la infracció. En cas que les persones morissin estant excomunicades, no podien ser enterrades eclesiàsticament en sepultura sagrada, i cap clergue o cap fidel no podia pregar per la seva ànima.

A continuació, s'estableix que si els [excomunicats](#) no fan cas de l'excomunió i no s'avenen a [esmenar](#) el mal comès, al cap de tres mesos seran [condemnats](#) amb l'[anatema](#) de Judes traïdor, consistent en el que s'explica a continuació. S'estableix que si, Déu no ho permeti, moren excomunicats, els seus cossos no podran ser portats a sepultura amb el ritu eclesiàstic de salms, himnes, ni cants espirituals, ni els seus noms no podran ser recitats en la commemoració dels difunts durant la missa en l'altar [sagrat](#) juntament amb els dels fidels. I si morissin en [pecat](#), llevat que no s'haguessin [penedit](#), seran condemnats per tota l'eternitat.

⁶⁷ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.21.

Seguidament, tots els [canonges](#) anomenats a l'acta es comprometen davant Déu i dels sants a no absoldre els [pecadors](#) sense que s'hagin [satisfet](#) tots els requisits [canònics](#). És a dir, es prohibeix que cap dignitat eclesiàstica de la [diòcesi](#) aixequi l'[excomunió](#) sense el consentiment dels ja esmentats [arxiprest](#), [ardiaca](#), [sagristà](#) i [cabiscol](#), o de la resta de germans canònics.

A continuació, es prescriu que durant tres mesos seguits hom ofereixi els [divins ministeris](#) de Déu pregant pels [excomunicats](#), “perquè Déu els porti a la penitència i puguin desfer-se del lligam del diable”.⁶⁸

Finalment, s'estableix que qui no compleixi els [estatuts](#) establerts serà castigat, si no es [penedeix](#), amb l'esmentada [excomunió](#). Es clou l'acta dient que “a tots aquells qui observin el decret, Nostre Senyor Jesucrist els concedeixi pau i misericòrdia ara i per sempre. Amén”.

4.2. El concili de Vic del 1030

Tres anys després del concili al prat de Toluges, Oliba implantà la Pau i Treva a la seva [diòcesi](#) de Vic. D'acord amb Junyent, si Oliba estigué tan interessat a consolidar la institució a Toluges aprofitant l'avinentesa d'intervenir en nom del [bisbe](#) Berenguer de Gurb a la diòcesi d'Elna, era d'esperar que tingués interès a implantar la Pau i Treva a la seva pròpia diòcesi de Vic.⁶⁹ D'aquest concili de Vic, tal com recorda Gonzalvo, no se'n coneixen les actes originals, però és la lletra que Oliba va dirigir als seus [monjos](#) de Ripoll la que ens permet de conèixer les [constitucions de Pau i Treva](#) que van ser aprovades en aquest sínode de Vic el 1030.⁷⁰ La data del 1030 és establerta per Junyent a partir de la notícia⁷¹ d'un concili celebrat a Vic amb l'assistència d'Oliba, del bisbe de Barcelona Guadall, i del bisbe d'Albí Aureli –segons Gonzalvo– o Ameli –segons Junyent. D'acord amb Junyent, aquesta notícia –el text de la qual no hem trobat disponible– explica que la

⁶⁸ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.21.

⁶⁹ JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.21-23.

⁷⁰ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.23.

⁷¹ Sobre aquest tema i l'estudi de Junyent, veure JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, pp.154-155; JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.24.

reunió episcopal que es va celebrar a Vic, la [seu](#) d'Osona, juntament amb els [abats](#) i les jerarquies eclesiàstiques, es va ocupar especialment de procurar la unitat de l'[Església](#) i d'establir allò que fos més adient per restablir la pau, i també per decretar les constitucions encaminades contra els qui tergiversessin els drets de l'Església.⁷²

Tenint en compte les dates en què foren elevats a [bisbes](#) i les signatures de tots tres que figuren en un document de l'octubre de 1030, Junyent estableix que la coincidència dels tres bisbes i les seves signatures en aquesta data permet pensar que el sínode de Vic va ser celebrat vers el 1030.⁷³

Les [constitucions](#) que es prengueren en aquest sínode de Vic es troben referides en part en aquesta disposició conciliar vigatana de l'any 1030 que hem mencionat, en què Oliba, Guadall i Ameli (o Aureli) feien restituir uns [alous](#) de la [seu](#) de Barcelona –és a dir, del [capítol de canonges](#) de la [catedral](#)– a un usurpador, Guitard Arnau, i el text remarca que la finalitat primordial del concili era procurar la unitat de l'[Església](#) i d'establir el més adient per tal de restablir la pau, i també per decretar les constitucions dirigides contra les persones que atemptessin contra els drets de l'Església. Junyent opina que és possible que fos en aquest concili celebrat a la seu d'Osona on s'aprovaren els [estatuts](#) de Pau que recull la lletra en què Oliba comunica als seus [monjos](#) de Ripoll les resolucions d'un sínode que es va celebrar a la [diòcesi](#) de Vic.⁷⁴

Una de les [constitucions](#) d'aquest sínode manava el respecte de la Treva de Déu des del dijous al vespre fins a l'[hora prima](#) del dilluns. Així, s'establí que tots els dijous els campanars de la [diòcesi](#) anunciarien l'inici de la Treva, així com també que cada diumenge es proclamaria la Pau a tot el poble a les [esglésies](#). El sínode preveia que les persones que violessin la Pau i Treva serien [excomunicades](#). A més, es preveia que la Pau fos anunciada cada dilluns als mercats, i també s'establí la protecció dels mercaders.⁷⁵ A continuació, veurem detalladament una descripció del text d'aquesta lletra d'Oliba.

⁷² JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.24.

⁷³ JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, p.154.

⁷⁴ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.23-24 i JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, p.154-155; GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.23.

⁷⁵ GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.6.

4.2.1. Transcripció i descripció de la lletra que recull el concili de Vic del 1030⁷⁶

En primer lloc, la carta referència que Oliba, [bisbe](#) per la gràcia de Déu, es dirigeix a tots els germans estimats i residents al [cenobi](#) de la Verge Maria Mare de Déu –Guadall, Pere i Salomó–, i els desitja la felicitat en la vida eterna.

Seguidament, Oliba explica que vol comunicar als germans que en el sínode que ha celebrat recentment s’han aprovat i firmat algunes [constitucions](#). Oliba vol comunicar el contingut d’aquestes constitucions als [monjos](#) per tal que les coneguin, les divulguin i les facin complir per totes les [esglésies](#), pobles i persones subjectes al seu [bisbat](#), que és el de Vic.

A continuació, Oliba fa referència a la [constitució de la Pau](#) a què queden obligades les contrades subjectes al seu [bisbat](#) des del vespre del dijous⁷⁷ fins a la primera hora del dilluns. D’aquesta manera, estableix que les [esglésies](#) donin el senyal fent sonar la campana a la vesprada del dijous, i des d’aquella hora durant la resta de dijous, i tot divendres, dissabte i diumenge, i fins a la primera hora del dilluns, es mantingui una pau inviolable. A més, disposa que cada diumenge les esglésies adverteixin el poble de l’[excomunió](#) a les persones que violin aquestes disposicions per tal que ningú s’atreveixi a atemptar contra la pau. Per a les persones que gosin violar-les per qualsevol motiu, i també aquelles persones que afavoreixin la contravenció de les disposicions, preveu la [pena](#) de l’excomunió. Les disposicions també determinen que els excomunicats seran

⁷⁶ Vegeu la lletra a l’Annex 6. Transcripció i descripció elaborades a partir de les traduccions de la carta a JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.24-26; de les traduccions de JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, pp.154-155; de la descripció de GONZALVO, “La Pau i Treva a Catalunya”, pp.23-24; de la descripció del regest que encapçala l’edició de l’acta a GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.6; i de traduccions pròpies fetes mitjançant IGLESIAS; SANTOS, *Vademecum i Diccionario latino-español*.

⁷⁷ El text en llatí diu: “*In primis, de constitutione pacis, quae per omnes regiones nostras tenetur a vespere feriae IIIe. usque ad horam I, ferie IIe.; videlicet, ut per omnes ecclesias feria Va. sonent ad vesperum signa, et ab illa hora tota feria VIa. et sabbato et dominica, usque ad horam Iam., feriae IIe. teneatur pax inrefragabilis et inviolata; et excommunicent et amoneant omni*”. Així, *vespere feriae IIIe* es correspondria al vespre del dimecres, però de ser així el text seria contradictori amb la següent frase, on es parla de *feria Va*, que es correspon al dijous. Junyent ho tradueix com a “vespre del dijous”, de manera que hem optat per seguir la seva traducció. Hem vist que l’existència d’aquesta contradicció ja va ser posada en relleu per Gonzalvo, que fa referència a Abadal i Albareda per tractar aquesta qüestió (GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.24).

privats dels [oficis divins](#) fins que no hagin [esmenat](#) el mal comès als perjudicats i després s'hagin presentat a la [Seu](#)⁷⁸ per rebre el judici de l'[Església](#).

A més, en aquest concili s'establiren disposicions que fan referència a temes diferents de la Pau i Treva. Oliba explica que s'ha decretat en el sínode que s'insti a què tots els diumenges s'excomuniquin aquelles persones que falsegin moneda –“la nostra moneda”, que Junyent aclareix que es tracta de la moneda ausonenca–, la retallin o la disminueixin, així com també qualsevol persona que obri en favor d'algú altre per fer-ho, que en patrocini l'acció o que, coneixent-la, l'encobreixi. D'altra banda, Oliba demana que es facin saber totes aquestes disposicions al senyor pontífex, que, com aclareix Junyent, es tracta del seu nebot Guifred o Guifré de Besalú, fill del [comte](#) Bernat de Tallaferro, que havia estat [bisbe](#) de l'efímer [bisbat](#) de Besalú del 1017 al 1020, i que llavors residia com a [abat canonical](#) a Sant Joan de les Abadesses. Oliba demana que li comuniquin les disposicions per tal que les compleixi i les pugui fer complir. D'altra banda, també mana que les facin públiques als mercats els dilluns per tal que les disposicions siguin conegudes per tothom.

Oliba comunica a continuació que també han establert en el sínode que tots els clergues del [bisbat](#) celebrin els dilluns un ofici solemne pels difunts que hi hagués hagut al bisbat durant l'any, i ordena que es compleixi també aquesta disposició.

Per acabar, Oliba també explica que s'ha decidit en el sínode qui ha de ser [excomunicat](#), i mana als [monjos](#) a qui escriu la carta que ho facin saber als seus clergues per tal que ho facin públic els diumenges. Oliba explica que s'ha decretat que tots els marxants que vagin o tornin del mercat, o mentre hi siguin, no siguin ni destorbats ni inquietats. Per les persones que contravinguin aquesta disposició es preveu la [pena](#) de l'excomunió, així com també per aquells qui els prenguin les possessions amb violència o els que afavoreixin els qui ho facin, i a més mana que siguin també privats dels [divins oficis](#) fins que hagin reparat el mal comès restituint els béns robats i responent dels danys causats.

⁷⁸ El text en llatí diu “*et post haec in Sede ad nostrum iudicium se representet*”, de manera que no especifica en quin sentit hem d'entendre la paraula “Seu”.

Finalment, Oliba s'acomiada instant el compliment de les disposicions a què ha fet referència dient: “Per la resta, estigueu bons en el Senyor, i atengueu sense peresa de complir totes aquestes comandes”.

4.3. El concili de Vic del 1033

Després d'aquest primer parell d'assemblees, la Treva començava a definir-se com una institució fixada en temps determinats, en què les baralles, lluites, guerres, assalts i invasions en restaven exclosos. De totes maneres, tal com destaca Junyent, calia aconseguir l'acord dels més poderosos, que s'avingueren a observar la Treva amb un compromís formal que dotava la institució d'eficàcia, ja que altrament aquesta eficàcia hagués estat nul·la. El [bisbe](#) Oliba va tenir prou influència i prestigi com per aconseguir redirigir aquests ànims de lluita, per la via del dret, cap a un compromís de pau durant certes temporades i diades de l'any, a què s'avingueren “els poderosos, magnats, pròcers i senyors bel·licosos”. D'acord amb Junyent, aquest poder de canvi que tingué Oliba va ser degut al seu alt sentit de govern, a la seva espiritualitat, als seus anys d'estudi i meditació, a la seva influència respecte de les famílies comtals, i al fet que comptés amb la col·laboració d'uns jutges d'alta competència adscrits a la [canònica](#) de Vic. Així, la iniciativa d'Oliba dugué a la concreció fixa de les treves que apareixen per primera vegada establertes en la història, i que seguidament s'imposarien a l'Europa [feudal](#).⁷⁹

El document original que recull el sínode de Vic de l'any 1033 es troba actualment perdut, però se'n conserva una còpia de mitjan segle XI, procedent de Vic, al fons d'Àger de la Biblioteca de Catalunya⁸⁰. L'acta del sínode va ser enregistrada en un text escrit al dors del testament fet per Guillem, [levita](#) de la [seu](#) d'Osona i resident a la Plana de Vic, el 30 de setembre de l'any 1039, abans d'emprendre un viatge cap a Roma. En aquesta assemblea es varen decretar de manera àmplia unes [constitucions](#) detallades de la Pau i, per primera vegada a la història, s'estableix la Treva de Déu en termes precisos de

⁷⁹ JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.29-31.

⁸⁰ Es pot consultar la digitalització del pergami –i l'acta del sínode al dors del document– al fons Memòria Digital de Catalunya (1040, setembre 30. Testament / 1033. Pau i treva (1033). Biblioteca de Catalunya. Recuperat de: <http://scur.cat/EH3NME>).

temporades i festivitats al llarg de l'any, i és per això que aquest text és d'una gran importància.⁸¹

En aquest sínode de Vic de l'any 1033, Oliba proclama unes [constitucions de Pau i Treva](#). En termes generals, les disposicions d'aquestes constitucions estableixen la protecció de les [esglésies](#) i les seves sagreres, i estableixen també l'[excomunicació](#) dels malfactors fins que no [esmenin](#) el mal comès. Les constitucions també estableixen que la Pau protegeixi les persones i els béns de l'[Església](#), així com el bestiar i els mitjans de transport, les cases dels pagesos i clergues i les seves eines de treball. L'assemblea preveu com [esmenar](#) les infraccions d'aquestes regles, i també les conseqüències de no esmenar-les. També s'estableixen disposicions de Treva, que s'estén a diverses festivitats i períodes del calendari litúrgic. De la mateixa manera, es preveuen fórmules d'esmena de les infraccions de la Treva de Déu, i també es preveuen conseqüències en cas de no esmenar-les.⁸²

D'acord amb el regest que encapçala el text del sínode que publica el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya⁸³, aquestes [constitucions de Pau i Treva](#) tenien validesa per al [bisbat](#) i [comtat](#) de Vic. En canvi, Gonzalvo cita Josep Maria Font i Rius⁸⁴ per establir que, possiblement, les constitucions que es van aprovar en el sínode de l'any 1033 serien aplicables a les [diòcesis](#) de Barcelona, Girona i potser la d'Urgell, a més de la de Vic. Així mateix, Vinyoles suposa que les resolucions eren vàlides per a totes les diòcesis catalanes perquè el document prové del fons documental de la [col·legiata](#) d'Àger, que pertanyia al comtat d'Urgell i a la diòcesi de Roda, i que, a més, la Treva que s'estableix a les constitucions fa referència a festes com sant Feliu de Girona o santa Eulàlia de Barcelona.⁸⁵

⁸¹ JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.33-34.

⁸² GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.8.

⁸³ GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.8.

⁸⁴ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.26; FONT I RIUS, J.M., "Los inicios de la Paz y Tregua en Cataluña", *Estudios jurídicos en honor del profesor Octavio Perez-Vitoria*, vol. 1 (1983), p.243, nota 18.

⁸⁵ VINYOLES, Teresa, *et al*, *Història Medieval de Catalunya*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2005, p.50-52.

4.3.1. Transcripció i descripció de les constitucions de Pau i Treva promulgades a l'assemblea de Vic del 1033⁸⁶

Per començar, el text de l'assemblea estableix que allò escrit “és la Pau que ha estat confirmada per [bisbes](#) i [abats](#), [comtes](#) i [vescomtes](#), magnats i també per tots els cristians temorosos de Déu, en l'any de l'Encarnació del Senyor 1033”.⁸⁷

Seguidament, s'estableix que, a partir d'aquest moment, cap persona no podrà assaltar les [esglésies](#), i tampoc les cases que s'hi hagin edificat al voltant en un circuit de trenta passes. Aquest circuit de trenta passes es correspon amb les sagreres que ja hem anat comentant al llarg d'aquest treball. També s'estableix una excepció a aquesta [constitució](#): en cas que el [bisbe](#), [comte](#) o [ardiaca](#) a qui l'església estigui subjecta es vegi obligat a defensar-la d'alguna persona que hagi estat [excomunicada](#) per raó de la Pau o de la Treva de Déu. Tot i això, s'exceptuen d'aquesta tutela, i en queden per tant excloses, les esglésies edificades en castells i forteses, que podem descriure com a [esglésies pròpies](#). D'acord amb Gonzalvo, aquestes esglésies en són excloses pel fet de ser “integrants d'un sistema bèl·lic que les diferencia de les esglésies urbanes, rurals o monàstiques”.⁸⁸ Tal com esmenta Solé, aquestes esglésies deurien ser sotmeses a un règim diferent pel fet d'estar integrades en el sistema feudo-dominical, que era, en part, un sistema bèl·lic⁸⁹. També s'estableix que les esglésies de què depredadors i lladres es servissin per guardar-hi els béns robats, per refugiar-s'hi o per altres activitats del mateix gènere, només seran protegides fins que la denúncia del dany arribi al coneixement del mateix bisbe o de la [Seu](#), a la justícia dels quals s'ha de sotmetre el suposat malfactor. En cas que el malfactor no es sotmetés a la justícia i, per tant, el bisbe o els [canonges](#) de la Seu no obtinguessin [satisfacció](#) pel dany que ha causat, les esglésies quedarien sense protecció però sempre per manament del bisbe o dels seus canonges. A més, s'estableix que qualsevol persona que envaeixi una església o entri amb violència a la seva sagrera en un circuit de trenta

⁸⁶ Vegeu el text a l'Annex 7. Transcripció i descripció elaborades a partir de les traduccions de la carta a JUNYENT, *La Pau i Treva*, pp.34-37; de les traduccions de JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, pp.185-187; de la descripció de GONZALVO, “La Pau i Treva a Catalunya”, pp.24-26; de la descripció del regest que encapçala l'edició de l'acta a GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.8; i de traduccions pròpies fetes mitjançant IGLESIAS; SANTOS, *Vademecum i Diccionario latino-español*.

⁸⁷ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.34.

⁸⁸ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.25.

⁸⁹ SOLÉ (Comunicació personal, maig 2020).

passes, queda obligada a [esmenar](#) el [sacrilegi](#) i serà excomunicada fins que no [satisfaci](#) dignament el mal comès.

A continuació, s'estableix que ningú no pot atacar els clergues, els [monjos](#) o les monges que vagin desarmats, ni tampoc no se'ls pot fer objecte d'[injúries](#). També s'estableix que ningú no pot robar els béns comuns de [canonges](#) i monjos, protegint així els béns de les comunitats regulars i canònics. En cas que algú cometi aquesta mena de delictes, s'estableix que es farà justícia i el perpetrador serà [excomunicat](#).⁹⁰

Un altre decret d'aquestes [constitucions de Pau i Treva](#) estableix que cap persona, ni en aquest [bisbat](#) ni en cap altre, no faci presa de cavalls, eugues o dels seus pollins fins a l'edat de mig any; ni de bous, vaques o dels seus vedells; ni d'ases, mules o de les seves cries; ni d'ovelles, moltons o dels seus anyells; ni de bocs, cabres o dels seus cabrits. Tot i això, s'estableix que la Pau no quedarà violada en cas que un exèrcit que es trobi en territori enemic prengui allò que necessiti per a la seva alimentació, excepte cavalls i pollins. Per tant, l'exèrcit pot prendre moltons, ovelles, bocs, cabres, bous, vaques, i les seves cries. Tal com comenta Gonzalvo, aquesta enumeració detallada d'animals domèstics que són protegits per la Pau empara el bestiar de ramaderia i el bestiar destinat als treballs del camp i al transport, i això permet apreciar la importància econòmica d'aquesta regulació.⁹¹

Les següents mesures que estableixen les [constitucions de Pau i Treva](#) fan referència als homes i dones del camp. En primer terme, es determina la prohibició de calar foc o de destruir les cases dels pagesos, així com també les dels clergues desarmats. En segon terme, s'estableix que ningú no pot assaltar els homes o les dones de les viles, prendre'ls els vestits, capturar-los o ferir-los, ni tampoc matar-los, o prendre'ls la [rella](#) o l'aixada⁹². En tercer lloc, s'estableix la protecció de muls i mules utilitzats per llaurar amb un [jou](#) que els junyeix. En quart lloc, es prohibeix calar foc a les messes –sembrats– o devastar les oliveres. Seguidament, s'estableix que qualsevol persona que violi aquesta Pau que

⁹⁰ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.25.

⁹¹ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.25.

⁹² El text en llatí diu “*neque tollat eis reiam aut examen*”, però guiant-nos per la nota de peu que apareix a GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.10, interpretem *examen* com a possible error del copista i prenem *eixadem* (aixada) com a paraula substituïda, tal com proposa Gonzalvo al document que hem citat.

s'ha establert té quinze dies per [satisfere](#) la persona a qui hagués perjudicat, i en cas que no ho faci, un cop passats els quinze dies haurà de satisfere el perjudicat pel doble del valor d'allò malmès, i aquesta [composició](#) serà repartida a percebre meitat per meitat entre el [bisbe](#) i el [comte](#).

Seguidament, el text passa a parlar de la Treva de Déu, i detalla una llista de festivitats que els [bisbes](#) de l'assemblea confirmen com a dies de treva. Per referir-se a la Treva, les [constitucions](#) parlen de Pacte del Senyor –*Pactum autem Domini*–, i remarquen que aquest Pacte és anomenat Treva per la gent senzilla. A continuació, presentem les dates i períodes en què la Treva queda establerta, seguides d'una breu explicació de la seva equivalència en dies i períodes del calendari per tal de fer-nos una idea més clara de l'extensió temporal de la Treva en aquest sínode. Ara bé, hem d'aclarir que no hem pogut comprovar l'exactitud en dates del nostre calendari de totes les festes que s'enumeren, ja que és possible que algunes diades de sants s'hagin mogut al llarg dels segles. Així, en alguns casos que ja indicarem, proposarem la data de celebració actual, o bé, pels casos que hem pogut comprovar que existia una data anterior, la data més antiga de què hem pogut tenir notícia que hi havia una celebració en una data diferent. Tot i això, hem de tenir en compte que la nostra anàlisi pretén destacar l'extensió de la Treva al llarg de l'any, de manera que la conversió a dates en el format de dia i mes és més rellevant pel que fa a la quantitat de dies ocupats per la Treva que no pas per l'exactitud del dia concret en què s'establí.

Seguidament, presentem, en forma d'enumeració per tal de facilitar-ne la lectura, les dates i períodes en què s'estableix la Treva:

a) *Des del primer dia de l'Advent del Senyor fins a l'octava de l'Epifania.*

L'Advent comença quatre diumenges abans de Nadal, comptats a partir del primer diumenge anterior al dia de Nadal –excepte en el cas que el dia de Nadal s'escaigui en diumenge; en aquest cas, el quart diumenge d'Advent coincideix amb Nadal. Per tant, l'Advent sempre comença en diumenge. L'Epifania, que és la festa del Baptisme de Jesús, és el dia 6 de gener. Una octava o vuitada es correspon als vuit dies que l'[Església](#) celebra una festa, i en aquest còmput s'hi inclou el mateix dia de la festa. Per tant, en aquesta disposició, la Treva s'estableix des del primer diumenge que s'escau quatre diumenges

abans de Nadal fins una setmana després del 6 de gener. Així, depenent de l'any, la Treva d'aquesta disposició podia ocupar entre 41 i 47 dies seguits.⁹³

b) *Des del dilluns anterior a l'inici del dejuni de la Quaresma fins al primer dilluns de l'octava de Pasqua.*

La Pasqua és una festa mòbil perquè depèn de la lluna, i el dia de Pasqua sempre és el diumenge següent a la primera lluna plena de primavera. La Quaresma és un període de quaranta dies previs al diumenge de Rams, que és el diumenge que s'escau una setmana abans del diumenge de Pasqua (dia de Pasqua). L'inici de la Quaresma, i del dejuni, és el Dimecres de Cendra, que és el dimecres que s'escau set setmanes abans del dimecres previ al diumenge de Pasqua. Així, el dilluns anterior a l'inici del dejuni de la Quaresma és el dilluns anterior al Dimecres de Cendra, i l'octava de Pasqua equival a l'extensió de vuit dies després de Pasqua. Així, aquesta disposició estenia la Treva a un total de 56 dies seguits⁹⁴.

c) *Des del dilluns anterior a l'Ascensió de Crist fins al dilluns després del diumenge de l'octava de Pentecosta.*

L'Ascensió de Crist és el sisè dijous després de Pasqua (el dijous posterior al cinquè diumenge després de Pasqua). Així, el dilluns anterior a l'Ascensió de Crist és el dilluns de la setmana on s'escau el dijous que sigui el dia de l'Ascensió. La Pentecosta o Pasqua Granada és el dia que es correspon a set setmanes després de Pasqua, concretament el cinquantè dia després de la Pasqua. Per tant, l'octava de Pentecosta és una setmana després d'aquesta data, i la Treva s'estengué fins el dilluns que fos l'endemà del diumenge d'aquesta octava. Així, aquesta disposició establia una Treva de 22 dies seguits⁹⁵.

⁹³ Segons el dia de la setmana en què s'escaigui Nadal, l'Advent durarà entre 22 i 28 dies. De Sant Esteve a l'Epifania són 12 dies, i una octava són 7 dies més.

⁹⁴ Del Dimecres de Cendra al diumenge de Rams són 40 dies, fins el diumenge de Pasqua són 7 dies més, més 2 dies des del dilluns anterior al Dimecres de Cendra, i 7 dies més de l'octava de Pasqua.

⁹⁵ Del dia de l'Ascensió, dijous, al dia de Pasqua Granada o Pentecosta –ambdós inclosos– hi ha 11 dies, més 7 dies de l'octava, més 3 dies des del dilluns previ al dijous que és el dia de l'Ascensió, més l'endemà de l'octava de Pentecosta.

d) *Les tres vigílies i festivitats de la Mare de Déu, Santa Maria.*

D'acord amb Junyent, aquestes festivitats sembla que eren les del 2 de febrer, del 25 de març i del 15 d'agost.⁹⁶ La vigília és el dia que precedeix una festa i, per tant, en aquesta disposició la Treva s'estenia als tres dies que hem mencionat i al dia que precedeix cadascuna d'aquestes festes, que fan un total de sis dies més de Treva.

e) *Les vigílies i festivitats dels dotze apòstols*⁹⁷.

Els dotze apòstols eren Simó –conegut com a Pere–, el seu germà Andreu, Jaume –anomenat “el Major”–, el seu germà Joan, Felip, Bartomeu, Tomàs, Mateu, Jaume –anomenat “el Menor”–, Judes Tadeu, Simó el Cananeu i Judes Iscariot. La festivitat de Judes Iscariot no se celebra perquè va ser l'apòstol que va traïr Jesús, i és per això que l'[Església](#) el va substituir per Sant Maties, també conegut com a Sant Macià.⁹⁸ Així, s'establí un dia de festa per a cadascun d'aquest apòstols fets sants. Com que és possible que el dia de celebració d'aquests sants hagi canviat al llarg dels segles, resulta difícil saber exactament la data de celebració de cadascun d'ells al segle XI, i és per aquest motiu que aquí no situarem aquestes dates en el calendari litúrgic. Convé recordar que el nostre interès és fer el còmput total de dies de l'any ocupats per la Treva. D'aquesta manera, la

⁹⁶ JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, p.186.

⁹⁷ Com ja hem esmentat prèviament, hem considerat l'extensió de la Treva a les festes de cadascun dels dotze apòstols d'acord amb la interpretació dels textos dels sínodes que fan Gonzalvo i Junyent. Ara bé, si ens fixem en el text en llatí de l'acta del 1033, podem veure que la primera part del fragment de “*vigilia et festivitates] XII apostolorum*” figura entre claudàtors, de manera que aquest plural és escrit per l'editor, segurament perquè el document no es deu poder llegir en aquest fragment, així que no podem saber què deia el document original. Per tant, hem de considerar la possibilitat que aquesta disposició es referís alternativament a la festivitat de la Dispersió dels Dotze Apòstols, que es celebrava el dia 15 de juliol, i que fou una festa que consta per primera vegada a la història al segle XI. Tot i això, també hem d'aclarir que sembla més probable que el text original fes referència a les festes dels dotze apòstols perquè la primera referència que es té de la festa de la Dispersió dels Dotze Apòstols és una seqüència –un cant litúrgic– escrita per un monjo anomenat Godescalc, que se sap que es morí l'any 1098 i que era un eclesiàstic favorable a Enric IV (1050-1106), de manera que es creu que és probable que hagués volgut introduir la festivitat contra el papa Gregori VII (que fou papa durant el període 1073-1085). Per tant, sembla que la introducció de la festa de la Dispersió dels Dotze Apòstols tingué lloc una mica més endavant en el temps, així que ens sembla que el més probable és que l'acta del sínode del 1033 es refereixi a les festes de cadascun dels dotze apòstols (GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.25; JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.36; Papa Gregorio VII. (2020). Wikipedia, L'enciclopedia llibera. Recuperat de: <http://scur.cat/ZYXX5K>; Dispersione degli apostoli. (2020). Wikipedia, L'enciclopedia llibera. Recuperat de: <http://scur.cat/XPGG72>; Enrico IV di Franconia. (2020). Wikipedia, L'enciclopedia llibera. Recuperat de: <http://scur.cat/ANK8HN>; Holweck, F. (1909). *Dispersion of the Apostles*. Dins *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Recuperat de: <http://scur.cat/J4YKDG>; 1040, setembre 30. Testament / 1033. Pau i treva (1033). Biblioteca de Catalunya. Recuperat de: <http://scur.cat/EH3NME>).

⁹⁸ Apòstol. (1986). Dins *GEC* [en línia].

Treva s'estengué a vint-i-quatre dies més del calendari (la festivitat de cada apòstol i la seva vigília).

f) *La vigília i festivitat de sant Llorenç.*

La festa de sant Llorenç s'esqueia el dia 10 d'agost, com avui dia.⁹⁹ Així, aquesta disposició amplia la durada de la Treva a dos dies més.

g) *La vigília i festivitat de sant Pere ad Vincula i de sant Feliu de Girona.*

Sant Pere *ad Vincula* és, en català, Sant Pere Encadenat, i la seva festa s'esqueia el dia 1 d'agost. Així mateix, també hem trobat registrada aquesta data per la festa de sant Feliu de Girona. Tenint en compte aquesta coincidència, podria ser que una d'aquestes festivitats se celebrés un altre dia, ja que no tindria gaire sentit enumerar les dues festes com a dies de Treva per separat si la celebració fos el mateix dia. A l'enumeració dels dies de festa que fan tant Junyent com Gonzalvo, aquestes dues festes hi apareixen per separat, com si corresponguessin a dies diferents. Tot i això, si ens fixem en el redactat del text en llatí que hem consultat per elaborar aquest treball, podem veure que, mentre l'enumeració de les altres dates es fa entre comes, l'establiment de la Treva en el cas de les festes de Sant Pere *ad Vincula* i de sant Feliu de Girona les ajunta al text amb la conjunció *et*, fet que ens fa pensar que segurament els dos sants coincidien en un sol dia i que el text indicava l'establiment de la Treva en el dia que se celebraven aquestes dues festes. A més, cal considerar que els altres dies festius que s'enumeren van precedits un per un de "*vigilia et festivitas*", de manera que s'especifica, per a cadascun dels dies enumerats, que la Treva s'estén a la vigília i a la festa. En canvi, en el cas de sant Pere Encadenat i Sant Feliu de Girona no és així, i el text sembla establir la Treva a la vigília i a la festivitat dels dos sants alhora ("*vigilia et festivitas sancti Petri ad Vincula et sancti Felicis Gerunde*"). Així mateix, el grup de recerca en Història Medieval i Innovació Docent Universitària [contra]TAEDIUM, de la Universitat de Barcelona, presenta a la seva pàgina d'Internet una referència a les festivitats més importants del santoral i la seva importància a l'edat mitjana, i situa les festes de sant Pere *ad Vincula* i de Sant Feliu (o Fèlix) de Girona al mateix dia 1 d'agost. Cal considerar, també, que no hem trobat

⁹⁹ [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Santorals a l'Edat Mitjana*. Recuperat de: <http://scur.cat/8YCBLV>.

registrada enlloc una data diferent de celebració per cap d'aquestes dues festes i que, en canvi, sí que hem trobat diferents registres on s'estableix que les dues festes se celebraven el mateix dia.¹⁰⁰ És per tots aquests motius que hem decidit presentar conjuntament les dues festes a l'enumeració de les disposicions de Treva i que considerem, per tant, que aquesta disposició estenia la Treva a dos dies més (el dia 1 d'agost, en què se celebraven la festa de sant Pere Encadenat i de sant Feliu de Girona, i la seva vigília), ja que el més segur és que la celebració de les dues festes coincidís en el dia 1 d'agost.

h) *La vigília i festivitats de sant Joan Baptista.*

Aquesta festa probablement feia referència a la celebració del naixement de sant Joan Baptista, que se celebra el 24 de juny, però alternativament també es podria referir a la festa del seu martiri (Degollació de sant Joan Baptista), que se celebra el dia 29 d'agost. Considerem que el més probable és que es referís a la festa del naixement perquè hem trobat registrada, en alguns casos, la referència a la festa del 24 de juny sense especificar que es refereix al naixement (*Natiuitas*), així com també hem trobat referències a la seva vigília com a "*Vigilia Sancti Johannis Bapstiste*", també sense especificar que es tracta de la vigília de la festa del naixement. En canvi, en els casos que hem trobat registrada la referència a la festa del martiri, el 29 d'agost, sempre s'especifica que es tracta de la festa de la Degollació (*Decollacio Sancti Johannis Bapstiste*).¹⁰¹ En tot cas, aquesta disposició amplia la durada de la Treva a dos dies més.

¹⁰⁰ MARTÍNEZ, J., "Santoral del calendario del s.XIII contenido en el Liber Regius del Museo Episcopal de Vic", dins *Revista Catalana de Teologia*, Vol.6, Núm.1, (1981), p.169; [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Santoral a l'Edat Mitjana*. Recuperat de: <http://scur.cat/8YCBLV>.

¹⁰¹ MARTÍNEZ, "Santoral", pp.168,170; FÀBREGA, À. "Un calendari litúrgic franco-mossàrab (ss. X-XI) a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona", dins *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, Núm. 22 (2001), pp.165-166; GROS, M., "El Col·lectari-Ordinari de l'Abadia de Santa Maria de la Grassa (París, BnF, ms. lat. 933)", dins *Miscel·lània litúrgica catalana*, Núm.16 (2008) pp.274,284,450; GUDAYOL, A.; MONTALT, M.R., "Música litúrgica a la Biblioteca de Catalunya I: Llibres de cant litúrgic manuscrits", dins *Miscel·lània litúrgica catalana*, Núm.25 (2017), pp.170,197,224,239-240.

i) *La vigília i festivitat de sant Miquel.*¹⁰²

La festa de sant Miquel Arcàngel s'esqueia el dia 29 de setembre¹⁰³, i la Treva es veié ampliada a dos dies més amb aquesta disposició.

j) *La vigília i festivitat de sant Marc.*

La festa de sant Marc s'esqueia el dia 25 d'abril¹⁰⁴, i aquesta disposició estenia la Treva a dos dies més.

k) *La vigília i festivitat de sant Martí, confessor.*

Creiem que aquesta festivitat tenia lloc el dia 11 de novembre, i que feia referència a sant Martí, [bisbe](#) de Tours. Altrament, podria fer referència a sant Martí de Braga, que també fou bisbe i confessor, i la seva festivitat seria el 20 de març. En qualsevol dels dos casos, la disposició estenia la Treva a dos dies més del calendari.¹⁰⁵

l) *La vigília i festivitat de santa Eulàlia de Barcelona.*

La festa de santa Eulàlia de Barcelona s'esqueia, segurament, el dia 12 de febrer.¹⁰⁶ La disposició, per tant, afegeix dos dies més de Treva a l'any.

¹⁰² Cal destacar que aquest període de Treva no apareix determinat en la versió de les constitucions de Pau i Treva publicades pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, però tant Junyent com Gonzalvo hi fan referència. Hem trobat una versió de les constitucions de Pau i Treva del 1033 on apareix aquesta referència a la festa de sant Miquel com a període de Treva a VILLANUEVA, J., *Viage Literario a Las Iglesias de España*, vol. VI, Madrid: Imprenta Real, 1803-1852, p.322.

¹⁰³ Miquel (sant). (1988). Dins *GEC* [en línia]; [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Santoral a l'Edat Mitjana*. Recuperat de: <http://scur.cat/8YCBLy>; MARTÍNEZ, "Santoral", p.171.

¹⁰⁴ Marc (sant). (1987). Dins *GEC* [en línia]; MARTÍNEZ, "Santoral", p.167.

¹⁰⁵ Martí de Braga. (2020). Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure. Recuperat de: <http://scur.cat/3XGK4L>; Martí de Tours. (2020). Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure. Recuperat de: <http://scur.cat/Z3G890>.

¹⁰⁶ [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Santoral a l'Edat Mitjana*. Recuperat de: <http://scur.cat/8YCBLy>; MARTÍNEZ, "Santoral", p.165.

m) *Les vigílies i festivitats de les dues diades de la Invenció i de l'Exaltació de la Santa Creu.*

Aquestes diades fan referència a les dues festes de la Santa Creu de maig i de setembre. La Invenció de la Santa Creu, o Creu de Maig, s'esqueia el dia 3 de maig. L'Exaltació és la data de la consagració de l'[església](#) del Sant Sepulcre de Jerusalem, i s'esqueia el dia 14 de setembre.¹⁰⁷ Per tant, aquesta disposició estenia la Treva a quatre dies més del calendari.

n) *La festa de l'aniversari de la dedicació de sant Pere de la seu de Vic, i la seva vigília.*

És possible que aquesta festivitat s'escaigués el dia 22 d'agost¹⁰⁸. De totes maneres, la disposició incorpora dos dies més de Treva a l'any.

o) *La festa de Tots Sants i la seva vigília.*

La festa de Tots Sants s'esqueia, de la mateixa manera que actualment, el dia 1 de novembre. D'aquesta manera, la disposició estén la Treva a dos dies més del calendari.

p) *Les Quatre Tépores.*

Les tépores són un temps de dejuni a l'inici de cada estació (*tempora*) de l'any, prescrit per l'[Església](#) catòlica, i és per això que n'hi ha quatre. Cadascuna de les tépores se celebra durant tres dies: dimecres, divendres i dissabte. A la tardor, el període s'escau la tercera setmana de setembre; a l'hivern, la tercera setmana de l'Advent; a la primavera,

¹⁰⁷ Creu. (2012). Dins *GEC* [en línia]; MARTÍNEZ, "Santorals", p.167,170.

¹⁰⁸ D'acord amb el catàleg de llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vic, elaborat per Mossèn Josep Gudiol, "als XI de les calendes de setembre, consta la commemoració de la dedicació de la Catedral de Vich l'any MXXXVIII". Fent la conversió de la data d'acord amb les instruccions que facilita el grup de recerca [contra]TAEDIUM, de la Universitat de Barcelona, sabem que hem de fixarnos en el mes anterior al que es determina. Com que aquest és l'agost i té 31 dies, n'hi sumem dos i n'hi restem onze, que són els que figuren al document. Per tant, $31+2-11 = 22$, de manera que la data equival al dia 22 d'agost de l'any 1028. GUDIOL, Mn. Josep, *Catàleg dels Llibres manuscrits anteriors al segle XVIII, del Museu Episcopal de Vich: Extret del Butlletí de la Biblioteca de Catalunya (volums VI, VII i VIII)*, Barcelona: Impremta de la Casa de Caritat, 1934, p.134-135; [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Calendació romana*. Recuperat de: <http://scur.cat/XA6XXF>.

la primera setmana de Quaresma; i a l'estiu, la primera setmana de Pentecosta. Avui dia, com a conseqüència del Concili Vaticà II, l'any 1969 l'Església va dur a terme la darrera reforma del calendari litúrgic, i es va disposar que la fixació i la manera de celebrar aquestes diades depengués del criteri de les conferències episcopals de cada lloc.¹⁰⁹ Així, aquesta disposició estengué la Treva a dotze dies més del calendari (tres dies de celebració per cadascuna de les quatre têmes).

Per tant, considerant l'extensió de la Treva a totes aquestes festivitats i períodes que hem analitzat, la quantitat total de dies que s'incrementà la Treva en aquest sínode de l'any 1033 va ser d'entre 183 i 191 dies anuals. La xifra varia perquè, depenent de l'any, la durada de l'Advent podia variar segons el dia en què s'esqueia Nadal, i també perquè hem tingut en compte la possibilitat que les festes de sant Pere *ad Vincula* i sant Feliu de Girona poguessin o no coincidir –tot i que, com hem expressat a l'anàlisi, considerem que el més probable és que coincidissin en un sol dia. A més, cal tenir en compte la possible coincidència d'alguns dels dies festius dins d'algun dels períodes de Treva que hem indicat. Així, els períodes d'extensió de la Treva es podien veure relativament modificats com a conseqüència d'aquest fet.

Un cop establert aquest llistat de festivitats afectades per la Treva, el text de les [constitucions](#) determina que els [bisbes](#) de l'assemblea no només confirmen els dies festius que s'han enumerat en la Treva, sinó que també manen que cal observar que la Treva comprèn les nits precedents i següents, des de la posta del sol –de la vigília– fins a la sortida del sol del dia següent –de l'endemà de la festa.

A més, s'estableix que, si durant el temps de la Treva algú fa cap mal a una altra persona, el perpetrador de la Treva queda obligat a [esmenar](#) a aquesta altra persona pel doble del valor del perjudici i, d'acord amb Junyent i Gonzalvo, abans haurà de fer “esmena del doble a la [Seu](#) [episcopal], mitjançant el [judici d'aigua freda](#)”.¹¹⁰ També s'estableix que

¹⁰⁹ Calendari litúrgic. (2018). Dins *GEC* [en línia]; Têmes. (2018). Dins *GEC* [en línia]; Têmes. (s.d). Dins *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* [en línia].

¹¹⁰ La redacció d'aquest fragment no resulta del tot clara, així que hem optat per presentar la traducció de Junyent. El text original en llatí diu: “*Si quis autem intra hanc predictam treguam aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, et prius eam per iudicium aque frigide in Sede dupliciter emendet*”. Gonzalvo estableix que la Seu fa referència a la seu episcopal (“Durant el judici per violació de la Treva es realitzaria la prova d'aigua freda a la seu episcopal”). JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.37; GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, p.8.

si durant la Treva algú matés una altra persona de manera voluntària, que l'actor de l'homicidi sigui [condemnat](#), amb el consentiment de tots els cristians, a exili per la resta de la seva vida.

Després d'establir totes aquestes disposicions, les [constitucions de Pau i Treva](#) estableixen que aquelles persones que guardin i observin fidelment la Pau i el Pacte del Senyor –*Pactum Domini*– o Treva rebran benediccions i la remissió de [pecats](#): “tindrà en ell [qui guardi i observi fidelment la Pau i la Treva] el Déu de la pau i de tota consolació, i la gràcia de la seva benedicció recaurà damunt seu i, per la seva observança, obtindrà la remissió dels seus pecats”.¹¹¹ En canvi, s'estableix que, per a aquells habitants de la [diòcesi](#) d'Osona o del seu [comtat](#) que trenquin o violin la Pau i Treva prescrita, “que els caigui la ira i la indignació de Déu a sobre”, i que no puguin tenir [comunió](#), ni societat, ni amistat amb els fidels cristians. És més, s'estableix que participin de la sort dels impietosos i s'especifica, segons allò que està escrit, que “No hi hagi pau per als impietosos, diu el Senyor”. A més, s'estableix l'[excomunicació](#) per a aquestes persones que hagin violat la Pau i Treva, i que siguin foragitades de les [esglésies](#). Pels qui morissin en aquesta condició de maldat, les constitucions manen que cap sacerdot, diaca o que cap persona els doni sepultura.

Finalment, l'última mesura que estableixen les [constitucions de Pau i Treva](#) d'aquest document és la prohibició, per a totes les persones que entrin en aquests pactes, de construir castells o fortaleses durant els temps de Treva que s'han previst, excepte en cas que ja s'haguessin començat a construir quinze dies abans de l'inici del període de Treva. Per aquesta darrera mesura, el text estableix que és aplicable des del temps de l'Advent del Senyor, de la Quaresma, de les octaves de la Pasqua i de les lletanies de l'Ascensió del Senyor.

¹¹¹ JUNYENT, *La Pau i Treva*, p.37.

5. Fitxes de síntesi de les assemblees

Hem elaborat unes fitxes de síntesi que reuneixen tots els punts tractats als sínodes i permeten fer-ne una ràpida comparació per temes. Aquestes fitxes ens permetran fer una anàlisi de l'evolució de la institució de la Pau i Treva al llarg de les tres assemblees que hem treballat. Aquesta anàlisi la presentarem a l'apartat 6. Vegem les fitxes a continuació:

FITXA DE SÍNTESI DEL SÍNODE DE TOLUGES DEL 1027

Sínode	Sínode de Toluges.
Font documental	Acta del sínode.
Data	16 de maig del 1027.
Lloc de celebració	Prat de Toluges (Rosselló).
Presidència	Oliba, per autoritat pròpia i en representació del bisbe d'Elna Berenguer.
Assistents	Abat i bisbe Oliba, arxiprest Idalguer, ardiaca Gauslí, sagristà El-lemar i altres canonges de la seu d'Elna, clergues i fidels (homes i dones) de la diòcesi .
Objectiu del sínode	Ratificar les constitucions i estatuts decretats al sínode del 1022 pels bisbes Oliba i Berenguer.
Disposicions de Pau	<u>Persones protegides:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Clergues i monjos desarmats. - Homes que anessin o tornessin de l'església amb la seva família. - Homes que acompanyessin dones.
	<u>Llocs protegits:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Esglésies i sagraments de trenta passes.
	<u>Objectes o béns protegits:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Béns de l'església d'Elna o de qualsevol altra església, parròquia o monestir del bisbat d'Elna.
Disposicions de Treva	Treva de diumenge: no assaltar l'enemic des de l' hora nona del dissabte fins a l' hora prima del dilluns. <u>Dies de Treva/any:</u> 52 (aproximadament).
Persones subjectes a les disposicions	Persones subjectes al bisbat d'Elna.
Pena prevista pels infractors	<u>Excomunió:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Cap cristià no pot menjar-hi, beure-hi, donar-los l'òscul de pau, saludar-los o parlar-hi. - No poden ser enterrats eclesiàsticament. - Cap clergue o fidel pot pregar per l'ànima dels excomunicats.
Fórmules d'esmena	Tres mesos per penedir-se i esmenar el mal.
Conseqüències de no esmenar la infracció	En cas de no esmenar el mal comès, condemna amb l' anatema de Judes traïdor: <ul style="list-style-type: none"> - Els excomunicats no poden ser portats a sepultura amb el ritu eclesiàstic de salms, himnes, ni cants espirituals. - Els noms dels excomunicats no poden ser recitats en la commemoració dels difunts durant la missa en l'altar sagrat juntament amb els dels fidels. - Si moren en pecat i no es penedeixen, seran condemnats per tota l'eternitat. Un cop excomunicats, tres mesos en què s'ofereixen els ministeris divins pregant pels excomunicats.
Altres disposicions	<ul style="list-style-type: none"> - Prohibició de contraure matrimoni entre parents fins al sisè grau. - Prohibició de repudiar la pròpia muller i prendre'n una altra. - A tots aquells qui observin el decret, "Nostre Senyor Jesucrist els concedeixi pau i misericòrdia ara i per sempre".

FITXA DE SÍNTESE DEL SÍNODE DE VIC DEL 1030

Sínode	Sínode de Vic.
Font documental	No se'n coneix l'acta però és conegut mitjançant una lletra enviada per Oliba als seus monjos de Ripoll.
Data	1030.
Lloc de celebració	No s'especifica al document. D'acord amb els autors consultats, es va celebrar a Vic, la seu d'Osona.
Presidència	Abat i bisbe Oliba.
Assistents	Bisbe Oliba, bisbe de Barcelona Guadall, bisbe d'Albí Ameli (o Aureli), altres abats i jerarquies eclesiàstiques.
Objectiu del sínode	Procurar la unitat de l' Església , establir allò més adient per tal de restablir la pau i decretar unes constitucions contra les persones que atemptessin contra els drets de l'Església.
Disposicions de Pau	Pau inviolable durant la Treva.
	<u>Persones protegides</u> : Marxants que vagin o tornin del mercat, o mentre hi siguin.
Disposicions de Treva	Treva des del vespre del dijous fins a primera hora del dilluns. S'anuncia la Treva a les esglésies fent sonar les campanes a la vesprada del dijous, i també s'adverteix el poble els diumenges amb la pena de l' excomunió . També s'anuncia els dilluns als mercats. <u>Dies de Treva/any</u> : 156 (aproximadament).
Persones subjectes	Esglésies, pobles i persones subjectes al bisbat de Vic.
Pena prevista pels infractors	Excomunió, tant per infractors com per afavoridors de la infracció: <ul style="list-style-type: none"> - Pels qui violin la Treva: excomunió i privació dels oficis divins. - Pels qui destorbin o inquietin els marxants als mercats, o els robin (o els qui ho afavoreixin): excomunió i privació dels oficis divins.
Fórmules d'esmena	<ul style="list-style-type: none"> - Pels qui violin la Treva: esmena del mal als perjudicats i posterior presentació a la Seu per rebre el judici de l'Església. - Pels qui destorbin o inquietin els marxants als mercats, o els robin (o els qui ho afavoreixin): reparació del mal comès restituint allò robat i responent dels danys causats.
Conseqüències de no esmenar la infracció	No es preveuen.
Altres disposicions	<ul style="list-style-type: none"> - Excomunicació de les persones que falsegin moneda, la retallin o la disminueixin. També pels encobridors o patrocinadors dels qui ho facin. - Previsió de la celebració, els dilluns, d'un ofici solemne pels difunts del bisbat durant l'any.

FITXA DE SÍNTESE DEL SÍNODE DE VIC DEL 1033

Sínode	Sínode de Vic.
Font documental	Acta del sínode.
Data	1033.
Lloc de celebració	Vic.
Presidència	Abat i bisbe Oliba.
Assistents	Bisbes, abats, comtes , vescomtes , magnats i “tots els cristians temorosos de Déu”
Objectiu del sínode	Promulgar unes constitucions de Pau i Treva .
Disposicions de Pau	<u>Persones protegides:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Clergues, monjos i monges que vagin desarmats no poden ser ni atacats ni objecte d'injúries. - Homes i dones de les viles.
	<u>Llocs protegits:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Esglésies (no són protegides si són edificades en castells i forteses i tampoc aquelles que siguin refugi de depredadors i lladres, i en aquest darrer cas només fins que la denúncia del dany previngui al mateix bisbe o a la Seu). - Sagreres de trenta passes. - Cases dels pagesos o de clergues desarmats. - Sembrats (messes) i plantacions d'oliveres.
	<u>Objectes o béns protegits:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Béns comuns de canonges i monjos. - Bestiar de ramaderia, destinat a treballs del camp i al transport: cavalls i eugues, bous i vaques, ases i mules, ovelles i moltons, bocs i cabres, i les seves cries respectives (excepte si són presos per un exèrcit que es trobi en territori enemic per satisfer la seva alimentació, però això no és aplicable a cavalls i pollins). També s'especifica la protecció de muls i mules junyits per llaurar. - Vestits, relles i aixades dels habitants de les viles.
Disposicions de Treva	Enumeració de festivitats en què queda establerta la Treva: <ul style="list-style-type: none"> - Des del primer dia de l'Advent del Senyor fins a l'octava de l'Epifania. - Des del dilluns anterior a l'inici del dejuni de la Quaresma fins al primer dilluns de l'octava de Pasqua. - Des del dilluns anterior a l'Ascensió de Crist fins al dilluns després del diumenge de l'octava de Pentecosta. - Les tres vigílies i festivitats de la Mare de Déu. - Les vigílies i festivitats dels dotze apòstols, de sant Llorenç, de Sant Pere <i>ad Vincula</i> i de sant Feliu de Girona, de sant Joan Baptista, de sant Miquel, de sant Marc, de sant Martí, de santa Eulàlia de Barcelona, les dues diades de la Invenció i l'Exaltació de la Santa

	<p>Creu, la festa de l'aniversari de la dedicació de Sant Pere de la seu de Vic i la seva vigília, Tots Sants i la seva vigília, i les Quatre Tépores.</p> <p>La Treva comprèn les nits precedents i següents, des de la posta del sol de la vigília fins a la sortida del sol de l'endemà de la festa.</p> <p>Prohibició de construir castells o forteses durant els temps de Treva (excepte si s'han començat a construir quinze dies abans de l'inici del període de Treva), aplicable des del temps de l'Advent del Senyor, de la Quaresma, de les octaves de la Pasqua i de les lletanies de l'Ascensió del Senyor.</p> <p>Dies de Treva/any: 183-191 (aproximadament).</p>
Persones subjectes a les disposicions	Habitants de la diòcesis d'Osona, de Barcelona, Girona i possiblement la d'Urgell (d'acord amb Gonzalvo) / Habitants de totes les diòcesis catalanes (d'acord amb Vinyoles <i>et al</i>).
Pena prevista pels infractors	<ul style="list-style-type: none"> - Exili perpetu en cas de cometre un homicidi voluntari durant un període de Treva. - Els infractors seran foragitats de les esglésies en cas de violar la Pau i Treva. - Excomunió: <ul style="list-style-type: none"> - En cas de violar les disposicions de Pau i no compensar el dany causat. - En cas de robar béns de les comunitats de canonges o monjos. - En cas de violar la Pau i Treva. - Als infractors els caurà la ira i la indignació de Déu a sobre, i no podran tenir comunió, ni societat ni amiatat amb els fidels cristians. - Els infractors seran deixats a la sort dels impietosos ("No hi hagi pau per als impietosos, diu el Senyor"). - En cas de morir amb condició de maldat (havent infringit la Pau i Treva), cap sacerdot, diaca o persona en general pot donar sepultura als infractors.
Fórmules d'esmena	<p>Per esmenar la infracció de la Pau:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quinze dies per satisfer el perjudicat. <p>Per esmenar la infracció de la Treva:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Fer esmena del doble del valor d'allò malmès a la seu episcopal mitjançant el judici de l'aigua freda. - Després, satisfer al perjudicat pel doble del valor del perjudici.
Conseqüències de no esmenar la infracció	En cas de no satisfer el perjudicat d'una infracció de la Pau, passat el termini cal pagar el doble del valor d'allò malmès (a repartir la composició entre el bisbe i el comte).
Altres disposicions	Els qui observin i guardin les disposicions de Pau i Treva rebran benediccions i la remissió de pecats .

6. Anàlisi de l'evolució de la Pau i la Treva del 1027 al 1033

En aquest apartat del treball, examinarem conjuntament les fitxes de síntesi de cadascuna de les assemblees que hem presentat prèviament –la de Toluges del 1027 i les de Vic del 1030 i del 1033. Ens fixarem en les semblances i en les diferències entre els tres concilis que hem tractat, i esperem així poder presentar una anàlisi que il·lustri l'evolució de la institució de la Pau i Treva en aquest estadi més primerenc que hem estudiat en aquest treball. Així, presentem aquesta anàlisi seguint l'estructura de les fitxes de síntesi que hem elaborat.

En primer terme, pel que fa a la font documental que recull cadascuna d'aquestes assemblees, veiem que, tant de l'assemblea de Toluges del 1027 com de la de Vic del 1033, tenim el text de les seves actes, mentre que del concili de Vic del 1030 aquest text no es troba disponible i la reunió es coneix només mitjançant una lletra que Oliba va enviar als [monjos](#) de Ripoll. Hem pogut consultar el text d'aquests tres documents a la publicació del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, *Les constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII)*, que alhora aclareix que els tres documents originals es troben actualment perduts, i per tant el text que es publica prové de còpies que se'n feren posteriorment.

Respecte de la data dels tres sínodes, hem d'aclarir que només les actes dels sínodes del 1027 i del 1033 presenten escrit l'any en què van ser celebrats i, a més, l'acta del concili del 1027 té escrita la data exacta, que és el 16 de maig. El sínode del 1030, que es coneix gràcies a la lletra que Oliba va enviar als seus [monjos](#) de Ripoll, és datat en aquest any per Junyent d'acord amb la coincidència en el temps dels càrrecs eclesiàstics dels assistents, que són mencionats no a la lletra, sinó en una notícia de la celebració d'un concili a Vic, com ja hem explicat anteriorment.

En tercer terme, respecte del lloc on es van celebrar els sínodes, trobem que el del 1027 va ser celebrat al prat de Toluges, al Rosselló, mentre que els sínodes del 1030 i del 1033 van ser celebrats a Vic –i, concretament, els autors que hem consultat especifiquen que el

sínode del 1030 es va celebrar a la [diòcesi](#) de Vic¹¹². Tal com hem detallat prèviament, aquestes assemblees on es va començar a forjar la institució de la Pau i Treva van ser presidides per Oliba, i es van celebrar a Toluges i a Vic perquè les diòcesis d'Elna i la de Vic eren les diòcesis en què Oliba tenia més influència. De fet, la diòcesi de Vic era presidida pel propi Oliba, i la diòcesi d'Elna li fou encarregada l'any 1027 pel [bisbe](#) Berenguer de Gurb, titular de la diòcesi, per fer un pelegrinatge a Terra Santa.

Les tres assemblees van ser presidides per Oliba, que ja hem detallat anteriorment que va ser el gran impulsor del moviment de la Pau i Treva a Catalunya. L'assistència de les assemblees es caracteritza per la presència de grans càrrecs eclesiàstics. Així, a l'assemblea de Toluges del 1027 hi assistiren l'[abat](#) i [bisbe](#) Oliba, l'[arxiprest](#) Idalguer, l'[ardiaca](#) Gauslí, el [sagristà](#) El·lemar, i també altres [canonges](#) de la [seu](#) d'Elna i clergues. Ara bé, l'acta de l'assemblea també descriu que hi van assistir els fidels de la [diòcesi](#), i s'especifica que foren tant homes com dones. Pel que fa a l'assistència del sínode del 1030, hi assistiren el bisbe Oliba, el bisbe de Barcelona Guadall, el bisbe d'Albí Ameli (o Aureli), i també altres abats i les jerarquies eclesiàstiques. Ja hem explicat anteriorment que aquests assistents són establerts per Junyent després d'un exhaustiu estudi, ja que no es té constància de l'acta de l'assemblea i, per tant, Junyent detalla l'assistència a aquesta assemblea a partir de fonts documentals secundàries que fan referència a un concili celebrat a Vic, dedueix que aquest és el sínode que Oliba menciona a la carta que envià als [monjos](#) del [monestir](#) de Ripoll i li atribueix la data de l'any 1030 a partir d'un altre estudi basant-se en la coincidència temporal dels assistents que esmenta la notícia del concili que hem comentat. Finalment, l'assistència del concili de l'any 1033 sí que es detalla a l'acta de la pròpia assemblea, i aquesta va ser integrada pel bisbe Oliba, altres bisbes, abats, [comtes](#), [vescomtes](#), magnats i "tots els cristians temorosos de Déu". Per tant, trobem que a l'assistència dels tres sínodes hi tingueren un protagonisme clarament destacable els eclesiàstics, si bé al sínode del 1033 també hi foren presents autoritats laiques.

Respecte de l'objectiu del sínodes, els tres es van celebrar per tal d'aprovar unes [constitucions de Pau i Treva](#), però podem fer-hi algunes precisions. El sínode del 1027 es

¹¹² Hem d'aclarir que aquesta informació sobre el lloc de celebració del sínode de l'any 1030 no apareix al text en llatí que recull les disposicions del concili, sinó que el lloc és establert per Junyent a partir de la notícia del sínode que també utilitza per determinar l'any 1030 com a moment de celebració del concili.

va celebrar per ratificar unes constitucions i uns [estatuts](#) que ja havien estat decretats amb anterioritat, l'any 1022, pels [bisbes](#) Oliba i Berenguer de Gurb. Com detalla el text de l'assemblea del 1027, aquests estatuts no havien estat aplicats i havien quedat sense força, de manera que l'objectiu del concili era dotar-los de validesa de nou tot ratificant-los, per tal que es poguessin fer complir a tota la [diòcesi](#) d'Elna. La lletra d'Oliba que notifica el concili del 1030 no detalla l'objectiu concret del sínode, sinó que Oliba simplement diu que s'hi aprovaren unes constitucions i seguidament les explica. En canvi, la notícia de la celebració d'aquest concili que hem mencionat anteriorment detalla que l'objectiu del concili va ser procurar la unitat de l'[Església](#), establir allò més adient per tal de restablir la pau i decretar unes constitucions contra les persones que atemptessin contra els drets de l'Església. Finalment, l'acta del concili del 1033 no especifica cap objectiu concret del sínode més enllà de confirmar la Pau: *Hec est pax confirmata* [...].

Pel que fa a les disposicions de Pau que estableix cadascun dels sínodes, aquestes les hem classificat en tres categories, segons si la Pau fa referència a la protecció de persones, llocs o béns. Així, analitzarem per separat cadascuna d'aquestes categories.

Sobre la protecció de persones, l'assemblea de Toluges del 1027 estableix tant la protecció d'eclesiàstics com de persones que no ho siguin, i queden així protegits els clergues i [monjos](#) que vagin desarmats, els homes que vagin o tornin de l'[església](#) juntament amb la seva família i els homes que acompanyin dones. L'assemblea del 1030 estableix una Pau general inviolable durant els dies de Treva, i també especifica una nova categoria de protecció, que s'estén als marxants que vagin o tornin del mercat, i també mentre hi siguin. L'assemblea del 1033 encara planteja una protecció de persones més general, estesa a tots els homes i dones de les viles, i específicament es protegeixen de nou els clergues, el [monjos](#) i, ara també, les monges, sempre que vagin desarmats.

Sobre la protecció de llocs per la Pau, l'assemblea del 1027 l'estén a les [esglésies](#) i a les seves sagreres en un entorn de trenta passes. La lletra que recull l'assemblea del 1030 no amplia la protecció de cap lloc, però sí que trobem aquesta ampliació de la protecció a l'assemblea de Vic del 1033. Així, la protecció abasta de nou les esglésies i les seves sagreres de trenta passes, però amb l'afegit que no seran protegides aquelles que siguin edificades en castells i forteses, i tampoc les que siguin refugi de depredadors i lladres. A més, en aquest darrer cas, la protecció a les esglésies només s'admet fins al moment

que la denúncia del dany arribi al coneixement del [bisbe](#) o de la [Seu](#) –moment en què el malfactor, entenent que actua amb connivència de l'encarregat de l'església, s'ha de sotmetre a la justícia. L'assemblea del 1030 amplia la protecció de la Pau a les cases dels pagesos i a les dels clergues que vagin desarmats. També estén la protecció a les messes i a les plantacions d'oliveres. Així, veiem com les disposicions de Pau que fan referència als llocs protegits evolucionen notablement des de l'assemblea del 1027 fins a la del 1033 en creixent, de manera que s'incorporen noves categories de llocs protegits i aquests passen de ser principalment llocs eclesiàstics –esglésies i els seus entorns, cosa que duia els habitants de les viles a edificar cases i graners dins de les sagreres– a incloure també les llars dels pagesos i els seus conreus.

Sobre la protecció d'objectes o béns per la institució de la Pau, l'assemblea del 1027 estableix que queden protegits els béns de l'[església](#) d'Elna i els de totes les esglésies, parròquies o [monestirs](#) que pertanyen al [bisbat](#) d'Elna. L'assemblea del 1030 no especifica la protecció de cap objecte, però l'assemblea del 1033 sí que fa una enumeració detallada d'objectes i béns protegits per la Pau. Així, el 1033 la Pau s'estén en primer lloc i, de nou, a béns eclesiàstics –béns comuns de [canonges](#) i [monjos](#)–, però seguidament s'estén a una llarga llista de béns que no pertanyen directament a l'[Església](#), que són el bestiar de ramaderia destinat a treballs de camp i al transport –especificant totes les espècies d'animals protegides, tant mascles com femelles, i també les seves cries; així com més endavant s'estableix la protecció expressa de muls i mules junyits amb un [jou](#) per llaurar, amb l'excepció de si un exèrcit que es troba en territori enemic pren aquells animals que poden ser destinats al consum per alimentar-se. Finalment, aquesta assemblea també estableix la protecció de vestits, relles i aixades dels habitants de les viles, que de nou es tracta de béns no eclesiàstics. Per tant, podem veure com la protecció dels objectes o béns amb la institució de la Pau evoluciona des d'una protecció exclusiva de béns eclesiàstics fins a una protecció estesa també a béns dels habitants de les viles i, concretament, dels pagesos i ramaders.

Així, podem apreciar la importància econòmica de les disposicions de Pau, que evolucionen del 1027 fins al 1033 per estendre la seguretat als sectors econòmics de la societat, integrats pels pagesos i els marxants.

Pel que fa a les disposicions de Treva dels tres sínodes, aquestes constitueixen una enumeració de dies o festivitats en què la Treva queda establerta. Així, la Treva de

l'assemblea de Toluges es limita al diumenge, i s'estableix que no es podrà assaltar l'enemic des de la tarda del dissabte fins al matí del dilluns. Per tant, considerant que un any té, en general, 52 setmanes, la Treva que s'estableix en aquest sínode s'estenia a uns 52 dies sencers cada any.

A l'assemblea de Vic del 1030, s'amplia aquesta Treva, i s'estableix des del vespre del dijous fins a la primera hora del dilluns. Així, la Treva s'estén a tres dies sencers –el divendres, el dissabte i el diumenge. Per tant, considerant de nou que un any té unes 52 setmanes, la Treva d'aquest sínode s'estenia, aproximadament, a uns 156 dies per cada any. Així, l'increment de dies de Treva entre el sínode de Toluges i el primer sínode de Vic és notable. A més, aquesta assemblea preveu tres mecanismes de publicitat d'aquestes disposicions: la Treva serà anunciada a les [esglésies](#) el vespre dels dijous tot fent sonar les campanes, s'advertiran els habitants de les viles els diumenges amb la [pena](#) que comporta contravenir les disposicions –l'[excomunió](#)–, i s'anunciaran les disposicions de Treva als mercats cada dilluns. Hem de destacar que l'assemblea del 1030 és l'única que contempla mecanismes per fer públiques les disposicions que s'hi han establert.

La Treva que estableix tres anys més tard el sínode de l'any 1033 és una ampliació també destacable dels dies en què s'ha de respectar la institució. Així, no només es detalla una llarga llista de dies festius, sinó que també s'amplia la Treva a nombrosos períodes de festa. Per garantir el compliment de la Treva durant tota la festivitat, s'estableix a més que s'estendrà a les nits precedents i següents, de manera que s'ha de respectar la Treva des que es pon el sol el dia abans del dia festiu –la vigília– fins que surt el sol l'endemà de la festa. La Treva que s'estableix al sínode del 1033 amplia el temps en què no es pot fer guerra a un període d'entre 183 i 191 dies, segons els càlculs que hem fet. Aquesta extensió és molt notable, ja que el període en què s'incrementa la Treva ocupa, com a mínim, la meitat de l'any. L'assemblea de Vic de l'any 1033 també estableix una altra disposició que fa referència a la Treva, que és la prohibició de construir, durant un període de Treva dels que es detallen, castells o forteses. Així, veiem que en aquesta darrera assemblea no només s'hi determinen períodes en què s'ha de respectar la Treva, tal com es fa a les assemblees anteriors, sinó que també hi trobem aquesta disposició, que és de naturalesa diferent.

D'aquesta manera podem veure que les disposicions de Treva evolucionen notablement des de l'assemblea de Toluges fins a la de Vic de l'any 1033. Trobem una ampliació dels dies de Treva ja des del 1027 al 1033, passant d'un sol dia sencer de Treva –diumenge, pel caràcter [sagrat](#) del dia del Senyor– a tres dies sencers. L'ampliació més destacable de la Treva, però, la trobem a l'assemblea del 1033, en què s'estén a períodes més llargs, i també a festes concretes amb les seves nits prèvies i posteriors incloses. Així, mentre als sínodes del 1027 i 1030 la Treva es definia en un format setmanal, l'any 1033, per primera vegada, la Treva passa a establir-se durant temporades i festivitats concretes al llarg de tot l'any. Per tant, del 1027 al 1030, les disposicions de Treva suposen una ampliació en sentit estricte, és a dir, que el període en què s'estableix la Treva l'any 1030 inclou el que s'havia establert l'any 1027, a més de l'increment que es fa a dos dies sencers més. En canvi, a l'acta del concili del 1033, no es mencionen aquestes disposicions de Treva prèvies, sinó que s'estableix la Treva d'acord amb determinats períodes i festivitats. Així mateix, Gonzalvo afirma que "L'acta [del 1033] s'oblida de la Treva setmanal, però en canvi s'introdueix la Treva estesa a nombroses festivitats del calendari litúrgic"¹¹³, i Junyent comenta que "Ara, el 1033 no es parla de la treva setmanal, però s'imposa la més àmplia segons el temps de l'Advent..." i també descriu com en sínodes posteriors la Treva s'estableix en format setmanal, "mentre que les [constitucions](#) del 1033 l'estableixen de tipus temporal, per l'advent, quaresma, pentecosta..."¹¹⁴. D'aquesta manera, considerant el text de l'acta i les interpretacions de Gonzalvo i Junyent, sembla que cal interpretar que la Treva que s'estableix l'any 1033 no inclou els dies de Treva que havien establert els sínodes precedents. Tot i això, resulta sorprenent que no s'establís, almenys, una treva de diumenge, tenint en compte el caràcter sagrat d'aquest dia. És per aquest motiu que, sense disposar de més documents que puguin aclarir aquesta qüestió, resulta difícil poder afirmar si la Treva aprovada als sínodes de Toluges i de Vic de l'any 1030 continuava o no en vigor, si havia caigut en desús, o bé si va ser derogada per alguna disposició que desconexem.

Respecte de les persones que queden obligades a les disposicions de Pau i Treva, aquestes comprenen totes les persones subjectes a la [diòcesi](#) on s'aprova cadascuna de les assemblees. Així, pel sínode de Toluges de l'any 1027, queden obligades a les seves

¹¹³ GONZALVO, *Origen de les Corts Catalanes*, p.25.

¹¹⁴ JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris*, p.335.

disposicions les persones subjectes al [bisbat](#) d'Elna. En canvi, les assemblees dels anys 1030 i 1033 es van celebrar a Vic, de manera que les seves disposicions han de ser respectades per les persones subjectes a la [diòcesi](#) vigatana –i, probablement, les de l'any 1033 també vincularen els habitants de la resta de diòcesis catalanes. Així, pel concili del 1030 s'especifica, a la lletra d'Oliba, que queden subjectes a les [constitucions](#) que s'han aprovat totes les [esglésies](#), pobles i persones subjectes al bisbat de Vic, i pel concili del 1030 s'especifica a l'acta que hi queden subjectes els habitants de la diòcesi d'Osona o del seu [comtat](#).

Per tal d'aconseguir el compliment de les disposicions, els tres concilis estableixen [penes](#) per als infractors. Pel que fa al concili del 1027, s'estableix la pena general de l'[excomunió](#) per les persones que violin les disposicions de l'assemblea, i seguidament s'especifica què significa aquesta excomunió, establint que cap persona cristiana pot relacionar-se amb els excomunicats, determinant les accions concretes que queden prohibides. Tampoc no es donarà sepultura eclesiàstica als excomunicats i ningú no podrà pregar per a ells. A l'assemblea del 1030 també s'estableix una pena general d'excomunió, i aquesta s'amplia, no només als infractors, sinó també a les persones que afavoreixin la infracció. A més, s'especifica que la pena –per infractors i per afavoridors– consistirà en l'excomunió i en la privació dels [oficis divins](#). Per tant, el canvi principal que trobem de l'assemblea del 1027 a la del 1030 respecte de la pena que es preveu per les persones que violin les disposicions establertes és l'extensió de la pena d'excomunió als afavoridors de la infracció. El major increment de penes el trobem a l'assemblea del 1033, que detalla altres tipus de càstigs. Es manté la pena de l'excomunió, detallant les conseqüències d'aquestes en l'àmbit de la societat –s'estableix que ningú no podrà tenir [comunió](#), ni societat, ni amistat amb els excomunicats–, i també s'afegeix que els infractors seran foragitats de les [esglésies](#) si violen la Pau i Treva. També s'estableix l'exili perpetu en cas de cometre un homicidi voluntari durant un període de Treva. A més, s'afegeixen sancions de caràcter més aviat moral, detallant que als infractors “els caurà la ira i la indignació de Déu a sobre” o bé que “seran deixats a la sort dels impietosos”. També s'especifica que, si una persona morís havent infringit la Pau i Treva, ningú no podrà donar-li sepultura. Per tant, veiem un gran detall en les penes que preveu l'assemblea del 1033 respecte de les que preveien els concilis anteriors. Tot i això, totes tres assemblees coincideixen a establir sancions espirituals i, especialment, la pena màxima de l'excomunió, amb el clar objectiu d'atemorir els habitants amb greus

conseqüències per la infracció de la Pau i Treva i aconseguir així un compliment de les disposicions. Això sí, l'assemblea del 1033 preveu més supòsits d'infracció i els especifica, així com les seves conseqüències exactes. Per exemple, és en aquest concili on per primera vegada s'estableix la pena de l'exili perpetu com a conseqüència de la comissió d'un homicidi voluntari durant la Treva.

De la mateixa manera que els tres concilis preveuen sancions per als infractors, també tots tres preveuen formes per [esmenar](#) el mal comès. Així, el concili de Toluges estableix un termini de tres mesos perquè els infractors es puguin [penedir](#) del mal i esmenar-lo, sense especificar en què ha de consistir aquesta esmena. El concili de Vic del 1030 fa una previsió molt semblant, establint que en cas de violar la Treva cal esmenar el mal a la persona perjudicada, sense establir un termini per fer-ho ni tampoc no especifica com s'ha de fer l'esmena. A més, estableix que, un cop esmenat el mal al perjudicat, cal presentar-se a la [seu](#) episcopal per rebre el judici de l'[Església](#). Aquest concili sí que especifica com cal esmenar el dany comès en el cas específic de les persones que cometin infraccions, o les afavoreixin, contra els marxants als mercats. En aquest cas concret, la reparació del mal s'ha de fer restituint allò robat i responent pel valor dels danys causats. Finalment, l'assemblea de Vic del 1033 especifica clarament les fórmules d'esmena, tant pel cas d'haver infringit les disposicions de Pau com pel cas d'haver infringit les disposicions de Treva. En cas d'infringir una disposició de Pau, s'estableix que cal [satisfer](#) el perjudicat pel dany comès en un termini de quinze dies. En canvi, en cas d'infringir una disposició de Treva, cal satisfer el perjudicat pel doble del valor del perjudici, i l'infractor abans ha d'esmenar el doble del valor a la seu episcopal sotmetent-se al [judici de l'aigua freda](#). Per tant, podem veure com les previsions d'esmena de les infraccions de la institució de la Pau i Treva evolucionen des de l'assemblea del 1027 fins la del 1033 en augment. Així, el 1027 consisteixen en una fórmula general que exigeix penedir-se i reparar el dany. En canvi, l'any 1030 ja s'estableixen fórmules diferents segons si el que es viola són les disposicions de Pau o bé de Treva, però la forma d'esmenar segueix sent, en general, respondre del dany comès, si bé amb la innovació que cal que l'infractor es presenti a la [Seu](#) per rebre el judici de l'Església en cas de violar la Treva. Finalment, l'assemblea del 1033 arriba a un format d'esmena més precís i estricte: s'estableix un termini més curt que l'establert el 1027 per satisfer els danys al perjudicat (passa de ser de tres mesos a ser de quinze dies) en cas de violar la Pau, i en cas d'haver violat la Treva la reparació del dany al perjudicat ha de ser aquí pel doble del valor del perjudici causat. A més, en aquest

darrer cas també s'estableix que es realitzarà el [judici de l'aigua freda](#) a la [seu](#) episcopal. Així, és el 1033 on trobem per primer cop una referència a una ordalia o judici de Déu.

Tant l'assemblea de Toluges com l'assemblea de Vic del 1033 preveuen, a més, conseqüències pel fet de no [esmenar](#) el dany comès en els termes que es preveuen. Així, el concili de Toluges estableix conseqüències de caire espiritual: ser [condemnat](#) “amb l'[anatema](#) de Judes traïdor”, que comporta no poder rebre sepultura eclesiàstica, no poder recitar el nom de l'[excomunicat](#) a missa en la commemoració dels difunts, i una “[condemnació](#) eterna” (*aeternam damnationem*) en cas de morir en [pecat](#) i sense [penedir-se](#) del mal comès. A més d'aquestes conseqüències, que recauen directament sobre la figura de l'infractor que no esmeni el dany, també es preveu una conseqüència que afecta el sector eclesiàstic. Així, s'estableix que s'ofereixin durant tres mesos els [ministeris divins](#) pregant pels excomunicats. L'assemblea de Vic de l'any 1030 no contempla cap conseqüència pel fet de no esmenar el dany comès (conseqüències, òbviament, més enllà del manteniment de les [penes](#) previstes pels infractors, que en el cas de l'assemblea del 1030 són l'[excomunió](#) i la privació dels [oficis divins](#)). Finalment, l'assemblea de Vic del 1033 no preveu una conseqüència de caràcter espiritual, sinó que la conseqüència és estrictament pecuniària, però aquesta només s'aplica en cas de no [satisfer](#) el perjudicat d'una infracció de la Pau en el termini indicat. En aquest cas, l'infractor ha de pagar el doble del valor d'allò malmès, i aquesta quantitat es repartirà entre el [bisbe](#) i el [comte](#). Aquesta disposició és destacable pel fet que s'introdueix el poder laic com a beneficiari, a més del poder religiós, i es pot interpretar com una fórmula més per aconseguir el consens dels poderosos. Pel que fa a les conseqüències de no esmenar una infracció de la Treva, aquestes no es determinen.

Finalment, pel que fa a altres disposicions establertes per les assemblees, hem de comentar que tant l'assemblea de Toluges com la de Vic del 1030 inclouen previsions respecte de matèries diferents de la Pau i Treva. Així, l'assemblea de Toluges fa dues prohibicions amb referència al matrimoni, i l'assemblea de Vic del 1030 estableix una disposició d'[excomunicació](#) de persones que falsegin moneda o participin en aquesta acció d'alguna manera, i també fa una previsió de celebració d'un ofici per als difunts. Per tant, podem afirmar que en aquestes dues assemblees no es tractaren únicament temes relacionats amb la institució de la Pau i Treva. Pel que fa a l'assemblea del 1033, hem vist que no es fa cap previsió que no estigui relacionada amb la institució de Pau i Treva. Així mateix, és únicament als concilis de Toluges i al de Vic de l'any 1033 on consta

l'establiment d'un premi o benefici espiritual per aquelles persones que compleixin les disposicions de Pau i Treva que s'han establert –cal recordar que no es coneixen les actes del concili del 1030, sinó que el coneixem mitjançant una carta enviada per Oliba, de manera que és possible que el contingut del sínode no es reflectís en la seva totalitat en aquesta lletra, així que no podem afirmar amb rotunditat que en aquest sínode de l'any 1030 no s'establissin aquesta mena de disposicions.

Conclusions

L'objectiu d'aquest treball ha estat conèixer l'evolució de la institució de la Pau i Treva des del seu origen fins a la seva consolidació a partir dels textos de les primeres assemblees que se'n celebraren. Així, el primer text en què ens hem basat és el sínode de Toluges de l'any 1027, que és on per primera vegada trobem disposicions de Pau acompanyades per disposicions de Treva. A més d'aquest text, també ens hem basat en els dos sínodes que se celebraren a Vic els anys 1030 i 1033, perquè és a partir d'aquest darrer que es considera que la institució arriba al seu punt més àlgid i que està plenament consolidada.

Al primer apartat d'aquest treball, hem presentat el precedent històric més immediat del moviment de la Pau i Treva, i hem pogut establir que la decadència de l'[imperi carolingi](#) i la consegüent arribada del [feudalisme](#) provocaren un estat general de violència per part de la nova [noblesa](#) feudal a Europa. Hem pogut veure com aquest fet, sumat a la manca d'autoritat pública, va provocar que l'[Església](#) hagués d'agafar les regnes de la defensa de la pau, i és per això que foren eclesiàstics els que convocaren les primeres assemblees de Pau i Treva.

Al segon apartat del treball, hem diferenciat la Pau i la Treva, establint la Pau com a institució que es basa en la protecció de persones, llocs –d'entre els quals destaquen les sagreres– i béns, mentre que la Treva persegueix el cessament d'hostilitats durant uns períodes determinats. També hem vist que la Pau tingué origen a Occitània, concretament a l'[Aquitània](#), on se celebraren diverses assemblees de Pau a finals del segle X, i que va ser a partir d'allà que la institució va arribar a Catalunya.

Al tercer apartat del treball, hem establert com l'[abat](#) i [bisbe](#) Oliba va promoure el moviment de la Pau i Treva a Catalunya, essent la Treva una creació pròpia d'Oliba, sense precedents en la història medieval europea, i que va acabar essent un model per a la resta d'Europa. També hem trobat interessant situar el lector en la vida de l'abat i bisbe Oliba per comprendre la seva obra pacificadora, així com els motius que el feien ser una persona tan influent, fet que fou decisiu per a la tasca que dugué a terme. De la síntesi que hem fet al treball de part de la seva biografia –essencialment feta a partir de l'obra d'Albert–,

hem pogut veure com l'abat Oliba era una persona amb fermes conviccions, que no es deixava doblegar, amb molta capacitat diplomàtica, i que tenia el respecte i una estima molt especial dels altres religiosos. Entenem que devia ser una persona d'una intel·ligència excepcional i sembla ser que actuava amb bonhomia i sense deixar-se corrompre, i això deuria ser determinant per a la seva influència. A més, hem vist com no només centrà la seva obra a promoure la Pau i Treva, sinó que també va influenciar altres àmbits. Per tant, considerem que la persona d'Oliba va ser crucial pel moviment de la Pau i Treva, i sense aquesta influència que tenia –no només sobre eclesiàstics sinó també sobre laics i, a més, sobre senyors poderosos d'altres [diòcesis](#)–, i sense l'estima tan especial que se li tenia, potser la Pau i Treva no hagués arribat tan lluny o l'obra no hagués estat tan gran.

Seguidament, hem contextualitzat cadascun dels concilis i hem elaborat una transcripció i descripció de les seves disposicions. Aquesta informació l'hem organitzada a les fitxes de síntesi del cinquè apartat del treball, de manera que la classificació per categories ens facilités, posteriorment, poder-la comparar. Així, les fitxes de síntesi ens han estat útils per poder analitzar l'evolució de la Pau i Treva en la seva fase de naixement i consolidació, fet que ha estat l'objectiu del nostre treball.

L'evolució més notable que hem pogut constatar amb la comparació entre les disposicions dels sínodes és que, en l'interval 1027-1033, en menys de deu anys, la institució va créixer considerablement, i s'acabà definint molt clarament al concili de l'any 1033 allò que eren [constitucions](#) de Pau i allò que eren constitucions de Treva.

Hem pogut veure que les tres assemblees foren sempre presidides per Oliba, i això ens mostra de nou la seva importància en la consolidació de la institució. Els assistents als sínodes foren, en general i majoritàriament, eclesiàstics. Tot i això, a l'assemblea del 1033 sí que hi trobem la presència de laics, i és destacable que el poble de la [diòcesi](#) d'Elna –i a l'acta del sínode s'especifica, a més, que hi participaren homes i dones– participés a la primera assemblea a Toluges. De la mateixa manera, hem constatat que les disposicions de Pau dels tres sínodes sempre mantenen un to general de protecció de l'[Església](#), que es va ampliant a cada assemblea, protegint religiosos –sempre fent èmfasi en el fet que vagin desarmats–, [esglésies](#) i sagreres –que foren molt importants a Catalunya i, de fet, hem trobat molts estudis sobre aquest tema–, i béns eclesiàstics. En canvi, la protecció de

persones no religioses té un paper més tímid al sínode del 1027, però acaba ampliant-se notablement a les assemblees de Vic, on s'estén la protecció a marxants, pagesos i ramaders, així com als seus béns, i això denota la rellevància econòmica de les disposicions. És destacable com de precisa és la llista de persones i béns protegits per la Pau a l'assemblea del 1033, i també com es contemplen casos altament específics, com ara la concreció d'eines agrícoles o el tipus de bestiar emparats per la Pau. A més, hem vist que també incrementen les excepcions a aquesta protecció i que es preveuen situacions eventuais molt concretes. Així, hem constatat com es formula una mena de codi que determina com cal actuar en tots els casos que devien ser imaginables, i això es fa amb una especificitat notable.

Pel que fa a les disposicions de Treva, aquestes són potser les que fan més evident l'evolució de la institució. Hem vist com passem d'una treva de diumenge l'any 1027 a un increment a tres dies sencers al concili del 1030 –que preveu, a més, mecanismes de publicitat que anunciïn la Treva perquè tothom la conegui–, fins a una enumeració excepcional, l'any 1033, de festes concretes, períodes festius i una concreció de les hores en què comença i acaba el temps de treva.

També hem constatat com canvien les [penes](#) que es preveuen pel cas d'infringir les disposicions dels sínodes. Hem vist que aquestes penes passen de ser una [excomunió](#) l'any 1027 –sense més detalls– fins a sumar-hi altres penes accessòries, com ara la privació dels [oficis divins](#) (el 1030) o les penes pecuniàries i l'exili perpetu (el 1033), i també veiem com apareixen nombroses fórmules de reforç que cerquen l'efectivitat de la Pau i Treva, d'entre les quals destaquen especialment les penes espirituals i de [condemna](#) religiosa. A totes les assemblees es preveuen formes d'[esmenar](#) el mal comès, però aquestes també evolucionen en creixent, des d'un [penediment](#) (el 1027) fins a la reparació del dany (el 1030), i penes pecuniàries com l'esmena del doble del valor (el 1033), i també el 1033 es parla del [judici de l'aigua freda](#), que es tracta d'una ordalia o judici de Déu. Així, és l'assemblea del 1033 la que preveu penes més específiques, que es sumen a les altres en cas que no s'esmeni el dany comès i, en aquest sentit, això ens mostra que ens trobem davant d'un text que es pot considerar legal, d'una normativa que especifica diferents supòsits d'infracció i les seves conseqüències. Així, podem dir que les [constitucions de Pau i Treva](#) que es disposaren en aquells sínodes tenien índole de llei –de fet, això es constata clarament amb la seva incorporació, més endavant en el temps, en

els [Usatges de Barcelona](#) i les [Constitucions de Catalunya](#). En principi, tothom hi quedava subjecte, tant eclesiàstics com laics hi mostraren el seu acord, i hi hagué un compromís de compliment per part dels més poderosos que dotava d'eficàcia les constitucions.

Amb l'anàlisi dels tres sínodes hem pogut constatar com la Pau i Treva apareix de manera més imprecisa l'any 1027 i arriba el 1033 a ser una institució molt específica, amb una previsió notable de casos diversos i de situacions concretes, així com de conseqüències específiques per cada tipus d'infracció. Es tracta, per tant, d'un sistema de naturalesa legal. Encara que les [penes](#) que es preveuen als sínodes siguin religioses i espirituals, cal ser conscient que al segle XI aquestes eren les eines de control de la població de què disposava el [poder eclesiàstic](#), que era molt més fort, organitzat i eficaç que no pas el [poder temporal](#). Davant d'una situació insostenible marcada per la guerra i la violència constant i indiscriminada, calia redirigir les lluites i, mitjançant les assemblees de Pau i Treva, es trobà la manera de conduir aquest estat de violència cap a un acord entre els poderosos que permetia, per una banda, protegir les persones dels pobles, els eclesiàstics i l'[Església](#) en general; i per l'altra, fer cessar les guerres durant un temps que s'anà ampliant de mica en mica fins a estendre's a bona part de l'any. Hem pogut constatar que la Pau i Treva no només va aconseguir protegir eficaçment les persones i els seus béns, sinó que també va reforçar el poder de les autoritats públiques, tant espirituals com temporals. Així, la institució va afrontar el clima general d'inseguretat, violència i legitimitat de les guerres privades i va iniciar el desenvolupament de la justícia pública, i aquest sistema de canvi fou un model que es difongué ràpidament per la resta de l'Europa [feudal](#) i afavorí el seu progrés econòmic i social.

D'aquesta manera, la Pau i Treva és un clar exemple de com, per la via del dret, es reconduïren les guerres i s'aconseguí un compromís de pau sobre la gent, llocs i béns, i durant determinats períodes, de manera conjunta, i aquesta innovació fou obra d'Oliba. A més, es buscà que el poderosos s'hi avinguessin per dotar la Pau i Treva d'una eficàcia que considerem legal. Per tant, per la consolidació de la Pau i Treva, van ser crucials la figura de l'[abat](#) i [bisbe](#) Oliba –una persona intel·ligent, influent, diplomàtica i altament respectada–, el compromís dels sectors més poderosos de la societat i la concreció dels acords en forma de llei –determinant què es podia fer, què no es podia fer, les conseqüències de no respectar-ho, les formes d'[esmenar](#) i les conseqüències de no fer-ho.

Un mil·lenni després del període que hem estudiat, la situació mundial es troba encara marcada per les guerres i no es parla prou de pau. En aquest treball, hem anat a l'origen del moviment de la Pau i Treva i hem constatat com, al segle XI, hi hagué persones que van tenir el convenciment que calia frenar les hostilitats i van posar en joc els recursos que tenien a les seves mans per aconseguir-ho. El context d'aquella època va estar marcat per una anarquia general molt semblant a la situació mundial actual. En ple segle XXI, sembla que les vies del dret de què disposem avui dia per resoldre disputes no són prou efectives, són sobrepassades per interessos polítics i econòmics, i resulten en la majoria dels casos en una impunitat general. La Pau i Treva va ser un dels causants del canvi decisiu a nivell europeu que va tenir lloc al segle XI, i l'èxit de la institució va ser determinat per uns factors que possiblement manquen en el context actual. Un d'aquests factors seria, sens dubte, una autoritat internacional legítima amb prou força per ser efectiva, poder fer complir el dret i posar fre als conflictes del moment. Si, com digué Pau Casals, els primers sínodes de Pau i Treva van ser l'origen de les Nacions Unides, no els hauríem d'oblidar i potser caldria prendre d'exemple aquestes manifestacions primerenques a favor de la pau per veure què fa falta per aturar les guerres i la violència d'avui dia.

Glossari

abat. Persona que té la responsabilitat principal dins d'un [monestir](#) o d'una [col·legiata](#). A partir de la regla de sant Benet (segle VI), l'abat era elegit pels [monjos](#), però amb moltes excepcions, com ara pel costum que l'abat morent designés el seu propi successor o bé per la imposició d'una persona per part de la jerarquia eclesiàstica o dels possessors laics. Els abats gaudien sovint de grans rendes i possessions [feudals](#), i s'equipararen als [bisbes](#) en les insígnies pontificals, com el bàcul, l'anell, els ornaments o la mitra.

abat canonical. Clergue superior que regeix una [canònica](#) regular, principalment agustiniana (abadia canonical). D'acord amb la Regla de Sant Agustí, l'orde de [canonges](#) agustins ha de conrear la santedat i el clergat (*sanctitatem et clericatum*), de manera que es basen en la vida en comunitat, la pobresa i el servei pastoral i caritatiu a la comunitat cristiana.

Amb referència al treball, Guifré de Besalú, nebot d'Oliba, era abat canonical de Sant Joan de les Abadesses l'any 1030. La [canònica](#) de Sant Joan de les Abadesses existí des del 1017 fins el 1592, en què la comunitat de canonges fou secularitzada pel papa Climent VIII i s'erigí una [col·legiata](#) governada per [arxiprests](#).¹¹⁵

alou. A l'edat mitjana, domini ple, absolut i lliure, franc de serveis i de tota prestació real o personal, sobre béns immobles.

anatema. Sentència d'[excomunió](#) o d'exclusió del si de l'[Església](#) que pronuncia l'autoritat eclesiàstica.

Aquitània. Regió històrica del sud-oest de la França actual, situada quasi del tot dins del territori d'Occitània. Podem veure la regió representada en un mapa als Annexos 4 i 5.

ardiaca. Primer o principal dels diaques d'una [església](#), que són els clergues que tenen la missió d'ajudar el [bisbe](#) i el prevere en les funcions litúrgiques, magisterials i benèfiques. Ja des del segle II, el bisbe escollia un diaca com a ajudant especial per a l'administració

¹¹⁵ Monestir de Sant Joan de Les Abadesses. (s.d.). La canònica (1017-1592). Recuperat de: <http://scur.cat/Y4J59K>.

dels béns eclesiàstics i l'atenció al necessitats, però és a partir de finals del segle IV que trobem documentats el nom i l'ofici d'ardiaca. Les funcions d'aquest clergue eren les d'ajudant i vicari del bisbe en el govern diocesà, l'educació dels clergues, la vigilància de la disciplina eclesiàstica, i l'administració i l'ús de béns de l'església diocesana –i, durant els segles VIII i IX, també era l'encarregat de les visites pastorals. A més, tenia poder judicial sobre els clergues, i li pertocava el govern de la [diòcesi](#) en períodes de seu vacant, i moltes vegades n'era el successor. Al final del segle IX aparegué més d'un ardiaca per cada diòcesi. Amb el [feudalisme](#), s'introduïren laics dins d'aquest ofici eclesiàstic, i consegüentment la jurisdicció episcopal limità notablement l'ofici i les seves facultats en diverses reformes.

armistici. Suspensió temporal d'hostilitats mitjançant un conveni entre els bel·ligerants.

arquebisbat. 1 [Província eclesiàstica](#), circumscripció de l'[Església](#) catòlica, que es troba sota la jurisdicció d'un [arquebisbe](#) i que té per capital, generalment, una ciutat.
2 Residència de l'arquebisbe, edifici o oficina on funciona la cúria arquebisbal.

arquebisbe. Dignatari eclesiàstic que té un poder d'ordre igual al dels [bisbes](#), però amb una preeminència relativa respecte d'aquests. Els arquebisbes tenen jurisdicció sobre un [arquebisbat](#), que generalment es tracta d'una [diòcesi](#) particularment important –per la seva grandària o per la seva rellevància històrica–, anomenada també arxidiòcesi. A més, és freqüent que un arquebisbe tingui diverses diòcesis al seu càrrec.

arxiprest. Prevere que té un territori, anomenat arxiprestat, sota la seva jurisdicció. Per delegació del [bisbe](#), exerceix diverses atribucions sobre els preveres de l'arxiprestat, que comprèn diverses parròquies. Des del segle IX, les seves principals funcions eren l'atenció pastoral del clergat i la vigilància de les parròquies, i tenia competència per convocar reunions periòdiques, visitar personalment les parròquies i mantenir informat el bisbe de tot allò referent als deures del seu arxiprestat.¹¹⁶

¹¹⁶ VIZCAÍNO REYES, P. (s.d.). El arxipreste y el arxiprestazgo en el derecho de la Iglesia. Recuperat de: <http://scur.cat/MC5XXB>.

autotutela. Durant l'alta edat mitjana, especialment amb la crisi de l'[imperi carolingi](#) i l'arribada del [feudalisme](#), l'autotutela és un sistema de creació i de defensa individual i violenta dels drets subjectius que legitima la [violència privada](#) i les guerres privades com a mitjà de l'aplicació del dret que cada subjecte declara i afirma (concepció subjectiva del dret). A Catalunya, l'arribada del feudalisme i l'existència del sistema de l'autotutela i de la violència privada legítima provocaren un clima d'inseguretat que va fer necessària la intervenció de l'[Església](#) per assegurar la pau i la treva.¹¹⁷

benedictí. [Monestir](#), orde, congregació o persona religiosa que segueix la regla de sant Benet. Aquesta regla és un codi de vida monàstica escrit els anys 534-550, obra de Benet de Núrsia. Les seves normes segueixen dues màximes: la *pax* i l'*ora et labora* –és a dir, “pau, resa i treballa”. La regla de sant Benet va ser portada als [comtats catalans](#) pels [carolingis](#) i hi va ser observada des del segle IX, mentre que a la resta de la península Ibèrica hi va arribar a partir del segle XI per influència dels [cluniacencs](#). Històricament, es van anar desenvolupant diversos moviments monàstics que es basaren en reformes successives i diverses interpretacions de la regla. Un d'aquests casos va ser el de l'orde benedictí de [Cluny](#).¹¹⁸

bisbat. 1 Demarcació territorial de l'[Església](#) catòlica on s'estén la jurisdicció eclesiàstica d'un [bisbe](#). També se'n pot dir [diòcesi](#), i la seva denominació depèn, normalment, de la ciutat on es troba la [seu](#) episcopal. Als territoris catalans, l'organització diocesana seguia inicialment la de les ciutats romanes. La diòcesi catalana més antiga que es coneix és la de Tarragona (259), seguida per les de Barcelona (347), Girona (400), Ègara (450), Vic, Lleida, Empúries i Tortosa (516) i Urgell (527) –que es trobaven totes sota la dependència de la metropolitana de Tarragona–, i el bisbat rossellonès d'Elna (571) –que depenia de la seu metropolitana de Narbona. A més, durant el període 1017-1020 també existí el bisbat de Besalú. El segle IX s'inicià la subdivisió dels bisbats en parròquies, i aquesta subdivisió tingué la seva plenitud als segles XI i XII. **2** Residència del [bisbe](#) i oficines de la seva cúria.

¹¹⁷ MONTAGUT, Tomàs de (coord.); MALUQUER DE MOTES, Carles J., *Història del dret espanyol*, Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 1999, pp.74-75,146-147.

¹¹⁸ MARTÍ, Jordi, “De la ‘Regla de sant Benet’ a Ruyra: el silenci com a norma”, *Prendre la paraula*, blocs Vilaweb (2013), a: <http://scur.cat/YZB4X3>; BALDIRI, B. (2017). *Monestirs de Catalunya: Benedictins*, a: <http://scur.cat/57D9HZ>.

bisbe. Clergue que ha rebut l'ordenació episcopal, considerada el sagrament de l'orde sacerdotal de grau més elevat per l'[Església](#) catòlica. Quan un sacerdot és ordenat bisbe, se li atorga el govern eclesiàstic d'una [diòcesi](#). Els bisbes depenen directament de Roma i el Papa –que és el bisbe de Roma. El càrrec de bisbe té diversos símbols: la mitra, l'anell pastoral com a símbol de la unió amb l'Església –símbols que es col·loquen durant la cerimònia de consagració episcopal–, i el bàcul¹¹⁹. Un bisbe té tots els poders eclesiàstics, excepte algunes qüestions que són reservades al Papa, com per exemple l'aixecament d'una [excomunió](#).

butlla. Document pontifici expedit per la cúria romana, amb segell de plom amb el nom del papa i seguit d'una llegenda. La butlla pot ser relativa a matèria de fe o d'interès general, o a concessió de gràcies i de privilegis, entre d'altres.

cabiscol (o capiscol). Dignitat eclesiàstica que antigament tenia al seu càrrec la direcció del cant en el cor de les [catedrals](#) i les [col·legiates](#). Té l'origen en l'ofici de cap d'escola de catedrals i [monestirs](#), que comprenia l'ensenyament de les humanitats i del cant. Del segle X al XIII exercia les funcions de cantor primer, i també rebia els noms de precentor, primicier i xantre.

canonge. A l'edat mitjana, clergue que segueix una regla o cànon i viu en comunitat ([canònica](#)). Ja al segle X, les dignitats i prelacies catalanes eren l'[ardiaca](#), l'[arxiprest](#), el [sagristà](#) i el [cabiscol](#).

canònic. **1** Conforme als cànons de l'[Església](#). **2** Corresponent a les normes del dret eclesiàstic, propi dels cànons o lleis eclesiàstiques.

canònica. Comunitat de clergues, anomenats [canonges](#) o clergues regulars, que es regeixen per una regla o cànon. Des del segle IX es constituïren canòniques catalanes com les d'Urgell, Elna, Girona, Barcelona i Vic, entre d'altres, i posteriorment, als segles X i XI, les de Solsona, Besalú, Cardona, Manresa, Sant Joan de les Abadesses o d'Àger,

¹¹⁹ En relació amb el treball, sabem que Oliba fou ordenat bisbe de Vic cap a l'any 1018. Al Museu Episcopal de Vic es conserven algunes d'aquestes insígnies pontificals, d'entre les quals s'hi pot trobar un dels pocs bàculs del segle XI conservats sencers. Museu Episcopal de Vic. (4 desembre 2018). Exposició "Oliba episcopus" [Vídeo, minut 4:00]. Recuperat de: <http://scur.cat/NG7HG8>.

entre d'altres. La falta de normes coherents i d'autoritats moderadores va provocar que hi haguessin decadències de l'observança, de manera que a principis del segle XI es produí una reacció per a la reforma a diverses [catedrals](#), entre les quals trobem les d'Urgell, Barcelona, Girona i Vic. A finals del segle XI, tingueren lloc les reformes canòniques gregoriana i augustiniana, però aquestes catedrals quedaren majoritàriament al marge de les reformes, tot i que la reforma augustiniana sorgida de l'abadia de Sant Ruf d'Avinyó cap a l'any 1040 sí que les va influir.

capítol de canonges d'una catedral (capítol catedralici). Corporació formada per [canonges](#) com a consell del [bisbe](#) a les [catedrals](#), que té al seu càrrec la celebració solemne de l'[ofici diví](#). Els capítols catedralicis van sorgir al llarg del segle XI amb la dissolució de la vida en comú de les canòniques catedralícies.

Catalunya Vella. Territori que comprèn l'extensió dels antics [comtats](#) catalans i que fou designat així, al segle XIII, pel jurista i eclesiàstic Pere Albert al tractat de dret [feudal](#) català conegut com a *Commemoracions de Pere Albert*. La Catalunya Vella integrava el [bisbat](#) de Girona, la meitat del de Barcelona –al nord i a l'est del riu Llobregat–, i una gran part del bisbat de Vic. Podem veure l'extensió de la Catalunya Vella al mapa dels comtats catalans de l'Annex 6.

catedral. [Església](#) principal o mare d'una [diòcesi](#), on es troben la [seu](#) del [bisbe](#) i el [capítol canònic](#). La dedicació de la catedral ha de ser celebrada per totes les esglésies de la diòcesi. En sentit ampli, comprèn també el conjunt d'edificis entorn de la basílica; el baptisteri i, generalment, les residències del bisbe, dels clergues o dels [canonges](#). Les antigues catedrals eren generalment el centre cultural de la diòcesi, i a les seves escoles es formaren joves clergues i laics.

cenobi. [Monestir](#), convent.

cluniacenc. **1** Relatiu a l'abadia de [Cluny](#). **2** [Monjo](#) de l'abadia de Cluny o dels [monestirs](#) agregats a la seva congregació.

Cluny. Abadia iniciadora de la gran reforma monàstica que porta el seu nom. La reforma [cluniacenc](#) de l'orde [benedictí](#) de Cluny, creat a principis de segle X, reformà la Regla

de Sant Benet. El seu objectiu era l'observança rigorosa de la Regla, l'increment de la importància de l'[ofici diví](#) i el culte litúrgic, presentava els ideals de llibertat, centralització i perfecció de la vida monàstica. La reforma va produir un gran impacte a Europa. A finals del segle X hi havia 37 [monestirs](#) agregats a la congregació de Cluny, i a començament del segle XII n'eren uns dos mil. Els [monjos](#) cluniacencs (coneguts amb el nom de *monjos negres*) lluitaren per la independència de les [esglésies](#) enfront dels senyors [feudals](#) i de la reialesa, així com també per la reforma dels costums clericals. L'abadia es troba situada a l'actual departament de Saona i Loira, a la Borgonya francesa.¹²⁰

col·legiata. [Església](#) de certa importància que, sense ser [catedral](#), té [capítol de canonges](#) i en què se celebren els oficis com a les catedrals. L'origen de les col·legiades el trobem al segle VI amb la fundació de l'orde [benedictí](#). En aquella època, va néixer el costum que els senyors d'un territori construïssin esglésies i les confiessin per al culte a un [capítol](#) de religiosos, que eren normalment [monjos](#) benedictins. L'establiment de col·legiades tenia per objectiu assegurar la pregària diària d'un grup de religiosos per tal d'obtenir la salvació eterna del senyor i la seva família, que es reservaren el privilegi de situar la seva tomba a l'interior de la col·legiata.

composició. Del segle X al segle XII, [esmena](#), restitució o reparació d'un dany o perjudici, tant d'ordre penal com civil. En donacions, vendes o permutes, era freqüent la constitució de clàusules de penalitat per a donar més força i garantia a les obligacions concretes, en les quals s'advertia que els infractors serien obligats a pagar el doble, el triple i a vegades el quàdruple del valor de la cosa usurpada.

comtat. Circumscripció territorial que es troba sota la jurisdicció d'un [comte](#). Amb el [feudalisme](#), el mot fa referència a un feu o una terra senyorial dependent d'un comte i lligat al seu títol. Els territoris catalans que tingueren títol de comtat són Barcelona, Osona, Manresa, Girona, Empúries, Peralada, Rosselló, Conflent, Urgell, Pallars (dividit després en Jussà i Sobirà), Ribagorça, Cerdanya, Besalú, Berga i, a mesura que avançava la conquesta cristiana, Ripoll, Penedès i Tarragona.¹²¹

¹²⁰ Vegeu el mapa de l'Annex 5.

¹²¹ Vegeu el mapa dels comtats catalans entre els segles VIII i XII a l'Annex 6.

comte. Persona que té al seu càrrec el govern d'un [comtat](#). Al territori català, durant el període [carolingi](#), es reprengué l'organització comtal romanovisigòtica, que es va anar estenent sobre les terres sotmeses als musulmans a mesura que avançava la conquesta cristiana. A la fi del segle IX, es produí la independència –respecte de la monarquia carolíngia– dels comtats catalans occidentals, i al segle X la dels centrals i orientals. La successió dels comtes tenia lloc, generalment, a favor de la vídua del comte i del conjunt dels seus fills homes no eclesiàstics, i fou habitual que es produïssin successions amb fraccionament del territori governat.

comunió. **1** Recepció del sagrament de l'eucaristia durant la missa. Fins al segle XII, a [Occident](#), els fidels participaven de l'eucaristia amb el pa i amb el vi consagrats (comunió eucarística o sagramental). **2** Conjunt de formes de participació a les realitats pròpies de la comunitat cristiana (comunió eclesial). La manifestació més evident de la comunió eclesial és la recepció de la comunió eucarística, que significa professar públicament i fer visible el fet de viure en comunió plena tant amb Déu com amb l'[Església](#). D'aquesta manera, qualsevol de les faltes capitals per les quals una persona s'apartava de la comunitat o aquesta el considerava indigne de ser-ne membre, tenia com a conseqüència immediata l'[excomunió](#).

conculcar. Infringir un dret, una llei, l'autoritat, etc.

condemnat. Damnació. Concepte de càstig diví i turment en l'altra vida o més-enllà com a conseqüència dels [pecats](#) comesos a la Terra que no han estat redimits.

condemnar. **1** Damnar. Declarar algú (o alguna cosa) mereixedor de condemnat. Vegeu "[condemnat](#)". **2** Declarar algú culpable per sentència assenyalant-li una pena.

constitució de Pau i Treva. Disposició o acord pres en una assemblea de Pau i Treva que esdevenia vinculant gràcies a l'autoritat de l'[Església](#) i havia de ser complert per qualsevol persona que es trobés en l'àmbit de subjecció de les autoritats eclesiàstiques que participaven a l'assemblea, independentment del seu estament. Aquest concepte de constitució prové de l'època romana, i va persistir a Catalunya fins al segle XIII, aplicant-se a disposicions que dictava el sobirà, en ocasions assessorat per magnats i lletrats de la cort reunits en assemblea, amb assentiment general de voluntats.

Constitucions de Catalunya. Compilació del dret propi i general de Catalunya que tingué la primera edició impresa l'any 1495 i que s'estructura en dues parts principals. La primera part es divideix en deu llibres, s'estructura per matèries i aplega la legislació de corts: constitucions, capítols i actes de cort, [estatuts](#) de Pau i Treva i els [Usatges de Barcelona](#), entre d'altres. La segona part inclou legislació del rei: disposicions respecte dels estaments i normes de caràcter general.

diòcesi. Demarcació territorial que es troba sota la jurisdicció eclesiàstica d'un [bisbe](#). Vegeu "[bisbat](#)".

dret d'asil. El dret d'asil religiós és una immunitat que es reconeix al delinqüent o perseguit que es refugia en un edifici pertanyent a l'[Església](#), com ara una [església](#), de manera que no se'l pot extreure d'allà sense el consentiment del [bisbe](#).

duc. Títol nobiliari que, en l'escala jeràrquica de l'organització de l'Europa [feudal](#), es troba generalment per damunt del de marquès i per sota del de príncep. La circumscripció territorial que es trobava sota la jurisdicció dels ducs era el ducat. A Catalunya, el títol aparegué a l'alta edat mitjana com a títol personal del [comte](#) principal, juntament amb el de marquès, quan els seus [comtats](#) eren fronterers. El darrer que va usar el títol va ser Ramon Berenguer III¹²² a principis del segle XII. Més endavant, a Catalunya, només es concedí el títol de duc a alguns [nobles](#) –membres de la família reial– a partir del segle XIV i fins al segle XVI.

Església. Institució religiosa que agrupa cristians d'una mateixa confessió. Al treball, fem referència a l'Església catòlica amb el terme "Església", que és l'Església cristiana més nombrosa i la seva màxima autoritat és el Papa, el [bisbe](#) de Roma. Especialment entre els segles XI i XIV, l'Església era la institució més rica, poderosa, avançada i progressista de la societat cristiana [occidental](#), i és per aquest motiu que fer-se eclesiàstic tenia aleshores un gran atractiu social.

¹²² Ramon Berenguer III és anomenat *dux Catalanensis* (duc català) al *Liber Maiolichinus de Gestis Pisanorum Illustribus* o *Liber Maiorichinus*, "llibre mallorquí de les gestes il·lustres dels pisans", redactat a Pisa entre el 1115 i el 1120, que a més és un dels documents més antics amb referències conegudes als catalans (*Catalanenses*, *Catalanicus*) i a Catalunya (*Catalania*) – la referència documentada més antiga és el jurament fet pels homes de Carcassona al mateix Ramon Berenguer III de Barcelona, amb data del 1107 o del 1112, copiat al *Liber feudorum maior*.

església. Edifici destinat a la reunió dels cristians per a la celebració dels actes litúrgics i les cerimònies del culte. Conté un espai pels fidels i un altar, on es celebra l'eucaristia per part del sacerdot. Les esglésies s'inauguren amb una festa especial que s'anomena dedicació. Segons la mida, la ubicació i la jerarquia del sacerdot titular de l'església, aquesta pot rebre un nom o un altre (per exemple, [catedral](#), basílica, [arquebisbat](#) o abadia).

església pròpia. [Església](#) erigida per un [comte](#), magnat o persona poderosa –generalment laica– dins dels seus dominis, de manera que eren fundades pel poder sobirà i vinculades a fortaleses i castells. Aquest sistema de creació d'esglésies i privatització del culte va ser habitual durant l'alta edat mitjana al territori català. El senyor laic, amo del territori, es considerava també amo de l'església, i exercia sobre d'aquesta un conjunt de drets patrimonials, personals i reals, de manera que el senyor nomenava el clergue de l'església i podia recaptar la totalitat o part dels delmes, donacions o estipendis, entre d'altres. Aquestes esglésies sovint evadien la jurisdicció i vigilància episcopal, de manera que generaven conflictes entre l'autoritat episcopal i l'amo senyorial, i per aquest motiu es feren diversos concilis i reformes religioses per regular aquesta institució. Els decrets del Concili de Coyanza (1055) van reforçar l'autoritat del [bisbe](#) de manera que els clergues haguessin de tenir el seu permís i rebre el seu mandat per prestar servei a les esglésies. Aquest reforçament va ser definit com a *dret de presentació* per les reformes del papa Gregori VII (1073), que retallaren els drets dominicals dels titulars de les esglésies pròpies, de manera que s'establí que el patró havia de presentar davant del bisbe el sacerdot que hagués de regir l'església. Es tracta d'una institució d'influència germànica originada a Hispània entre els segles IV i VII i denominada des del segle XIX *Eigenkirchen* (la denominació “*iglesias propias*”, provinent del llatí “*ecclesia propria*”, va ser introduïda per Torres López).¹²³

¹²³ RODRÍGUEZ GIL, M. (1999). Consideraciones sobre una antigua polémica: las iglesias propias, dins *Cuadernos de Historia Del Derecho*, 6, pp.247–249; JIMENO ARANGUREN, R., “De las iglesias propias a las parroquias: constantes históricas de la Iglesia occidental a través del ejemplo de Puente la Reina”, dins *Príncipe de Viana*, Núm. 261, (2015), p.487; TORRES LÓPEZ, M., “El origen del sistema de “iglesias propias.””, dins *Anuario de Historia Del Derecho Español*, Núm.5 (1928), pp.83–217; ESCUDERO LÓPEZ, J.A., *Curs d'història del dret: fonts i institucions politicoadministratives*, Sant Vicent del Raspeig: Publicacions de la Universitat d'Alacant, 2008, pp.246,548-549; CABESTANY I FORT, Joan-F, et al., *Les Esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg, Barcelona*: Institut d'Estudis Catalans, 2004, p.22; MONJAS MANSO, Lluís, *Les comunitats parroquials del Baix Llobregat a finals de l'Edat Mitjana: a través de les visites pastorals del patriarca Saper, 1414-1425*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, pp.43,83-84.

esmenar. Compensar per un dany o pèrdua, indemnitzar. Composar (vegeu “[composició](#)”).

estatut. Conjunt de disposicions de tenen força de llei per a l’organització i el govern d’una col·lectivitat.

exaccions nobiliàries o senyorials. Càrregues o tributs exigits pels [nobles](#) o senyors [feudals](#) als habitants del seu domini. Les exaccions s’exigien en forma de prestacions, que podien ser en diner o en espècie. Al segle XI, la senyoria castral va introduir noves imposicions, com ara exaccions arbitràries –toltes, forces, quèsties, acaptes–, cobraments per l’ús d’instal·lacions, càrregues públiques patrimonialitzades o serveis de treball i transport.¹²⁴

excomunió (o excomunicació). Censura o càstig de l’[Església](#) consistent a excloure un fidel de la [comunió](#) eclesial i sacramental, que va ser utilitzada en moltes ocasions com a arma política. També fou utilitzada pels [bisbes](#) amb finalitats politicoreligioses i econòmiques, com ara en casos d’usurpació de béns eclesiàstics, d’impagament de delmes i censos, d’invasió d’[esglésies](#) i sagreres amb armes, i també contra els violadors de la Pau i Treva.

feudalisme. Sistema d’organització política, social i militar present a la majoria dels països de l’[Occident](#) europeu durant els segles medievals. Aparegué a Europa a finals del segle IX amb la desaparició de l’[imperi carolingi](#). Es caracteritzava essencialment per la relació entre dos [nobles](#), el senyor i el vassall (essent, aquest segon, inferior al senyor), i per la concessió d’un benefici: el vassall jurava fidelitat al senyor i aquest darrer li reconeixia certes immunitats i li concedia unes terres amb uns pagesos.¹²⁵

¹²⁴ FARÍAS, Víctor, "Les transformacions del poblament rural i de la senyoria", dins SALRACH, J.M. (coord.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. II: *La formació de la societat feudal, segles VI-XII*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998 [en línia]; MORELLÓ, Jordi, *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: la gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2008, pp.55-58.

¹²⁵ SOLÉ, *Lliçons...*, pp.84-87.

hora nona. Pregària de l'[ofici diví](#) en la litúrgia de les hores canòniques que es resava a la novena hora després de la sortida del sol en tota la Cristiandat durant l'edat mitjana.¹²⁶ Equivalia a les tres darreres hores del dia, aquelles en què, a l'última de les quals, es fa fosc.¹²⁷ Cal tenir en compte que el sistema de definició de les hores durant l'edat mitjana depenia del temps que transcorria entre la sortida del sol i la seva posta. Per tant, les hores tenien una durada diferent segons l'època de l'any –eren, per tant, més llargues a l'estiu que no pas a l'hivern, i d'igual durada en els equinoccis.

hora prima. Hora de l'oració al matí, que es cantava una hora després de l'alba en tota la Cristiandat durant l'edat mitjana.¹²⁸ Equivalia a les tres primeres hores del dia, aquelles en què, a la primera de les quals, es feia clar.¹²⁹ Cal tenir en compte el sistema de definició de les hores durant l'edat mitjana (vegeu "[hora nona](#)").

immunitat eclesiàstica. Privilegi que s'atorga a l'[Església](#) en virtut del qual les [esglésies](#) poden concedir el [dret d'asil](#) religiós, les persones eclesiàstiques no es poden sotmetre a judici penal sense autorització del [bisbe](#) corresponent i estan exemptes de prestar serveis.

imperi carolingi. L'imperi carolingi va ser l'imperi que es va establir com a continuació de l'Imperi Romà d'Occident l'any 800, quan el papa Lleó III va coronar emperador Carlemany. Aleshores, l'imperi s'estenia per França, pels [comtats](#) catalans fins al Montseny, Cardona i la línia Gerri-Senterada-Alaó, pel comtat d'Aragó fins on ara hi ha Sant Joan de la Penya, per Alemanya fins a l'Elba i més enllà fins a l'Eider, pels Països Baixos, per Suïssa i per la major part d'Itàlia, i tenia subjectes a una mena de protectorat els àvars del Danubi mitjà.¹³⁰

injúria. Ofensa injustificada, feta amb paraules o amb actes, contra el bon nom o l'honor d'algú. Dany injustificat.

¹²⁶ ORTEGA CERVIGÓN, J.I., "La medida del tiempo en la Edad Media. El ejemplo de las crónicas cristiana", *Medievalismo*, Núm. 9 (1999), pp.4,12.

¹²⁷ SOLÉ (Comunicació personal, maig 2020).

¹²⁸ ORTEGA CERVIGÓN, J.I., "La medida del tiempo en la Edad Media. El ejemplo de las crónicas cristiana", *Medievalismo*, Núm. 9 (1999), pp.4,12.

¹²⁹ SOLÉ (Comunicació personal, maig 2020).

¹³⁰ Vegeu l'extensió de l'imperi carolingi al mapa de l'Annex 4.

jou. Peça feta de fusta o de ferro que serveix per junyir pel cap o pel coll al carro o a l'arada dos bous, ases, o altres animals de tir.

judici de l'aigua freda. Ordalia o judici de Déu molt practicat a Europa durant l'edat mitjana, consistent a determinar la culpabilitat o innocència d'un acusat lligant-lo de manera que no pogués moure ni braços ni cames, i introduint-lo després a l'aigua d'un riu, estany o mar. Es considerava que si surava era culpable i, si s'enfonsava, innocent – ja que es pensava que l'aigua estava sempre disposada a acollir un innocent i que rebutjaria un culpable.¹³¹

levita. Cristià ordenat que té la funció d'ajudar el [bisbe](#) i el prevere en les funcions litúrgiques, magistrals i benèfiques. També se l'anomena diaca.

marca. Entitat geogràfica i politicomilitar fronterera que tenia un marquès com a governador. El mot designava els territoris fronterers de l'[imperi carolingi](#) (com la Marca Hispànica, la Marca de Bretanya o la Marca Saxona). A Catalunya, el mot designava també la frontera amb els sarraïns (així, es parlava de la marca del Penedès, de Barcelona, de Berga, d'Osona, d'Urgell i de la marca manresana), i els [comtes](#) que tenien territori fronterer s'intitulaven comte i marquès.

marquès. Títol nobiliari que, en l'escala jeràrquica de l'organització de l'Europa [feudal](#), es troba per damunt del de [comte](#) i per sota del de duc. La circumscripció territorial que es trobava sota la jurisdicció dels marquesos era el marquesat. Durant l'època carolíngia, a Catalunya, el títol s'atribuí als comtes que governaven un territori fronterer o [marca](#). Així, els comtes que tenien territori fronterer s'intitulaven comte i marquès (per exemple, els comtes de Barcelona, Urgell, Cerdanya, Pallars i Ribagorça empraren, amb el títol de comte, el de marquès).

ministeri diví. Ofici al servei de Déu, de l'[Església](#) i de la comunitat cristiana, que s'exerceix en graus d'episcopat, presbiterat o diaconat. La missió bàsica del ministeri és

¹³¹ MOLINA, José Luis (2004, juny 8), Ordalias y Juicios de Dios en la Edad Media Europea [entrada blog], recuperat de: <http://scur.cat/ENZ8Z>; TERRADAS, Ignasi, *Justicia vindicatoria: de la ofensa e indefensión a la imprecación y el oráculo, la vindicta y el talión, la ordalía y el juramento, la composición y la reconciliación*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2008, p.582.

significar i garantir la [comunió](#) en la fe apostòlica, i presidir alhora la celebració eucarística.

monestir. Edifici on habita una comunitat de [monjos](#) o de [canonges](#) regulars, altrament dit [cenobi](#). Es tracta d'una construcció que es troba generalment aïllada per tal d'afavorir la vida de reflexió i de pregària. Durant tota l'edat mitjana, els monestirs van ser, juntament amb les [catedrals](#), els grans centres de cultura d'[Occident](#), amb escoles i biblioteques importants. La distribució dels monestirs solia seguir les exigències domèstiques de la Regla de Sant Benet per a les seves comunitats: [església](#), dormitori, sala capitular, etc., al voltant d'un claustre, a més de les dependències de treball i de la biblioteca, entre d'altres.

monjo. Persona consagrada a la religió que viu en comunitat a un [monestir](#) o abadia i segueix la regla del seu orde, segons la qual els monjos han de fer determinats vots solemnes i públics com els de castedat, obediència o pobresa, a més dels específics que pugui establir cada orde. Per les qüestions del dia a dia, els monjos depenen del seu superior, que és el prior o l'[abat](#), i no del [bisbe](#), perquè els monestirs solen ser autònoms.

noblesa. Classe social de l'edat mitjana formada pel rei, els senyors [feudals](#) –que eren vassalls del rei– i els seus vassalls –que també eren nobles, però inferiors als senyors–, i el seu estat era hereditari. Era una petita part de la població que posseïa la majoria de les terres cultivables, els feus, i tenia grans privilegis. La noblesa feudal estava integrada pels cavallers i les seves famílies, que s'encarregaven de defensar la població militarment i la guerra era la seva activitat principal. Segons la major o menor importància dels seus feus, es distingien diferents graus de noblesa: [ducs](#), [comtes](#), [marquesos](#) (els anomenats “grans vassalls”), entre d'altres. Al territori català, la noblesa de l'any 1000 estava internament molt jerarquitzada. Els llinatges [comtals](#) i [vescomtals](#) es trobaven al capdamunt de l'estructura social i anaven guanyant riquesa i poder, però s'anaren supeditant a l'autoritat superior del comte de Barcelona. Seguidament, hi havia els barons (*comdors*), que eren els senyors dels castells, feudataris –vassalls que eren investits d'un feu– i membres del seguici dels comtes de Barcelona. La petita noblesa era una categoria que es trobava entre l'alta aristocràcia i la pagesia, i estava integrada pels anomenats vasvassors, que eren persones de les capes més benestants dels servidors dels castells, i també per membres desclassats de les branques laterals dels grans llinatges. Finalment, l'expressió més

nombrosa de la nova noblesa foren els *militēs*, cavallers sense feu ni vassalls, que formaven les guarnicions dels castells, i la riquesa principals de la majoria de *militēs* era l'equipament militar (cavall i armes).¹³²

Occident cristià. Regions europees sotmeses a l'autoritat de l'[Església](#) romana. Per l'època que estudiem en aquest treball, l'Occident cristià –les àrees sotmeses a l'obediència romana– es correspon amb l'àrea pintada de color taronja al mapa de l'Annex 3.

oficis divins. Celebració de la pregària cristiana distribuïda en diferents moments de la jornada. A l'edat mitjana, el dia es dividia en dotze hores diürnes i dotze de nocturnes, que tenien una durada variable depenent de les estacions, perquè es calculaven segons la sortida i la posta del sol. Vuit d'aquestes hores –una de nocturna i set de diürnes– eren les anomenades hores canòniques, en les quals els clergues havien de resar determinades pregàries de l'ofici diví d'acord amb l'ordenació dels oficis divins de la Regla de Sant Benet: les matines –que es resaven quan encara era de nit–, les laudes –que es resaven a trenc d'alba–, la prima (vegeu “[hora prima](#)”), la tèrcia –que es resava la tercera hora després de la sortida del sol–, la sexta a migdia, la nona (vegeu “[hora nona](#)”), les vespres –que es resaven cap a la posta– i les completes, abans d'anar a dormir. Entre els segles X i XIII, a molts convents i [esglésies](#) es feren els anomenats rellotges de missa, que eren rellotges de sol que marcaven les hores canòniques.¹³³

òscul de pau. Bes que es fan els celebrants i els fidels en el ritu de la pau, que és un ritu litúrgic que consisteix a desitjar-se els fidels mútuament la pau mitjançant un signe extern –òscul, encaixada, abraçada, etc.

pecat. D'acord amb la religió catòlica, un pecat és una transgressió de la llei de Déu o d'un precepte de l'[Església](#). Els pecats són considerats mals morals, i l'Església en distingeix diferents classes segons la seva malícia –pecats d'ignorància, de passió o de

¹³² AVENTÍN, Mercè, *La Catalunya feudal*, Barcelona: UOC, 2005, pp.33-34; MORENO, Vicente, “La noblesa feudal”, *Ciències socials en xarxa*, Revista Sàpiens, 4.4 L'època del romànic: l'Europa feudal (2010). Recuperat de: <http://scur.cat/P9J94D>.

¹³³ OLIVARES, Joan (2013, abril 21), Hores orades [entrada blog]. Recuperat de: <http://scur.cat/H46D6Z>; Manícula: taller d'edició i anotació de textos (2020). Glossari temàtic: Hores. Recuperat de: <http://scur.cat/7N3DFG>.

malícia–, les activitats que involucren –pecats de pensament, de paraula o de fet– o la seva gravetat –pecats mortals o venials.

pena canònica. Sanció que estableix l'[Església](#) per a algunes accions que el dret canònic considera delictives i està, per tant, associada al concepte de [peccat](#). Les penes canòniques consisteixen en la privació d'un bé espiritual o de càrrecs o oficis eclesiàstics, i tenen l'objectiu de castigar el delicte i corregir la persona que l'ha comès. La finalitat de les penes canòniques és múltiple: moral –persegueixen el [penediment](#) i la conversió del culpable–, eclesial –pretenen la restauració de la *communio* o [comunió](#)– i retributiva – volen aconseguir la justícia, que comprèn la reparació del dany. La pena canònica típica és l'[excomunió](#).¹³⁴

penediment. 1 Concepció cristiana referent al sentiment de culpa per les males accions i pensaments comesos, que va acompanyat del propòsit de no reincidir-hi, amb la conseqüència que el fidel es reintegra plenament a l'[Església](#) o comunitat dels cristians i a la [comunió](#) amb Déu.¹³⁵ **2** Terme de teologia cristiana, concepte bíblic, que es refereix a un canvi en el pensament sobre com l'home arriba a la salvació de Déu. Per aconseguir aquesta salvació, era necessari un canvi radical en la forma de pensar. Per designar aquest canvi, la teologia utilitza la paraula grega *metanoia*, que s'associa al penediment, però no en el sentit de culpa o remordiment que atribuïm generalment a aquesta paraula avui dia, sinó en un sentit de transformació o conversió, “entesa aquesta com un moviment interior que sorgeix des del fons del cor de l'ésser quan copsem que cal superar les insatisfaccions personals o de comunitat. En temps dels primers cristians, es deia que aquell que trobava Crist havia experimentat una profunda *metanoia*”. Antigament, s'utilitzava a vegades el verb *penedir* com a no reflexiu, però sempre prop d'un altre verb reflexiu, el pronom del qual pot considerar-se també com a complement de *penedir*.¹³⁶

¹³⁴ TORRES-DULCE, M.Á., *Cánones y Leyes de la Iglesia: Nociones de Derecho Canónico*. Madrid: Palabra, 2017, cap.23.

¹³⁵ SOLÉ (Comunicació personal, maig 2020).

¹³⁶ CRISPIM, Clàudio (2017, octubre 17), Penediment [entrada blog], recuperat de: <http://scur.cat/9K9MY2>; MARIMON, Miquel (2010, novembre 2), Expressant la paraula “canvi” [entrada blog], recuperat de: <http://scur.cat/740XHA>.

poder eclesiàstic (o espiritual). Autoritat religiosa o eclesiàstica que s'estén, generalment, als afers de la vida religiosa i de la consciència. El poder espiritual era el poder dels eclesiàstics, ostentat principalment pel Papa, així com també pels [bisbes](#), [arquebisbes](#) i altres càrrecs eclesiàstics.

poder temporal. Autoritat civil o política, en oposició al [poder espiritual](#). Durant l'edat mitjana, especialment durant el [feudalisme](#), el poder temporal era ostentat pel rei i per la [noblesa](#).

província eclesiàstica. Circumscripció territorial eclesiàstica més àmplia, constituïda per un grup de [diòcesis](#) sufragànies –sotmeses a l'autoritat d'una seu principal o matriu– territorialment contigües, i administrada per un [arquebisbe](#) o metropolità, que normalment és el de la [seu](#) més antiga o més important.

província eclesiàstica narbonesa. [Província eclesiàstica](#) amb seu a la ciutat de Narbona. Dins el seu territori diocesà, al segle VI, es formà el [bisbat](#) d'Elna, que restà unit a la seva província metropolitana. En ampliar les conquestes dels francs, s'hi uniren les [diòcesis](#) de la Tarraconense, d'Urgell i de Girona (785), d'Osona (798) i de Barcelona (801). Els [bisbes](#) de les seus restaren supeditats a l'[arquebisbe](#) de Narbona.

rella. Peça de l'arada feta de ferro, tallant per un extrem i amb un mànec a l'altre, que es fixa al dental de l'arada i serveix per obrir solcs a la terra.

sacrilegi. Violació o ofensa greu inferida a persones (sacrilegi personal), objectes o símbols (sacrilegi real) o llocs que es consideren [sagrats](#) (sacrilegi local). La persona que comet un sacrilegi s'anomena sacríleg, i si l'acció que comet és deliberada i intencionada es parla de profanació.

sagrat. Característica de tot allò que està relacionat amb la divinitat, la religió i els seus misteris i que, per aquest motiu, suscita una actitud de reverència, d'admiració, d'atracció, de reserva, d'avidesa i sovint de terror. Per aquest motiu, atemptar allò que es considera sagrat es qualifica de [pecat](#), i s'anomena [sacrilegi](#).

sagristà. Persona que té cura d'una sagristia –local annex a les [esglésies](#) on es custodien els ornaments i els vasos [sagrats](#) i on es preparen els sacerdots per a les funcions litúrgiques–, de les coses necessàries per al culte cristià i de l'endrecament d'una església. En els antics [monestirs](#), [col·legiates](#) i canòniques constituïa un ofici important que disposava d'un lot de béns, fet que el convertí sovint en un petit magnat en les grans comunitats. Durant l'edat mitjana, les esglésies més petites no sempre disposaven de sagristia i, en cas de tenir-ne, aquesta no solia ser de dimensions gaire grans. En canvi, les [catedrals](#) medievals sí que tenien sempre sagristia, ja que disposaven de més amplitud, diversitat d'espais i molts més objectes sagrats.¹³⁷

satisfacció. Acte pel qual es repara un greuge o una ofensa. Compensar, pagar; donar allò que cal per desfer un deute, un greuge, un dany.

serf. A l'edat mitjana, persona sotmesa a la situació de servitud. El serf tenia una relació de subjecció respecte d'un senyor o gran propietari, a través d'un vincle personal o territorial, que habitualment li limitaven la llibertat de domicili, fins a arribar a una adscripció a la terra que conreava, amb caràcter vitalici i fins i tot hereditari. Com a conseqüència d'aquesta dependència, el serf estava obligat a nombrosos serveis en benefici del senyor –com ara treballs personals o prestacions pecuniàries–, patia càrregues arbitràries sobre el seu patrimoni –algunes de vexatòries, com els anomenats *mals usos*– i havia d'entregar rendes agràries derivades del conreu de les terres.

seu (o Seu). **1** Capital d'una [diòcesi](#), ciutat on resideixen el [bisbe](#) i els [canonges](#). **2** [Església catedral](#) (l'església principal d'una diòcesi).

simonia. Compra o venda de béns espirituals –per exemple, càrrecs eclesiàstics, sacraments, jurisdicció eclesiàstica, ordenació, etc.– a canvi d'un preu –que pot ser en diners, avantatges o presents d'altra mena. És considerada, per l'[Església](#), una profanació i una [injúria](#) als béns [sagrats](#).

¹³⁷ BAÑO MARTÍNEZ, Francisca del, La sacristía catedralicia en la edad moderna: teoría y análisis, Múrcia: Universidad de Murcia, 2009, pp.26-34.

Usatges de Barcelona. Conjunt de normes jurídiques de procedències diferents recollides des del segle XII, considerat el primer text legislatiu català. Els Usatges de Barcelona foren la base del dret català i un referent per altres textos normatius del Principat. El seu corpus legal es va fer compilant el dret consuetudinari barceloní i, des del segle XII, s'hi afegiren fragments d'altres fonts, entre les quals hi trobem [constitucions de Pau i Treva](#).¹³⁸

vescomte. Títol nobiliari hereditari des de principis del segle X que, en la jerarquia [feudal](#) de la [noblesa](#) catalana, es troba per damunt del de baró (*comdors*) i per sota del de [comte](#). La circumscripció territorial que es trobava sota la jurisdicció d'un vescomte era anomenada vescomtat. Al territori català, des del moment que el títol es convertí en hereditari, els vescomtes començaren a adoptar, no el nom del [comtat](#) en el qual exercien el càrrec, sinó el d'alguna de les seves possessions, generalment la més important. D'aquesta manera els vescomtes de Girona esdevingueren vescomtes de Cabrera; els de Besalú, de Bas; els de Peralada, de Rocabertí; els de Rosselló, de Tatzó; els de Vallespir, de Castellnou; els de Pallars, de Vilamur; els d'Osona, de Cardona; els del Baix Urgell, d'Àger, i els de l'Alt Urgell, de Castellbò. Altres desaparegueren sense que això s'esdevingués, com els de Berga, Cerdanya, Conflent i Barcelona (esporàdicament dits de Saguàrdia).

violència privada. També anomenada guerra privada, a l'edat mitjana, especialment a partir del segle XI, és la situació de violència entre senyors territorials, o bé entre sobirans, o ciutats i viles importants, i senyors territorials, que no afectava la totalitat de l'estat. Moltes qüestions entre barons que podien dirimir-se per judici, o per batalla individual, acabaven transformant-se en guerres d'aquest tipus. La violència privada era afavorida per la servitud dels vassalls en hosts i cavalcades, que eren obligacions [feudals](#) de formar part de l'exèrcit del senyor en les seves expedicions guerreres –la cavalcada era l'expedició curta, generalment d'un sol dia, i la host era la campanya o expedició de més durada. El dret feudal legitimà les previsions per a aquesta situació de guerra. Si era entre magnats o bé amb el príncep, calia donar avís o acúndament amb trenta o quinze dies de temps. Si era entre cavallers o homes de paratge, calia l'acúndament amb cinc dies de temps. És en aquest context que es començaren a convocar assemblees de pau i treva per a posar-hi remei.

¹³⁸ RIERA, Antoni, "Els orígens de Catalunya en cinc documents", *Història medieval*, Revista Sàpiens (2019), a: <http://scur.cat/YKX79Z>; Parlament de Catalunya (s.d.). *La institució parlamentària en la història: Precedents*, recuperat de: <http://scur.cat/66PMBG>.

Bibliografia

Llibres

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *L'Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona: Rafael Salvà, 1948.
- ALBAREDA, Anselm M., *L'Abat Oliba, fundador de Montserrat (971?-1046): assaig biogràfic*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1972.
- ALBERT I CORP, Esteve, *L'obra social i política de l'abat-bisbe Oliba*, 2a ed., Barcelona: Ed. Rafael Dalmau, 1999.
- AVENTÍN, Mercè, *La Catalunya feudal*, Barcelona: UOC, 2005.
- BAÑO MARTÍNEZ, Francisca del, *La sacristía catedralicia en la edad moderna: teoría y análisis*, Múrcia: Universidad de Murcia, 2009.
- BONNASSIE, Pierre, "Paz (de Dios)", dins: *Vocabulario básico de la historia medieval*, Trad.: SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel, Barcelona: Crítica, 1999.
- BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de, *Historia del derecho de Cataluña: especialmente del civil y exposición de las instituciones del derecho civil del mismo territorio en relación con el Código Civil de España y la jurisprudencia*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1985.
- CABESTANY I FORT, Joan-F, et al., *Les Esglésies preromàniques i romàniques de la vall Ferrera i la coma de Burg*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.
- CLOSA, Francesc; MARTÍNEZ, Josep Manuel (eds.), *Relacions històriques entre Aragó i Catalunya. Visions interdisciplinars*, Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2004.
- Diccionario ilustrado latino-español español-latino*, 12a ed., Barcelona: Biblograf, 1979.
- ESCUADERO LÓPEZ, J.A., *Curs d'història del dret: fonts i institucions politicoadministratives*, Sant Vicent del Raspeig: Publicacions de la Universitat d'Alacant, 2008.
- FARÍAS, Víctor, "Les transformacions del poblament rural i de la senyoria", dins SALRACH, J.M. (coord.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. II: *La formació de la societat feudal, segles VI-XII*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.
- GONZALVO I BOU, Gener, *La Pau i la Treva a Catalunya: Origen de les Corts Catalanes*, Barcelona: Edicions de La Magrana, 1986.
- "La Pau i Treva a Catalunya", dins: GONZALVO I BOU, Gener (intr. i ed.), *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (Segles XI-XIII)*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 1994.

- (intr. i ed.), *Les Constitucions de Pau i Treva de Catalunya (Segles XI-XIII)*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 1994.
- GUDIOL, Mn. Josep, *Catàleg dels Llibres manuscrits anteriors al segle XVIII, del Museu Episcopal de Vich: Extret del Butlletí de la Biblioteca de Catalunya (volums VI, VII i VIII)*, Barcelona: Impremta de la Casa de Caritat, 1934.
- IGLESIAS GIL, J. M.; SANTOS YANGUAS, J., *Vademecum para la epigrafía y numismática latinas*, 2a ed., Santander: IGLESIAS GIL; SANTOS YANGUAS (eds.), 2008.
- JUNYENT, Eduard, *La Pau i Treva*, Barcelona: Rafael Dalmau, 1975.
- *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona: Curial, 1976.
- *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.
- KOSCHAKER, Paul, *Europa y el derecho romano*, trad. SANTA CRUZ TEJEIRO, José, Madrid: Editorial Revista de Derecho Privado, 1955.
- LÓPEZ, Robert Sabatino, *El nacimiento de Europa*, trad. GODÓ COSTA, Juan, Barcelona: Labor, 1965.
- MARTÍ I CASTELL, Joan, *Estudi lingüístic dels Usatges de Barcelona: el codi a mitjan segle XII*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- MONJAS MANSO, Lluís, *Les comunitats parroquials del Baix Llobregat a finals de l'edat mitjana: a través de les visites pastorals del patriarca Saperia, 1414-1425*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs de (coord.); MALUQUER DE MOTES I BERNET, Carles J., *Història del dret espanyol*, Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 1999.
- MORELLÓ BAGET, Jordi, *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: la gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2008.
- SALRACH I MARÈS, Josep Maria; MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs (dirs.), *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya medieval: col·lecció diplomàtica segles IX-XI*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 2018.
- SOLÉ I COT, *Lliçons d'Història del Dret i de les Institucions, I. Introducció, Antiguitat i edat mitjana*, UAB ¹⁰2019.
- TERRADAS SABORIT, Ignasi, *Justicia vindicatoria: de la ofensa e indefensión a la imprecación y el oráculo, la vindicta y el talió, la ordalía y el juramento, la composición y la reconciliación*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2008.
- TORRES-DULCE, Miguel Ángel. *Cánones y Leyes de la Iglesia: Nociones de Derecho Canónico*. Madrid: Palabra, 2017.
- VILLANUEVA, J., *Viage Literario a Las Iglesias de España*, vol. VI, Madrid: Imprenta Real, 1803-1852.

VINYOLES I VIDAL, Teresa, *et al.*, *Història Medieval de Catalunya*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2005.

Articles de revistes

CASELLAS, Oriol, "Història de Vic: L'Abat Oliba (Tercera part)", dins *Revista de Vic* (2015).

FÀBREGA I GRAU, Àngel. "Un calendari litúrgic franco-mossàrab (ss. X-XI) a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona", dins *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, Núm. 22 (2001), pp.151-179.

FERRAN PLANAS, Elisabet, "L'abat Oliba, personatge i conflicte", dins *Revista de Dret Històric Català*, Vol.16 (2017).

FONT I RIUS, J.M., "Los inicios de la Paz y Tregua en Cataluña", dins *Estudios jurídicos en honor del profesor Octavio Perez-Vitoria*, Vol. 1 (1983).

GONZALVO I BOU, Gener, "Les assemblees de Pau i Treva", dins *Revista de Dret Històric Català (Societat Catalana d'Estudis Jurídics)*, Vol. 10 (2010).

GROS I PUJOL, Miquel dels Sants, "El Col·lectari-Ordinari de l'Abadia de Santa Maria de la Grassa (París, BnF, ms. lat. 933)", dins *Miscel·lània litúrgica catalana*, Núm.16 (2008), pp.203-453.

GUDAYOL TORELLÓ, Anna; MONTALT, M. Rosa, "Música litúrgica a la Biblioteca de Catalunya I: Llibres de cant litúrgic manuscrits", dins *Miscel·lània litúrgica catalana*, Núm.25 (2017), pp.137-289.

JIMENO ARANGUREN, R., "De las iglesias propias a las parroquias: constantes históricas de la Iglesia occidental a través del ejemplo de Puente la Reina", dins *Príncipe de Viana*, Núm. 261 (2015), 487-496.

MALLORQUÍ, Elvis, "Les Celleres Medievals de Les Terres de Girona", dins *Quaderns de La Selva*, Núm. 21 (2009).

MARTÍNEZ GÁZQUEZ, José, "Santoral del calendario del s.XIII contenido en el Liber Regius del Museo Episcopal de Vic", dins *Revista Catalana de Teologia*, Vol.6, Núm.1, (1981), pp.161-174.

ORTEGA CERVIGÓN, J.I., "La medida del tiempo en la Edad Media. El ejemplo de las crónicas cristiana", dins *Medievalismo*, Núm. 9 (1999).

PONSICH, Pierre, "Oliba et la Trêve de Dieu", dins *Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, Núm. 3 (1972).

POUJADE, Patrice, "Les relacions transpirinenques a la Catalunya Moderna: els tractats de "Ligues i Patzeries"", dins *Pedralbes: Revista d'història moderna*, Núm. 18, 1 (1998).

- RODRÍGUEZ GIL, M., “Consideraciones sobre una antigua polémica: las iglesias propias”, dins *Cuadernos de Historia Del Derecho*, Núm.6 (1999), pp.247–272.
- SERRANO DAURA, Josep, "Recensió sobre *Pratique juridique de la Paix et Trêve de Dieu à partir du concile de Charroux (989-1250)*, de Thomas Gergen", dins *Revista de Dret Històric Català*, Núm. 4 (2005), pp.163-167.
- TORRES LÓPEZ, M., “El origen del sistema de “iglesias propias.””, dins *Anuario de Historia Del Derecho Español*, Núm.5 (1928), pp.83–217.
- ZUBIRI JAURRIETA, Amparo, "Facerías y faceros: una perspectiva histórico-jurídica", dins *Iura vasconiae: revista de derecho histórico y autonómico de Vasconia*, Núm. 1 (2004), pp.276-281.

Recursos i publicacions en línia

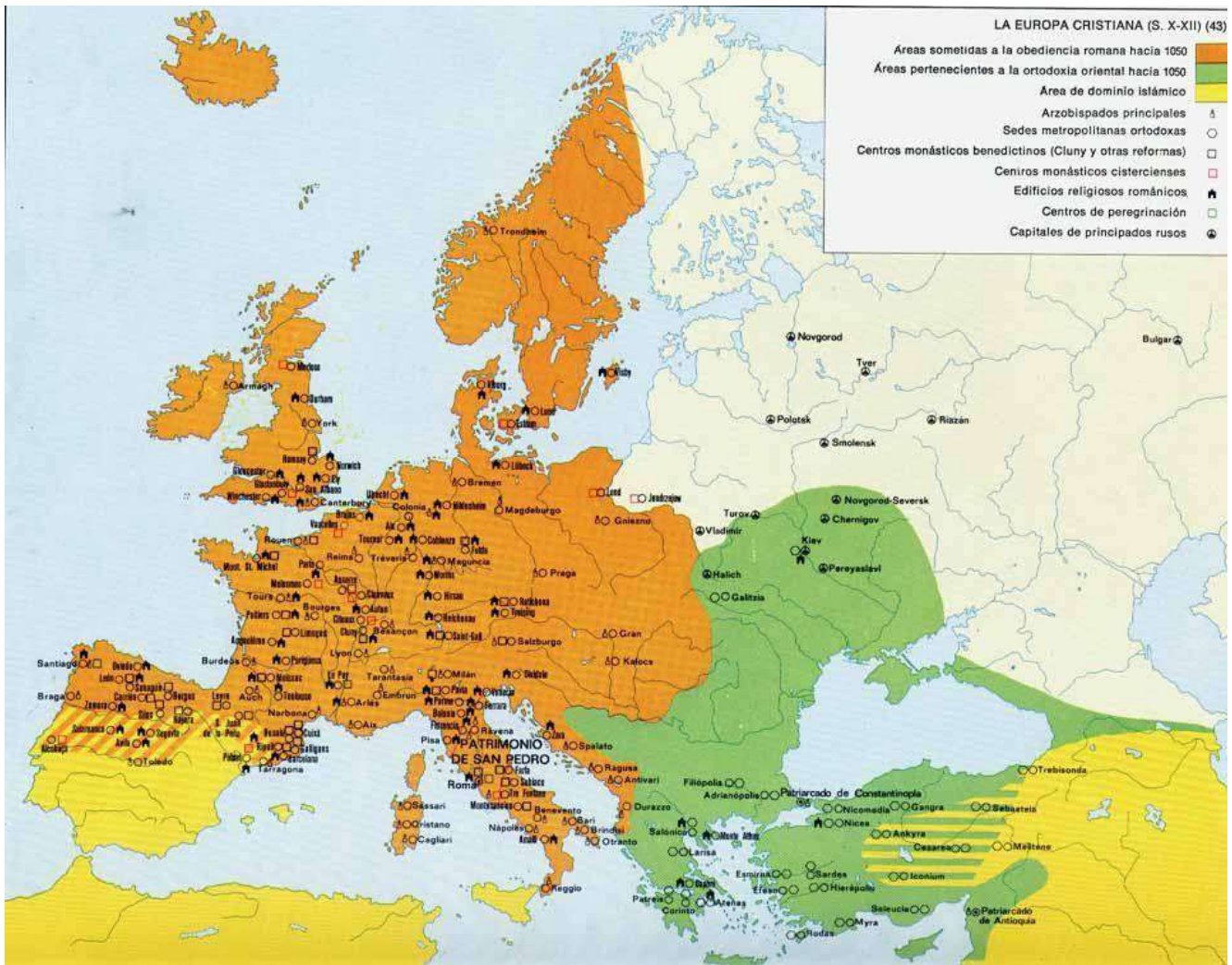
- [contra]TAEDIUM. (s.d.). *Calendació romana*. Recuperat de:
<http://www.ub.edu/contrataedium/recursos/eines/cronologies/iframes/calendacio.htm>
- (s.d.). *Santoral a l'edat mitjana*. Recuperat de:
<http://www.ub.edu/contrataedium/recursos/eines/cronologies/iframes/santoral.htm>
- 1040, setembre 30. Testament / 1033. Pau i treva (1033). Biblioteca de Catalunya. Recuperat de: <http://mdc.csuc.cat/cdm/ref/collection/pergamibc/id/67840>
- BALDIRI, B. (2017). Monestirs de Catalunya: *Benedictins*. Recuperat de:
<https://www.monestirs.cat/monst/monestir/bened/benedictins.htm>.
- CRISPIM, Claudio (2017, octubre 17), Penediment [entrada blog]. Recuperat de:
<https://estudobiblico.org/ca/penediment/>
- Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (*DIEC*) en línia, disponible a:
<https://dlc.iec.cat/>
- Dispersione degli apostoli. (2020). Wikipedia, L'enciclopedia libera. Recuperat de:
https://it.wikipedia.org/w/index.php?title=Dispersione_degli_apostoli&oldid=112731585.
- EYNAUD, Nicolas. (2016). Division territoriala occitana vèrs 1030. Dins *Wikipèdia, l'enciclopèdia liura*. Recuperat de:
https://oc.wikipedia.org/wiki/Fichi%C3%A8r:Occit%C3%A0nia_-_Division_territ%C3%B2rial_a_v%C3%A8rs_1030.png
- Gran enciclopèdia catalana (*GEC*) en línia, disponible a: <https://www.enciclopedia.cat/>
- HOLWECK, F. (1909). Dispersion of the Apostles. Dins *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. Recuperat de:
<http://www.newadvent.org/cathen/05046a.htm>

- La Europa cristiana en los siglos X-XII. (s.d.). Dins *Tiching*. Recuperat de: <http://cl.tiching.com/la-europa-cristiana-en-los-siglos-x-xiii/recurso-educativo/737830>
- Manícula: taller d'edició i anotació de textos (2020). *Glossari temàtic: Hores*. Recuperat de: <https://manicula.narpan.net/anotacions/hores>
- MARIMON, Miquel (2010, novembre 2), Expressint la paraula “canvi” [entrada blog]. Recuperat de: <http://cristreireus.blogspot.com/2010/11/expressint-la-paraula-canvi.html>
- Martí de Braga. (2020). Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure. Recuperat de: http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Mart%C3%AD_de_Braga&oldid=23299846
- Martí de Tours. (2020). Viquipèdia, l'Enciclopèdia Lliure. Recuperat de: http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Mart%C3%AD_de_Tours&oldid=23252887
- MARTÍ FONT, Jordi, “De la ‘Regla de sant Benet’ a Ruyra: el silenci com a norma”, Prendre la paraula, blocs Vilaweb (2013). Recuperat de: <https://blocs.mesvilaweb.cat/jordimartif69/?p=245602>
- MOLINA, José Luis (2004, juny 8), Ordalías y Juicios de Dios en la Edad Media Europea [entrada blog]. Recuperat de: <http://ramon-valdes-del-toro.blogspot.com/>
- Monestir de Sant Joan de Les Abadesses. (s.d.). La canònica (1017-1592). Recuperat de <http://www.monestirsantjoanabadesses.cat/historia/canonica/>
- MORENO CULLELL, Vicente, “La noblesa feudal”, Ciències socials en xarxa, Revista Sàpiens, 4.4 L'època del romànic: l'Europa feudal (2010). Recuperat de: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/19/la-noblesa-feudal/>
- MORENO CULLELL, Vicente, “La societat feudal a Catalunya”, Ciències socials en xarxa, Revista Sàpiens, 4.6 Història Medieval de Catalunya (2010). Recuperat de: <http://blogs.sapiens.cat/socialsenxarxa/2010/07/23/la-societat-feudal-a-catalunya/>
- Museu Episcopal de Vic. (4 desembre 2018). Exposició "Oliba episcopus" [Vídeo]. Recuperat de: https://www.youtube.com/watch?time_continue=4&v=DCDEaqJtv78
- NEKTO. (2010). Comtats catalans s.VIII-XII. Dins *Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure*. Recuperat de: https://ca.wikipedia.org/wiki/Comtats_catalans#/media/Fitxer:Comtats_catalans_s._VIII-XII.svg
- OLIVARES, Joan (2013, abril 21), Hores orades [entrada blog]. Recuperat de: <http://otos4.blogspot.com/2013/04/hores-orades.html>
- Papa Gregorio VII. (2020). Wikipedia, L'enciclopedia libera. Recuperat de: https://it.wikipedia.org/w/index.php?title=Papa_Gregorio_VII&oldid=112794060.

- Parlament de Catalunya (s.d.). *La institució parlamentària en la història: Precedents*. Recuperat de: <https://www.parlament.cat/pcat/parlament/historia-del-parlament/precedents/>
- PONSICH, Pere. (s.d.). Acta del sínode de Toluges, convocat pel bisbe Oliba en representació del bisbe d'Elna, en què es confirma la Pau i Treva. Dins *Catalunya romànica* [en línia]. Recuperat de: <https://www.encyclopedia.cat/ec-catrom-1442001.xml>
- RENYER, Jaume (2008, juliol 26), La Pau i Treva de 1065 [entrada blog]. Recuperat de: <https://blocs.mesvilaweb.cat/jrenyer/?p=101556>
- RIERA, Antoni, "Els orígens de Catalunya en cinc documents", *Història medieval*, Revista Sàpiens (2019). Recuperat de: https://www.sapiens.cat/epoca-historica/historia-medieval/els-origens-de-catalunya-en-cinc-documentos_202332_102.html
- VIZCAÍNO REYES, P. (s.d.). El arcipreste y el arciprestazgo en el derecho de la Iglesia. Recuperat de <http://www.iuscanonicum.org/index.php/organizacion-ecclesiastica/las-iglesias-particulares/576-el-arcipreste-y-el-arciprestazgo-en-el-derecho-de-la-iglesia.html>

Annex 1. Mapa de l'Europa cristiana (segles X-XII)

Aquest mapa mostra les regions europees sotmeses a l'autoritat romana entre els segles X i XII, que es troben pintades de color taronja. Per tant, il·lustra l'[Occident cristià](#) a què ens referim al llarg del nostre treball.

Font: La Europa cristiana en los siglos X-XII. (s.d.). Dins *Tiching*.

Annex 2. Mapa de l'extensió de l'imperi carolingi

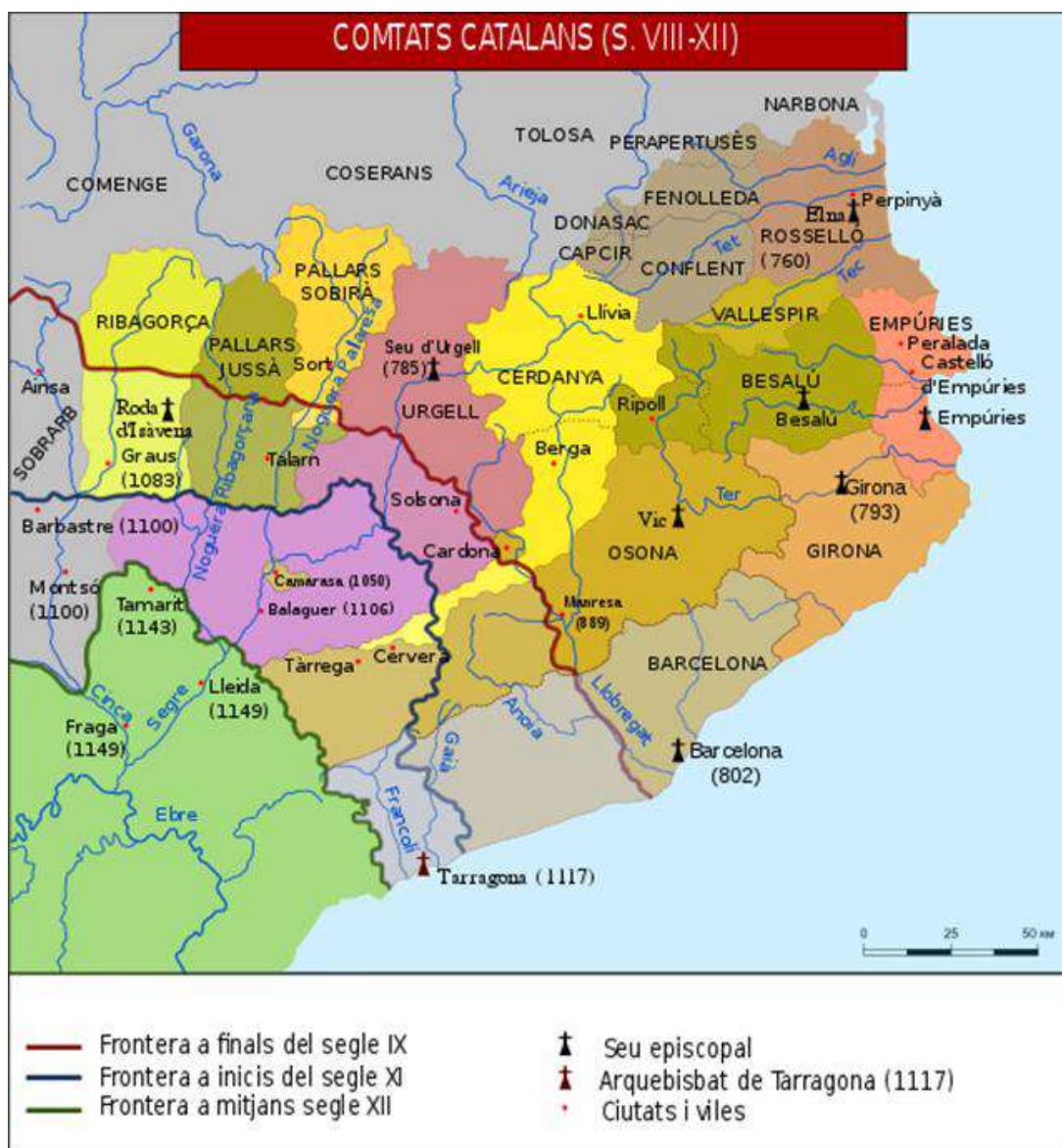
Aquest mapa ens serveix per complementar l'explicació sobre els precedents històrics de la Pau i Treva. El mapa mostra l'extensió de l'[imperi carolingi](#) a finals del segle VIII, així com les conquestes de Carlemany, les seves incursions i les [marques](#) frontereres, entre d'altres.

Font: Imperi Carolingi. (2018). Dins GEC [en línia].

Annex 4. Mapa dels comtats catalans entre els segles VIII i XII

Aquest mapa prové de la Viquipèdia en català i il·lustra l'evolució dels [comtats](#) catalans entre els segles VIII i XII. Com que l'època que tractem en aquest treball comprèn des del final del segle X fins a principis del segle XI, ens guiarem pel límit marcat amb la línia de color blau. Aquesta línia també marca el límit entre la [Catalunya Vella](#) –al sector de llevant– i la Catalunya Nova –al sector de ponent. Podem veure indicades al mapa, a més dels comtats, les [seus](#) episcopals de Vic i d'Elna –que mencionem al llarg del treball.

Font: NEKTO. (2010). Comtats catalans s.VIII-XII. Dins *Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure*.

Annex 5. Acta del Sínode de Toluges del 1027¹³⁹

1027, maig, 16. Toluges

Oliba, bisbe de Vic, presideix un sínode al prat de Toluges, en el comtat del Rosselló, en nom de Berenguer, bisbe d'Elna, absent per trobar-se en pelegrinatge. És acompanyat pels clergues i canonges de la Seu d'Elna i de la diòcesi, i per tot el poble. En l'assemblea es ratifiquen uns estatuts de Pau i Treva que restaven oblidats. S'estableix un pacte o Treva, segons el qual els habitants del comtat i bisbat no podran assaltar els seus enemics des de l'hora nona del dissabte fins a l'hora prima del dilluns, per tal de respectar el precepte dominical. Així mateix, la Treva protegeix els monjos i clergues desarmats, i les famílies que vagin o vinguin de l'església, alhora que s'acorda la prohibició de violar les sagreres de les esglésies, compreses en un circuit de trenta passes. El sínode ordena que ningú ataqüi l'Església d'Elna, els seus temples o monestirs. L'assemblea també decreta d'altres disposicions canòniques. Els infractors d'aquests acords seran excomunicats, i apartats de la resta dels fidels.

[A]. Original a l'arxiu d'Elna, actualment perdut.

a. BALUZE, vol. I, pp. 250-251.

b. LABBÉ/ COSSART, vol. IX, col. 1249

c. SAINZ DE AGUIRRE, vol.III, pp. 197-198 (d'A).

d. HARDOUIN, vol. VI, col. 841

e. MANSI, vol. XIX, cols. 483-484 (d'a).

f. VILLANUÑO, vol. II, pp. 333-336.

g. TEJADA, vol. III, pp. 82-84 (d'a).

h. HUBERTI, vol. I, pp. 240-241.

i. JUNYENT, doc. 92, pp. 144-147 (d'a).

j. GONZALVO, ap. I, doc. 1, pp. 117-119 (d'a).

Anno Dominicae Incarnationis XXVII post millesimum, XVII kalendas iunii, convenit Oliba^a, pontifex Ausonensis, ad vicem Berengarii^b, Helenensis episcopi, tunc temporis in transmarinis partibus peregrini, una cum Idalchero, sanctae Helenensis Ecclesiae archipresbitero, et Gaucelino, archidiacono, et Ellemaro, sacriscrinio et choraule Gauzberto, et caeteris praefatae Sedis canonicis, coetuque sacrorum ducum,

a. Oliba, bisbe de Vic, i abat de Ripoll i Cuixà (971-1046).

b. Berenguer de Gurb, bisbe d'Elna (1014-1027).

¹³⁹ Text extret de GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, pp.3-5.

caterva quoque fidelium, non solum virorum, sed etiam feminarum, convenerunt in comitatu Rossilionense, in prato Tuluies.

Quo cum convenissent, primo rogantes Domini misericordiam, ut corda fidelium suorum ad se converteret, mentes quoque et actus dirigeret; dein requisierunt, si quae hactenus a praefatis episcopis statuta fuerant, observarentur. Sed cum pene omnia invenissent nisi solum pedibus conculcata, sed etiam oblivioni dedita; iterum reparare studuerunt eodem tenore, quo fuerant hactenus condita.

Constituerunt itaque praefati episcopi, simul cum omni clero et fideli populo, ut nemo in toto supradicto comitatu vel episcopatu habitans, assalliret aliquem suum inimicum ab hora sabbati nona, usque in die lunis, hora prima, ut omnis homo persolvat debitum honorem die dominico; neque ullo modo aliquis assalliret monachum aut clericum sine armis incedentem; neque aliquem hominem ad ecclesiam cum familia euntem vel redeuntem; neque aliquem hominem cum foeminis euntem; neque aliquis auderet ecclesiam vel domos in circuitu positas a XXX passibus violare aut assallire. Hoc autem pactum sive treguam ideo constituerunt, quoniam divina lex, et pene omnis christiana religio ad nihilum deducta, ut legitur, abundabat iniquitas, et refrigescibat caritas.

Et ideo nos precipimus supradicti, episcopus, clerus simul, et omnis ordo serviens divinis cultibus, et coram Deo interdicimus ut nullus homo vel foemina, de supradictis aliquid voluntarie temerare vel infringere praesumat, nec invadat res sanctae matris Ecclesiae Helenensis, sive caeteris ecclesiis vel monasteriis debitas; neque aliquis, se sciente, in incestu usque ad VI gradum permaneat; neque aliquis uxorem propriam dimittat, nec alteram foeminam habeat. Quod qui fecit sive in antea fecerit, nisi resipuerit, et pro posse emendaverit, et ad plenam satisfactionem sanctae matris Ecclesiae coram supradictis canonicis infra mensium trium spatium venerit, a liminibus sanctae Ecclesie, et omnium christianorum coetu excommunicatus permaneat.

Et ut noveritis omnes quale peccatum sit iungi excommunicatis, nullus christianus debet manducare cum eis vel bibere, neque osculum eis porrigere, neque cum eis loqui, nisi de satisfactione; neque, si excommunicati defuncti fuerint, debentur ad ecclesias sepeliri; neque aliquis clericus vel fidelis debet pro eis orare.

Si vero pro nihilo duxerint excommunicationem, transactis tribus mensibus anathematis vinculo, id est, ut perditum sicut Iudas proditor, damnentur. Et si, quod Deus avertat, in hac perfidia obierint, corpora illorum cum psalmis et himnis, vel spiritalibus canticis, non ducantur ad sepulturam, nec inter fideles mortuos eorum nomina ad sacrum altare recitentur. Et quia peccatum perpetraverunt ad mortem, nisi penituerint, sine fine damnentur in aeternam damnationem.

Omnibus canonicis suprascriptae Sedis interdicimus coram Deo et sanctis eius, ut nullus eorum de his aliquid solvere audeat sine consensu praefati archipresbiteri vel archidiaconorum, sive sacriscrinii et caputscholaris, vel caeterorum fratrum canonicorum.

Ministeria autem divina sine intermissione fiant pro excommunicatis per spatium trium mensium, ut det illis Deus poenitentiam, et resipiscant a laqueis diaboli, a quibus capti tenentur ad ipsius voluntatem.

Quod qui noluerit perficere, noverit se mulctandum, nisi resipuerit suprascripta excommunicatione. Omnibus autem supradicta observantibus pax et misericordia concedatur a Domino Iesu Christo hic et in perpetuum. Amen.

Annex 6. Carta d'Oliba als monjos de Ripoll sobre el sínode celebrat a Vic el 1030¹⁴⁰

1030. Vic

Oliba, bisbe de Vic i abat de Ripoll, comunica als seus monjos de Ripoll les resolucions d'un sínode celebrat a la diòcesi de Vic. Una de les seves constitucions mana respectar la Treva de Déu des del dijous al vespre fins a l'hora prima del dilluns. Tots els dijous, els campanars de la diòcesi han d'anunciar l'inici de la Treva, i cada diumenge, a les esglésies, s'ha de proclamar aquesta Pau a tot el poble. Els violadors de la Pau i Treva seran excomunicats, pena que no serà llevada fins a la restitució dels crims comesos, tot acudint al judici episcopal. Així mateix, la Pau serà anunciada als mercats, cada dilluns, i tots els mercaders seran protegits per la mateixa Pau i Treva, excomunicant els transgressors d'aquest precepte. Oliba mana als seus monjos que comuniquin aquests acords al senyor pontífex.

[A]. Original, actualment perdut.

[B]. Còpia del segle XI: Ms. 40 de Ripoll, actualment perduda.

a. VILLANUEVA, VI, ap. XXXI, pp. 308-309 (de B).

b. JUNYENT, text literari 20, pp 334-336 (d'a).

Oliba^l, gratia Dei episcopus, karissimis fratribus W[adallo], et P[etro] et S[alomon], iudici et presbitero, atque ceteris in cenobio commanentibus Dei genitricis et virginis Mariae, beatitudinem perpetuae vitae.

Volo nosse fraternitatem vestram, dilectissimi, quod in sinodo, quae nuper habita est apud nos, factae sunt quedam constitutiones atque firmatae, quas vobis volumus notas facere; et ut vos per omnes ecclesias et populos episcopatus nostro subiectos haec intimare et innotescere nimium curetis fraternitatem vestram studuimus ammonere.

In primis, de constitutione pacis, quae per omnes regiones nostras tenetur a vespere feriae IIIe. usque ad horam I, ferie Iie.; videlicet, ut per omnes ecclesias feria Va. sonent ad vesperum signa, et ab illa hora tota feria VIa. et sabbato et dominica, usque ad horam Iam., feriae Iie. teneatur pax inrefragabilis et inviolata; et excommunicent et amoneant

1. Oliba a b.

¹⁴⁰ Text extret de GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, pp.6-7.

omni die dominica populum per suas ecclesias, ut nullus hanc pacem audeat violare. Qui autem eam violare ulla ratione praesumpserit, aut qui violatoribus ullum patrociniū contra haec intulerit, tamdiu eum excommunicent neque ullum divinum officium eo praesente in ecclesia faciant, donec ei cui malum fecit optime emendet, et post haec in Sede ad nostrum iudiciū se representet.

Ortamur etiam ut similiter omnibus dominicis diebus excommunicent sicut nos excommunicavimus, quicumque monetam nostram falsaverit, aut minuerit, aut denarios detonderit, ut factores et patrocinatores, aut qui cogoverit et celaverit, omnes excommunicati permaneant. Mandante etiam hoc domno pontifici², ut ipse haec omnia adimpleat, et adimplere faciat, sicut nostra karitas ei denunciat. Hoc etiam in mercatis, feria IIa., declamare facite, ut per multos multis possit innotescere.

Statuimus etiam pro omnibus in nostro episcopatu hoc anno defunctis, hac feria IIa., magnum officium celebrari ab omnibus clericis qui sub nostri episcopatus commanent terminis; quod vos quam maxime ortamur et ammonemus implere.

Constituimus etiam in praedicto sinodo, atque firmavimus, et excommunicando anathematizavimus, quod volumus et ammonemus ut vos, nostris clericis, hoc ipsum in suis ecclesiis diebus dominicis agnoscere, ut quicumque mercatores ad mercata venientes, aut in mercatis manentes, aut inde redeuntes disturbaverit, aut sua eis violenter abstulerit, aut qui factoribus istius mali aliquod patrociniū contra hoc intulerit, tamdiu [ipsi]³ excommunicati permaneant, nec divinum officium in ecclesia audiant, donec digne illis cui malum intulerunt, emendantes restitutum habeant.

De cetero in Domino valete, et haec non signiter adimplere curate.

2. Oliba al-ludeix a Guifré de Besalú, fill del comte Bernat Tallaferro, i primer bisbe de l'efímer bisbat de Besalú (1017-1020), creat pel seu pare. Vegeu: JUNYENT, Eduard: "La Pau i Treva", Barcelona, 1975, p. 25, i del mateix autor, el text explicatiu que acompanya la seva edició d'aquest document.

3. [ipsi] *omet a.*

Annex 7. Constitucions de Pau i Treva promulgades a l'assemblea de Vic del 1033¹⁴¹

1033. Vic

Oliba, bisbe de Vic, proclama unes constitucions de Pau i Treva per al bisbat i comtat de Vic, en una assemblea celebrada a Vic, que són confirmades per bisbes, abats, comtes, vescomtes, magnats i la resta de cristians. S'estableix la protecció de les esglésies i les seves sagreres, exceptuant-ne les construïdes en castells i forteses, i les esglésies que siguin refugi de malfactors, els quals seran excomunicats fins que s'esmenin i compareguin davant l'autoritat episcopal. Així mateix, la Pau protegeix els clergues desarmats, els monjos i monges, els béns de canongies i monestirs, i tota mena de bestiar agrícola i de transport. L'assemblea també decreta la protecció de les cases dels pagesos i clergues, i dels seus vestits, condemnant el robatori dels instruments de treballs del camp. També s'acorda l'empara dels animals aptes per a llaurar, de les messes i dels olivars. Si passats quinze dies, el violador de la Pau no rectifica, haurà d'esmenar el doble, repartint-se l'import de les multes, a parts iguals, el bisbe i el comte. El concili també confirma la Treva de Déu, estesa a nombroses festivitats i períodes del calendari litúrgic. Els violadors de la Treva hauran d'esmenar el doble del damnat, i sotmetre's al judici d'aigua freda a la Seu episcopal. D'altra banda, els homicides són condemnats a l'exili a perpetuïtat, i els violadors de la Treva de Déu seran excomunicats. Finalment, els bisbes acorden la prohibició de construir castells i forteses durant determinats períodes salvaguardats per la Treva de Déu.

[A]. Original actualment perdut

B. Còpia de mitjan segle XI: BC, fons d'Àger, pergamí 4.046, dors [núm. 2.131 del catàleg Caresmar], 550 × 110 mm.

C. Còpia del 1766: BC, Ms. 941, de Francesc Esteva, *Compendi de tots los instruments antichs y moderns ques troban en lo arxiu de la molt insigne Iglesia Colegial de Sant Pere de Ager* (de B).

a. HOFFMANN, H.: *Gottesfriede und Treuga Dei*, Stuttgart, 1964, ap. 3, pp. 260-262 (de C).

b. JUNYENT, doc. 110, pp. 183-187 (de B).

c. GONZALVO, ap. I, doc. 2, pp. 119-122 (de B).

¹⁴¹ Text extret de GONZALVO (ed.), *Segles XI-XIII*, pp.8-11.

Hec¹ est pax confirmata ab episcopis et abbatibus et comitibus necnon vicecomitibus et ceteris magnatibus et reliquis christianis Deum timentibus, anno Dominice Incarnationis millesimo XXX III, ut ab ista die et deinceps ullus homo ecclesiam non infringat, neque mansiones que in circuitu ecclesie sunt aut erunt usque ad XXX passi, nisi episcopus aut comes, aut archidiaconus, quibus illa ecclesia subdita sit, propter hominem excomun[icatum] pro pace aut pro treva Dei. Ecclesias autem illas in hac defensione non ponimus, in quibus castella et fortitudines facte sunt. Quas vero ecclesias, in quibus raptores vel fures preda vel furta congregaverint vel malefaciendo exierint inde vel illuc redierint, tandiu salvas esse iubemus, donec querimonia malefacti ad proprium episcopum aut ad Sedem veniat. Et si episcopus aut canonici Sedis se fatigaverint vero malefactor ille iusticiam facere nolit, postea ex mandato presulis aut canonicorum eius predicta ecclesia habeat suum munimine. Ille autem homo qui aliter ecclesiam invaserit aut ea que in circuitu eius sunt usque ad XXX passus irrupit, sacrilegio compositionem emendet et tandiu excommunicetur quosque digne satisfaciat.

Item placuit ut clericum qui arma non portaverit, aut monachos seu sanctimoniales, ullus homo non invadat neque iniuriam faciat eis.

Comunia vero canonicorum vel monachorum ullus homo non diripiat aut aliquid inde non infringat. Et si fecerit, tandiu excommunicetur donec inde iusticiam faciat.

Similiter confirmaverunt ut ullus homo in isto episcopatu vel in aliis, predam non faciat de equibus et de pullis earum, usque ad medium annum, neque de bobus, neque vaccis et eorum filiis, neque de asinis aut asinabus et eorum filiis, neque de yrcis et capris et eorum filiis. Si vero exercitus militum super inimicum ospitatus fuerit, quicquid ibi in cibum sumpserit, preter arietes et oves et yrcos et capras et boves et vacas et eorum filiis, hoc pro pace fracta non computetur.

Mansiones vero pagensium vel clericorum arma non ferentium ullus homo non incendat vel destruat. Villanum autem aut villanam nemo apprehendat neque vestimenta sua eis tollat, neque vulneret atque

1. El pergami B es troba actualment en un estat força deficient de conservació. Assenyalem amb claudàtors els fragments més deteriorats, que es poden recuperar gràcies a la còpia C, del s. XVIII. Tanmateix, C conté nombrosos errors, i ha calgut ésser prudents a l'hora d'utilitzar-lo. Eduard Junyent assenyala les variants entre B i C.

debilitet, neque occidat, neque tollat eis reiam aut [examen]². Mulos et mulas qui inventi fuerint sub iugo in aracione ponimus in hac observatione. Messes ullius hominis nemo ardeat neque olivas incidat. Quicumque vero hanc [pacem quam inde po]nimus infregerit, et illi cui eam infregerit infra XV dies capitaliter non emendaverit, si dies XV transierint, in duplum ei componat, et a duplatione medietatem episcopus habeat et medietatem comes.

Pactum autem Domini, quod treguam apellant rustici, confir[maverunt festivitates predicti] episcopi, videlicet, [a prima] die Adventus Domini usque ad octavas Epiphanie, et a die lune que antecedit caput Ieiunii, usque ad diem lune qui est primus [post diem dominicum octavarum Pasche, et a die lune Ascensionis Christi, ad diem lune qui venerit post dominicum diem octavarum Pentecosten, et in III vigiliis totidemque festivitibus sancte Marie, vigilie et festivitates] XII apostolorum, vigilia et festivitas sancti Laurentii, vigilia et festivitas sancti Petri ad Vincula et sancti Felicis Gerunde. Festivitates insuper cum earum vigiliis ponimus in hac observatione, scilicet sancti Iohannis Babbiste, hac sancti Marchi, et sancti Martini confessoris, vigilia et festivitas sancte Eulalie Barchinone, et vigilie et festivitates II festivitatum sancte + Inventionis et Exaltationis, et anniverarium dedicationis sancti Petri Sedis Vici, cum sua vigilia. Festivitas etiam Omnium Sanctorum cum sua vigilia, similiter et IIIor. tempora posuerunt in hac observatione.

Predictos autem festivos dies in tregua [diari non solum confirmaverunt predicti episcopi, sed etiam precedentes et sequentes noctes ab ocasu sole usque ad ortum solem alterius diei iusserunt] custodiri.

Si quis autem intra hanc predictam treguam aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, et prius eam per iudicium aque frigide in Sede dupliciter emendet. Si quis autem intra hanc treguam voluntarie hominem occiderit, ex consensu omnium christianorum definitum est, ut omnibus diebus vite sue exilio damnetur. Quicumque vero pacem predictam et pactum Domini preceptam quam treguam dicunt bene custodierit et servaverit Deus pacis et totius consolationis cum illo erit, et gratiam sue benedictionis super illum multiplicetur, et per hanc observacionem omnium peccatorum suorum remissionem habere pote-

2. Aquest mot possiblement sigui un error del copista. Potser a l'original fos [eixadem].

rit. Illis vero hominibus qui predictam treguam prescriptam rumperint aut violaverint, que [in predicto episcopatu Ausonensi et comitatu habitant et] habitaverint, superveniat ira et indignatio Dei, et hi tales communionem vel societatem seu amicitiam cum fidelibus christianis non habeant, sed habeant partem cum impiis sicut scriptum est: “Non est pax impiis”, dicit Dominus. Insuper, excommunicati sint et extranei a sanctis Dei ecclesiis. Et si³ in hac malicia aliquis eorum mortuus fuerit, ullus sacerdos vel diaconus, aut aliquis, non audeat eum sepelire.

Prohibuerunt autem predicti episcopi ut et inrantibus his pactis, id est treguis, a tempore Adventus Domini et XL et letaniarum Ascensionis Dominice, aliquis castrum aut munimen edificare non presumat, nisi XV dies ante incoatas predictas treguas hoc fecerit.

3. in *B*.